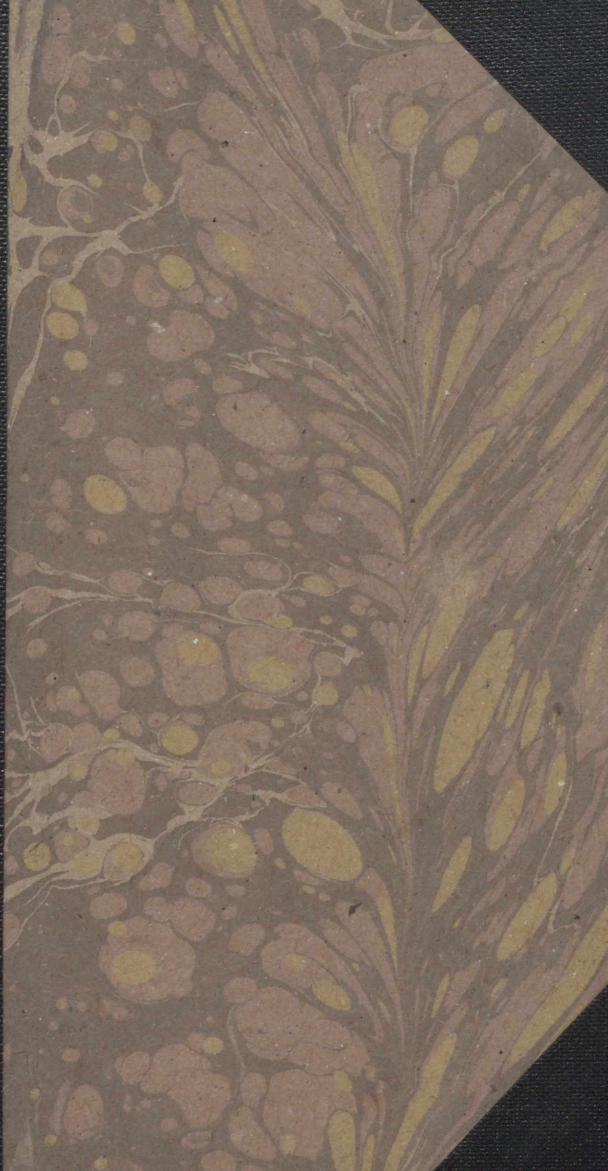

AZ ARUVIMI
ERDŐ TITKA
IRTA
MOLNÁR FERENC

35

Az Érdekes Ujság könyvei
szerkeszti Kábos Ede
Légrády Testvérek
kiadása

NEMZETI
KÖNYV-
TÁRA

AZ ÉRDEKES ÚJSÁG
KÖNYVEI
SZERKESZTI: KABOS EDE

MOLNÁR FERENC

AZ ARUVIMI ERDŐ TITKA

ÉS EGYÉB SZATIRÁK

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

AZ ARUVIMI ERDŐ TITKA

ÉS EGYÉB SZATIRÁK

IRTA

MOLNÁR FERENC

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

(1916)

Homod.
347/id.

17.835/1

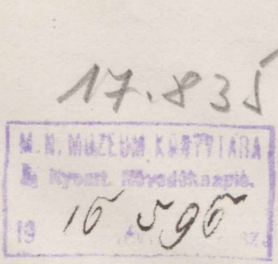

LÉGRÁDY TESTVÉREK NYOMÁSA, BUDAPEST

A M. N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

Molnár Ferenc

AZ ARUVIMI ERDŐ TITKA.

ELŐSZÓ.

Nyájas olvasó, fogadj tőlem ezuttal egy igen rövid rémregényt. Mindössze néhány fejezetre fog terjedni, s amikor mind a ketten megunjuk, egyszerüen befejezzük. Nem igérek semmi különöset, csak azt, hogy ha te előbb találnád befejezni a regény olvasását, mint én az irását, akkor én ezt meg fogom érezni s kevéssel azután magam is abbahagyom. Nem kell tehát megijedned tőle. Még csak annyit, hogy az Aruvimi-erdő Afrikában van, s nevét az Aruvimi-folyótól nyerte, amelynek folyását és sellőit H. M. Stanley hirlapiró, a londoni királyi földrajzi társaság tiszteletbeli tagja, 1887-ben kutatta fel. Az Aruvimi-erdőben, vagy más néven Afrikai Nagyerdőn nevezett H. M. Stanley százhatvan nap alatt vergődött keresztül a legnagyobb testi és lelki kinok közepette.

ELSŐ FEJEZET.

Csöngettek.

— A papa — mondta egy kis fiu és bekiáltott a másik szobába: — mama, gyere, hazajött a papa.

A másik szobából kijött Tisztességes Lajosné, a papa neje és igy szólt:

— Terka, nyissa ki az ajtót az urnak és aztán rögtön hozhatja a vacsorát. Ti pedig, gyerekek, Gyurka, Pista, Sanyi, Feri, Lajcsi, Dönci, Dani, Miki, Gida, Jancsi, Erzsi, Nusi, Mici, Ella, Ilonka, Gertrud, Margitka, Etelka és Magduska, üljetek szépen az asztalhoz és ne rohanjatok mindig rá szegény papára, mikor este fáradtan jön haza a hivatalból.

A gyerekek asztalhoz ültek. A papa belépett, s miután megölelte nejét, a gyerekekhez fordult:

— Szervusztok gyerekek.

— Jó estét papa! — hangzott kórusban.

Az apa leült közibük s nemsokára elmerült a párolgó leves kanalazásában.

— Lajos — mondta a felesége, miután a gyermekeknek levest adott — egy ur volt itt délután és itthagyta ezt a boritéket.

Egy boritékot adott át urának, melyet a rögtön felbontott. Három darab huszkoronás hullott ki belőle, semmi más.

— Mi ez? — kérdezte az apa.

— Nem tudom. Egy ur hozta, itthagyta és csak azt mondott, hogy tiszteltet szépen. A neve Braunauer.

— Braunauer Bernát?

— Igen.

— Tudom.

Az apa arcán könnyed pir futott végig, zsebretette a boritékot, amelybe előzőleg visszahelyezte volt a három huszkoronást és tovább kanalazta a levest.

Tisztességes Lajos állami hivatalnok volt. Magyar királyi pénzügyi másod-szaglász volt az állami benzinbűzmegállapitó-hivatalban. Nyájas olvasó, aki nem vagy jártas a hivatalok rengetegének tömkelegében, bizonyára fejcsóválással fogadod e ritkán szereplő hivatal nevét. Pedig ott van, Budán, a Ló-utca 4-b. alatt, egy bérházban, amelyet az állam kizárólag e hivatal céljaira bérelt ki egy országgyülési képviselőtől. Ebben a hivatalban állapitják meg hivatalosan a benzin erősségét szakavatott férfiak, akik közt Tisztességes Lajos a másod-szaglász igen halványan dotált és egyébként sem kimagasló állását töltötte be.

A hivatal keletkezése és működése elég érdekes és eléggé ismeretlen ahhoz, hogy néhány szóban elmondhassuk. A hivatal (teljes cimén: Magyar Királyi Állami Benzin Bűz Megállapitó Állomás) egy magáncég, a Braunauer Bernát és Társai Egyenruha-Vegytisztitó Részvénytársaság kezdeményezésére létesült.

Miért kezdeményezte éppen ez a cég a hivatal létesitését?

Ehhez tudnunk kell azt, hogy mivel foglalkozott a Braunauer-cég. A Braunauer-cég feje és megalapitója, Bernát, egy napon arra az ideára jött, hogy vállalatot alapit, amely a Budapesten lakó összes egyenruhás állami alkalmazottak ruhájának vegyi tisztitását elvállalja. Az eszme kitünő volt. Ezer meg ezer levélhordó, táviratkihordó, postakocsis, hivatalszolga, portás, fogházőr, kézbesitő, rendőr, vámszedő, pénzügyőr stb. stb. hordja az állam egyenruháját. Az államnak érdeke, hogy ez a ruha mindig tiszta legyen, a sok ezer

szegény embernek pedig nem telik minden héten vegyitisztitóra. A cég tehát hajlandó ezt a rengeteg sok egyenruhát: sapkát, nadrágot, kabátot, köpenyt állandóan, adott időközökben vegyileg tisztitani, amiért az államtól dús fizetséget kér. Nem telt bele három hónap, dr. Gurnemancz képviselő kijárta a dolgot, annak idején a pártkassza csinos összeget kapott, dr. Gurnemancz a vállalat jogtanácsosává lett és az állam megbizta a céget az állami egyenruhás alkalmazottak ruháinak vegyi tisztitásával, egyelőre három millió és hétszázezer tisztitással, próbaképen. Ha ez beválik — mondta az államtitkár édes mosollyal — akkor megkötik a végleges szerződést.

A cég berendezkedett. Hatalmas telepét Budán állitotta fel, egy háromemeletes bérházban. Az egyenruhás alkalmazottak tartoztak ruhadarabjaikat hetenkint egyszer a cég telepére szállitani — bizonyos turnusokban — s másnap értük mehettek. A cég, miután ujabb összegeket juttatott a pártkasszának, s miután dr. Gurnemancz ugy küzdött, mint egy kölykétvesztett oroszlán, megkapta a végleges és kizárólagos szerződést, nyolcvan évre. Ugyanekkor véglegesitette ideiglenes tisztitó-telepét.

A tisztitási munka igen egyszerü, modern vegyészeti elv szerint folyt. A ruhákat beszedték a BEADÁS feliratu helyiségben, hozzájuk sem nyultak, s másnap visszaadták a jelentkező tulajdonosnak a KIADÁS feliratu helyiségben. Az állami szubvención kivül ezért a vegyi műveletért a cég maguktól a ruhatulajdonosoktól személyenkint csak negyven fillérnyi dijat szedett.

A cég szavatosságot vállalt a tisztitásnál tönkrement ruhákért, de erre soha nem került a sor, mert, mint nem győzzük eléggé hangsulyozni, a cég működése csak arra szoritkozott, hogy hétfőn beszedte a ruhát és kedden — anélkül, hogy hozzányult volna — visszaadta a tulajdonosnak. Id. Braunauer Bernát közben megszerezte a magyar nemességet, még pedig burnótkövi előnévvel, ifj. burnótkövi Braunauer Berci pedig b. Barnóczy Benő név alatt verseket és darabokat irt s lóversenyistállót tartott Captain Bernhard néven. Ez mind nagyszerüen, simán ment, a család gazdagodott, a levélhordót pedig, aki panaszkodott, hogy a folt benne maradt az uniformisában, ugy rugták ki a panaszával együtt, hogy soha többé nem jutott eszébe panaszra menni. A Braunauer-cég üzletét két alapra helyezte.

1. arra, hogy hozzá sem nyul az egyenruhákhoz, tehát kiadásai a minimumra szoritkoznak,

2. arra, hogy az állami alkalmazottak fenntebb felsorolt ezrei *ételfoltot* (ami a folt-kontingens legnagyobb százalékát teszi) — nem fognak ejteni ruháikon, több okból, amelyek közül elégnek látszik felemliteni azt, hogy nincs mit enniök.

És igy éltek boldogan évekig, amig a cég egy elbocsátott alkalmazottja nemtelen boszuból föl nem jelentette a céget, azt mondván feljelentésében, hogy a cég nem tisztitja a ruhákat, mert soha életében még csak egy liter benzint sem vásárolt. A cég nem ijedt meg ettől az aljas rágalomtól. Braunauer bácsi látogatást tett a szomszédoknál és kétszázhusz koronáért rá birta Halastavassy Benő magánhivatalnokot és száznyolcvan

koronáért Schmeckedig Mór utazó-alkuszt arra, hogy följelentést adjanak be ellene az előljáróságnál, följelentést, amelyben panaszkodnak a tisztító-telepből kiáramló orrfacsaró benzinbűz miatt és követelik, hogy a telepet az ugynevezett bűzös gyári-övezetbe helyezzék ki. A miniszteriumban, ahová az elbocsátott hivatalnok följelentése ment, Brunauer bácsi a két bűz-följelentés hivatalos aktáival védekezett. Ekkor azonban Agyafurtovics, a közismert államtitkár, felhivta magához Braunauer bácsit.

— Bátyám — mondta neki — baj van.

— Tudom, tudom — hagyta rá a bácsi — följelentettek, hogy benzin nélkül tisztitunk.

— Nem, nem — szólt ravaszul az államtitkár — mi ennek a rágalomnak nem ülünk fel, hiszen láttuk a két följelentést, amit benzin-bűz miatt tettek a szomszédok.

— Nos? — kérdezte megnyugodva Braunauer bácsi.

— Nos — mondá kajla pillantással és ördögien vigyorogva az államtitkár — nem is emiatt van baj, hanem amiatt, hogy az önök telepének elviselhetetlen benzinbűze miatt panaszkodnak a szomszédok. Ha ezen nem segit, kihelyezzük az ön telepét.

— Az istenért — kiáltott Braunauer bácsi — ezt én privatim mondom méltóságodnak: soha még egy csöpp benzin be nem tette a lábát az én telepemre. Mit akarnak tőlem?

— A közelgő választások — mondá az államtitkár — valóban közelegnek . . .

A többi diszkréten morajló párbeszéddé csönde-

sedett. Braunauer bácsi fizetett a pártkasszának, fizetett Halastavassy és Schmeckedig uraknak, hogy a panaszt visszavonják és minden rendben volt.

Illetve, Braunauer azt hitte, hogy rendben van. A cég továbbra sem eresztett be a telepre egy deci benzint sem, de a szomszédok megtudták, hogy Halastavassy és Schmeckedig százakat kerestek a följelentéssel. Nem telt bele egy hónap és háromszáznegyvenhat följelentést adtak be az elöljárósághoz, mindenik följelentésben élénk szinekkel ecsetelve azt az utálatos állapotot, hogy a Braunauer-féle tisztitóból kiáramló benzinbűz türhetetlenné teszi a környék levegőjét. Braunauer rémületében ceruzát ragadott és kiszámitotta, hogy ha a háromszáznegyven följelentőt lefizeti, s aztán lefizeti azt a hatszázat, aki rögtön jelentkezik mikor megtudja, hogy keresni lehet, akkor kétszer annyi pénzt adott ki, mint amennyit kiadott volna, ha tényleg kitisztitaná benzinnel az egyenruhákat. A legborzasztóbb helyzetbe jutott. Körülbelül ezer szomszédot pénzelni évről-évre, rengeteg kiadás. A becsületes utra térni és tényleg benzinnel tisztitani, szintén nagy kiadás és amellett megmaradnak az összes panaszok. Akik benzinbűzt éreznek benzin nélkül, azok nagyon érzékenyek lesznek, ha valóban szerepelni fog a benzin. Máshová menni? Uj telket venni, gyárat épiteni? Mind rengeteg pénzbe kerül. Braunauer bácsi rémülten rohant vállalata jogtanácsosához, dr. Gurnemancz országgyülési képviselőhöz. Hosszas tanácskozás után fölmentek az államtitkárhoz és felajánlották, hogy viselik egy felállitandó állami hivatal költségeinek 80 százalékát, s adnak a pártkassza

céljaira bizonyos összeget, ha az állam felállit egy kis hivatalt, amely minden hó elsején megállapitja a Braunauer-cég által tisztitásra használt benzinről, hogy szagtalan, s ezzel mindennemü szomszédi zsarolásnak és följelentésnek elejét veszi. A Braunauer-cég viszont kötelezi magát, hogy ezentul sem nyul hozzá a ruhákhoz sem benzinnel, sem egyébbel, s a benzint csak arra használja, hogy minden hó elsején belőle mintát mutat be az Állami Benzin Bűz Megállapitó Állomásnak, amely aztán kimondja, hogy a bemutatott benzin bűze olyan kismérvü, hogy az ellene emelt vagy emelendő panasz épp az állami véleményre való hivatkozással elutasitandó. Ez volt Braunauer bácsi számitása szerint a legolcsóbb megoldás. Az államtitkár el is fogadta, fölvette a pénzt a pártkassza céljaira, elfogadta a 80 százalékos hozzájárulást az uj hivatal költségeihez és igy szerveztetett meg a Magyar Királyi Állami Benzin Bűz Megállapitó Állomás Budán, a Ló-utca 4-b. alatt, dr. Gurnemancz képviselő bérházában, az első emeleten. A hivatal állott egy hivatalvezető miniszteri osztálytanácsosból, egy miniszteri titkárból, két pénzügyi főszaglászból, egy pénzügyi szaglászból, két pénzügyi másodszaglászból, egy raktárnokból, egy tartálynokból, egy vegyészből és két irnokból, meg egy hivatalszolgából.

Ebben a hivatalban volt egyike az emlitett két másodszaglásznak Tisztességes Lajos, akinek ha valaki vézna kis alakját, vékony nyakon ingadozó nagy, szomoru fejét és keskeny, szinte gyerekesen szük vállait látta, nehezen hitte volna el, hogy tizenkilenc élő gyermeknek atyja.

Ismétlem, kanalazta a levest, miután megtudta, hogy Braunauer Bernát a lakásán járt és minden üzenet nélkül hatvan koronát hagyott nála egy boritékban. De sovány, csontos fején végigszaladt a pirosság, mikor a boritékot zsebretette, mert Tisztességes Lajos tisztességes ember volt és Agyafurtovics államtitkár bizalmát éppen azzal vivta ki, hogy soha senki semmi módon nem férhetett hozzá.

— Miféle pénz ez? — kérdezte a felesége.

— Piszkos pénz — morogta Tisztességes Lajos — holnap reggel visszaviszem neki.

MÁSODIK FEJEZET.

Tisztességes Lajos reggel nyolckor elindult hazulról, hogy burnótkövi Braunauer Bernátnak visszavigye azt a hatvan koronát, amelyet az asszony tegnap gyanutlanul fogadott el a vállalkozótól. Mielőtt elindult volna, megcsókolta mind a tizenkilenc gyermekét és elköltötte szerény reggelijét. Reggelije a magyar államhivatalnokok szokott reggelije volt: egy szem olajbogyó, egy kicsiny bőrdarab neje tavalyi nyári bőrövéből, forró vizben puhitva, sóval és papirkával s egy darab ugynevezett „állami piritós", amely ugy készül, hogy egy jól átjátszott kártyát zsirban kisütnek és paniroznak. Lajos jó étvágygyal fogyasztotta el a tök tizest, az olajbogyót mohón nyelte el, az öv-szalonnát pedig szájában magával vitte az utra, mert annak megrágása bizonyos időt és szorgalmat igényelt.

Lement a harmadik emeletre és sógorától kölcsön-

kért villamosra nyolc krajcárt. Erről váltót adott, majd nemsokára vigan fütyörészve ment ki a kapun. A fütyörészés idejére az övcsemegét mellényzsebébe tette, mert a két élvezet kizárta egymást, s Lajos különben sem tartozott ama kéjencek közé, akik az élvezeteket mohón halmozva mindenben egyszerre akarnak tobzódni. De lelkiismerete friss és üditő volt, mint egy pohár bécsi viz s állandóan kiegyensulyozott jókedvben tartotta e férfiut.

A villamos-állomáson várakozott.

Nem szeretett emberek közé járni. Az volt a rögeszméje, hogy Pesten még akkor is ragad romlottság az emberre, ha egyszerüen végigmegy az utcán. És Lajos meg akarta őrizni ártatlanságát, tehát se jobbra, se balra nem nézett, behuzta nyakát a gallérjába, mint hózivatarban az utcaseprő. De hiába volt minden.

Jött a villamos és Lajos felszállt rá. A nyolc krajcárt odaadta a kalauznak, kapott ezért egy jegyet, amelyet gondosan összehajtott és a gomblyukába tüzött. Chamberlain orchideát hordott a gomblyukában, Lajos jegyet. De nem zugolódott. Állt hátul a perronon és nézte a világ folyását, remegve, hogy valami korrupció ragad rá. Rövid robogás után megtörtént az első gonoszság. A kocsi hátsó ütközőjére felkapaszkodott egy gyerek, igy akarva kijátszani a villamos vasuttársaságot. Lajos meghánytavetette a dolgot, s ugy találta, hogy az ifjui romlottság ellen tenni kell valamit. Felnyitotta tehát a toló-ablakot, kihajolt rajta s a gyermek kalapját lefricskázta a földre, ugy számitva, hogy a gyermek a kalapjáért leugrik s aztán nem éri többé utól a kocsit.

Lajos jól számitott. A gyermek előbb a fejéhez kapott, majd ártatlan kék szemeit Lajosra emelve, felköpött rá, aztán leugrott a kocsiról. Lajosnak előbb Tisza Kálmán hires mondása jutott eszébe: hogyha valakire ráfröccsen valami, várja meg, amig megszárad, mert akkor lehull magától. De utóbb eszébe jutott, hogy ez csak a politikai életre vonatkozik. Megtörülközött tehát s elővéve mellényzsebéből a zamatos bőrdarabkát, csöndesen folytatta reggelijét.

A következő állomáson azonban olyasvalami történt, ami igazolni látszott Lajos emberkerülő modorát. Egy kis kövér, cilinderes ur szállott fel a kocsira és a perron egy sarkába támaszkodva állt, amig a kalauz oda nem lépett hozzá.

— Szabad kérnem? — mondta a kalauz.

— Nem ismer, maga marha? — szólt feddő hangon az idegen. — Szabadjegyem van!

A kalauz pislogott.

— Kérem — mondta — legyen szives megmutatni.

Lajos már az idegen fellépéséből sejtette, hogy nincs szabadjegye s a kalauz gyanuja csak megerősitette ebben a nézetében.

Az idegen szuró pillantást vetett a kalauzra és kotorászni kezdett összes zsebeiben, még azokban a kis zsebekben is, amelyekbe bele sem fér egy szabadjegy. Kereste mindenütt, az erszényében, a gyufaskatulyájában, a cvikkertokjában, a kalapja bélésében, az órája fedele alatt, a cipőjében, a harisnyájában, a zsebkendője ráncaiban.

— Talán a bélésbe csuszott, — jegyezte meg jó-

akarattal Tisztességes Lajos, aki az utolsó percig nem szünt meg az embereknél egy kis jóhiszemüséget feltételezni.

A kövér idegen erre összes béléseit megmarkolászta, majd a homlokára ütött, mintha ott találta volna meg a jegyet.

— Otthon felejtettem! — kiáltott fel. — A nachtkasztlin maradt.

A kalauz savanyuan mosolygott. Elővette a jegyfüzetet és egyet nyalt viharvert mutatóujján.

— Hova tetszik? — kérdezte.

Az idegen jóakaró mosollyal szólt:

— Ide a szomszédba megyek csak, nyolc krajcáros jegy kellene, de ne adjon jegyet, mindjárt leszállok, inkább adok magának három krajcárt, maga is jól jár, én is jól járok, a társaságnak meg ugyis elég milliója van.

A kalauznak közben megszáradt a mutatóujja, tehát ismét nyalt rajta egyet, mondván:

— Nem lehet kérem.

És a jegy után nyult.

— Ne . . . ne! — mondta a kis kövér ember és megfogta a kezét, hogy ne téphesse ki a jegyet — Ha nem megy bele az üzletbe, akkor legalább keressen maga, itt a nyolc krajcár, nem kell jegy.

— Nem lehet kérem — mondta a kalauz rideg becsületességgel, letépte a jegyet, odaadta neki és a markát tartotta. Az idegen mosolyogva vont vállat és egy hatost tett a kalauz markába. A kalauz vissza akart adni két krajcárt. De az idegen csak egy krajcárt vett

el tőle, a másik krajcárra nézve kegyesen intett. A kalauz eltette a krajcárt, haptákba állt, balkeze a nadrág zsinórján ahogy katonáéknál tanulta, jobbkeze a sapkája simléderjén, s teli tüdőből üvöltötte:

— Alássan köszönöm, nagyságos uram!

Az idegen ismét kegyesen bólintott.

Tisztességes Lajos összegezte a történteket:

1. az idegen szabadjegyet hazudott, ingyen akart utazni. Ez nem sikerülvén neki:

2. az idegen három krajcárért akart utazni s öt krajcárt megtakaritani, a kalauzt lopásra és sikkasztásra csábitva. Ez sem sikerülvén:

3. az idegen meg akarta fizetni a rendesárat, de a kalauzt sikkasztásra csábitotta csak azért, hogy ő ingyen, azaz a más pénzén lehessen gavallér. Ez sem sikerülvén:

4. az idegen megfizette a rendes árat, de a szokásos borravalóból ötven százalékot levont, mert minden áron nyerni akart, de egyben az egész afférben, mint gavallér, felül akart maradni.

— Mennyi romlottság, — mormogta magában Tisztességes Lajos — mennyi gazság egy egyszerü kis villamosjegy körül és mily szép, mily fölemelő, hogy egy egyszerü és szegény kalauz korrektségén mindez megtört, elporzott és visszaloccsant az idegen aljasságának tengerébe, mint hullám a fekete szikláról.

— Ön derék ember — sugta Lajos a kalauz fülébe, hogy az emberiség nevében megjutalmazza őt — ön derék ember. Nagyon jól tette, amit tett.

— Igaz is — suttogta vissza neki a kalauz —

nem lehet tudni, hogy nem az igazgatóság detektivje-e!

És ravasz vigyorgással ment be a kocsiba. Lajos kebelében savanyu érzések szálltak fel és fojtogatták a torkát. De nem szólt semmit. Elraktározta emlékezetében a kalauzt amaz emberek közé, akikben csalódott.

Ellenőr pattant föl a kocsira. Megnézte a menetlevelet, irt rá valamit s azzal elindult jegyet tépni.

— Kérem — mondta, mikor Lajos jegyét megnézte — nem a földről szedte ezt fel uraságod?

Lajos elpirult.

— Pardon — mondta a kalauz — a szám azért nem stimmel, mert . . .

És mutogatott valamit a menetlevélen. Az ellenőr vad tekintettel adta vissza Lajosnak a jegyét, boszuból kétszer akkora darabot tépve le belőle, mint illett volna s ujjával megfenyegette Lajost. Azzal meglátva a pocakost a cilinderrel, feszes haptákba állt és hangosan köszöntötte:

— Jó reggelt, méltóságos uram.

Az idegen kegyes mosollyal bólintott. Robogtak tovább. Az ellenőr leszállt, s a méltóságos ur a kalauzhoz fordult:

— Mondja. . . körülbelül mikor érkezünk Budára?

— Pardon — mondta a kalauz — uraságod jegye csak a hidig érvényes . . .

— Jó, jó, barátom — mondta a kis kövér — ne akadékoskodjék annyit, mindenáron csak tömni akarja a társaságot , . . hiszen mindössze csak két állomást megyek a hidon tul.

Tehát mégis nyert az üzleten. Lajos épen ki akarta szájából venni a bőrt, hogy kellőképen szörnyüködhessék, mikor az idegen megszólalt:

— És mondja meg, barátom, annak az ellenőr urnak, hogy ha már megszólit, akkor adja meg a cimemet rendesen. Én nem vagyok méltóságos ur. Én kegyelmes ur vagyok.

Lajos erre rémületében lenyelte a bőrt. Hosszu hivatalnoki pályáján most először történt meg vele, hogy megrágatlanul ment le a torkán a csemege. Szerencsére állomás következett és leszállt. Kissé kiábrándultan fordult be egy mellékutcába és sietve ment addig a házig, amelyben a burnótkövi Braunauer Bernét-cég összes vállalatainak központi irodája volt, de amelyen francia és angol mintára csak egy levelezőlapnyi nagyságu fekete márványtábla jelezte ezt a kapu alatt, a táblán szép, dülten irott matt-arany betükkel:

BRAUNAUER.

Előkapta a zsebéből a tegnapi hatvan koronát, amely még az eredeti boritékban volt s kissé izgatottan nyitott be az előszobába.

HARMADIK FEJEZET.

Az előszobában libériás inas fogadta Tisztességes Lajost.

— Braunauer urral akarok beszélni — mondta Lajos az inasnak.

— Tessék erre, a titkár urhoz.

És benyomta egy zöldposztós ajtón. Lajos egy váróteremben találta magát, ahol épp egy álhirlapirót kisért ki a titkár. A titkár igy szólt az álhirlapiróhoz:

— Megengedi szerkesztő ur, hogy bemutassam önnek dr Sepsi urat? Ő vállalatunk csaposa.

— Csaposa? — kérdé remegve az álhirlapiró.

— Igen. Szerkesztő ur most megkapta a nyolcszáz koronát, amit kért, de a világ előtt fenn kell tartanunk egy kis látszatot, s ezért most szerkesztő urat dr Sepsi, vállalatunk csaposa, ki fogja dobni és le fogja rugni a lépcsőn. A lépcső alján egy királyi közjegyző ül, aki erről jegyzőkönyvet vesz fel, aztán szerkesztő ur távozhatik. Mi szivesen adunk pénzt, de ha valami botránypörben ez kisül, mi igazolni akarjuk, hogy mi szerkesztő urat kirugtuk. Ne méltóztassék félni, a lépcső élei le vannak gömbölyitve s az egészet vastag, csomózott, nyiratlan futószőnyeg fedi.

— Köszönöm — mondta kissé kelletlenül mosolyogva az álhirlapiró — különben is jól ki vagyok tömve, mert innen egy bankpalotába megyek, ahol márványlépcső van. De a fejem, uram, a fejem nem birja már a lépcsőt. Borzasztókat koppan, ugrik egyik fokról a másikra és ne feledje, hogy kopasz vagyok!

— Fájdalom — mondá társasági mosollyal az elegáns titkár — a lerugástól nem tekinthetünk el . . . legfölebb annyit tehetünk, hogy megadjuk önnek azt a kedvezményt, amit csak kivételesen kap három-négy idősebb, érdemes, régi álhirlapiró . . .

— És mi az? — villant fel a másik.

— Az, az, — felelt a titkár, — hogy adunk önnek

egy vivómaszkot a fejére. Ez megvédi a koppanásoktól. Életlen lépcső, szmirna-rendszerü szőnyeg, fejvédőmaszk . . . igazán mindent megteszünk az ál-sajtóért.

Szolgák jöttek egy intésre s ellátták az álszerkesztő fejét a vivómaszkkal.

— Isten önnel — mondta a titkár — én nem szeretem ezt nézni.

Besietett a szobájába.

— A viszontlátásra! — kiáltotta utána az álhirlapiró s azzal dr Sepsihez fordult:

— Mehetünk?

— Azonnal — szólt a csapos és egy szócsőhöz lépett, amelynek vége a falból állott ki. Dr Sepsi, mintha szenvedélyesen csókolta volna a szócsövet, ugy állt ott előtte.

— Halló — hangzott fojtottan. — Közjegyző ur? — — — Kérem, vigyázzon. Álhirlapiró érkezik. Kérem bejegyezni: Ruggyanta F. Elemér, született 1873-ban, Vámospércsen, nős, hat gyermek atyja, vagyontalan. Bejegyezte? Köszönöm.

Érdekes és liberális szokás volt a cégnél, hogy a vallást soha nem kérdezték.

— Kérem a közepére állni — szólt üzletszerü hangon a vállalat csaposa. — Ugy. Köszönöm. Ajánlom magamat.

— Szolgája — dadogta az álhirlapiró és remegve várta a történendőket. Nem mert hátranézni.

A csapos unott hangon orditotta:

— Takarodjék, gaz zsaroló!

Azzal hirtelen bemártotta jobblábát az odaké-

szitett erős kokain-oldatba s igy érzéketlenitve az áldozatot, olyat rugott belé azon a helyen, amelyet az emberi test egyensuly-viszonyai szinte predesztináltak erre a műveletre s ahová bizonyos ősi ösztönnel az álhirlapiró várta is a mozdulatot, hogy hangos csörömpöléssel és dübörgéssel gurult le tőle a földszintre.

— Tizenegy másodperc! — kiáltotta fel az időmérő, aki kronométerrel a kezében állott lenn.

— Brávó — dicsérte meg önmagát dr. Sepsi — ez rekord. De nem minden álszerkesztő gurul ilyen gyorsan. Speichel szerkesztő ur tizenhat másodpercig gurult.

Dr. Sepsi önelégülten ment vissza irodájába, amelynek ajtaján ez a felirás volt olvasható: CSAPOS. Tulajdonképen nem nagyon szerette ezt az uj hivatalát, amelybe a Braunauer-cég egy elsőrendü football-csapattól szerződtette el, melynek kiváló hátvédője volt. Hatalmas rugásai azonban felköltötték Braunauer Bernát figyelmét, aki sportbarát volt, s mikor nagy fizetést ajánltak neki, otthagyta a csapatot. De itt, e bürokratikus és gépies pályán azzal vigasztalta magát, hogy bizonyos sportszerüséget adott szerepének. Igy például az ő kérelmére fogadott a cég időmérőt, aki sportszerüen mérte a repülő álszerkesztők utját. De kiváló erő volt e téren, aki sok ujitással lepte meg a céget. A kokainoldatot is az ő tanácsára szerezték be, ami fejlett humanisztikus érzékéről tanuskodik. Már csak kevés, nagyon öreg álhirlapiró van, aki vissza tud emlékezni amaz időkre, amikor még kokain nélkül rugtak a bankokban. Ezek tudják, hogy dr Sepsi érdeme a helyi anaesthesia bevitele a zsarolásba. Csak a csaposi

cim ellen voltak kifogásai. Braunauer Bernát azonban ragaszkodott e magyaros hangzásu cimhez és a világért sem akart belemenni, hogy a doktor felvegye a hőn óhajtott „sajtó-irányitó“ vagy a mások által is ajánlott segédrugalmazói cimet. Hogy Sepsi hiuságát kielégitse, inkább megadta neki a „csapos“ cim mellé a „nálamtitkár“ cimet, amit sokszor használt is, a doktor kéjes örömére.

— Ronda mesterség — mormolta szobájában dr. Sepsi, miközben a kokainos csizmát felcserélte ugyanolyan finom amerikai lakkcipővel, aminő a ballábán volt. A hivatalszolga a sajtó-csizmát a fogasra akasztotta, a doktor pedig hozzálátott a reggelijéhez, amely néhány korong kovásztalan kenyérből, ugynevezett mazóth-ból állott, melyet a doktor egy félpohár kávéba apritott vidám ropogtatással, addig, amig a kávé fönn ki nem dagadt a pohárból.

Tisztességes Lajos némán szemlélte végig a jelenetet a váróteremben, majd szerényen szólitott meg egy ujabb szolgát:

— Braunauer urral szeretnék beszélni.

— Tessék a titkárhoz — mondta a szolga és benyomta őt azon az ajtón, amelyen át az imént eltünt a titkár, aki „nem szereti ezt nézni.“

A titkár egy amerikai iróasztalnál ült és mikor Lajos belépett, az előtte álló tiszta papirosra ezt irta fel: „Budapest, Budapest, Budapest, Budapest, Budapest, Budapest, Budapest, — majd csupa nagy betüvel: BUDAPEST, csak azért, hogy Lajos várjon, féljen, álljon és remegjen az asztal mellett, hogy mikor kerül rá

a sor. Majd hozzáirta ezt: Budapest, Pest, Buda, majd ismét ezt, lassan, nagyon szép betükkel: Bbbudapestttttt, majd ezt Bukarest, majd ezt: BBBBBB s később hozzárajzolt egy kis rajzot, mely egyre kisebbedő körökből állt, a legkisebb kör közepén egy ponttal. Mikor mindezt elvégezte, az iv papirost összehajtotta hosszában, kivül ráirta azt, hogy Budapest, 1914. február 12., az aljára pedig ezt: B, b, B, b, 1914. Azzal oldalt félretette az asztalon, mint valami elintézett aktát, bemártotta a tollat és egy ujabb iv papirosra kezdett irni, fölül ezt irva rá: bbbudapppest, aztán hirtelen összeráncolt szemöldökkel, balkezét kinyujtva, mintha egy kérvényt akarna átvenni, türelmetlen, sürgető hangon igy szólt a félénken váró Lajoshoz:

— Mit akar?

— Braunauer urral szeretnék beszélni — mondta tisztelettel Lajos.

— Személyesen?

— Személyesen.

— Milyen ügyben?

Lajos lenézett a földre:

— Privát.

A titkár vontatottan beszélt hozzá, mialatt sietve tovább irt az uj ivre, most ezt irva rá vagy százszor egymásután: Braunauer BBB. Braunauer BBB. Fel sem nézett az irásból:

— Magánügy?

— Igen.

— Kérem — szólt a titkár — nekem tessék legalább körülirva megjelölni, hogy miféle magánügy, mert

én Braunauer ur titkárja vagyok és addig nem bocsáthatok hozzá senkit, amig körülbelül nem tudom, miről van szó.

— Kérem — mondta Lajos emeltebb hangon — ha ez igy van, akkor nem csinálhatok belőle titkot. Én Tisztességes Lajos vagyok, állami másodszaglász vagyok és visszahoztam Braunauer urnak egy összeget, amit távollétemben nálam hagyott.

A titkár tovább irt, sietve. Balkezével közben megnyomott egy csengőt, mire egy szolga lépett be a szobába. A titkár fel sem nézve, nyugodtan szólt a szolgának:

— Az elmeorvost.

A szolga meghajolt és kiment. Csönd lett, csak a titkár kaparása hallatszott, amint a nagy B betüket rajzolta a papirosra.

— Kérem — mondta Lajos — mit jelentsen ez?

— Üljön le, barátom — szólt a titkár, — Önt elfogják szállitani a Lipótmezőre.

Lajos nagyot nézett:

— Engem?

— Önt.

— Azt nem! — kiáltotta Lajos. — Nem vagyok bolond. Ismétlem, visszahoztam a pénzt, amellyel Braunauer ur, igenis kimondom, megakart vesztegetni!

A titkár összehajtotta a papirost.

— Kérem — mondta — ne orditson, mert azzal csak sulyosbitja helyzetét. Hideg tussot kap.

Az ajtó nyilott és egy pápaszemes fiatalember lépett be.

— Doktor ur — fordult hozzá a titkár — ez az ur

valami pénzt hozott vissza. Kérem, vigyék át a megfigyelő-osztályba és ha szüksége mutatkozik . . .

— Szervusz! — mondta Lajos az orvosnak. — Szervusz Viktor.

Iskolatársa volt.

— Szervusz! — mondta az orvos. — Hát te vagy a bolond?

Majd a titkárhoz fordult, mondván:

— Uram, ez az én Lajos barátom . . . nincs ennek semmi baja.

A titkár nagy szemeket meresztett:

— Nincs baja?

— Nincs.

— Hiszen pénzt hozott vissza!

Lajos mosolyogva szólalt meg:

— Uram, legjobb lesz, ha Braunauer urhoz vezet.

— Braunauer ur — felelt a titkár — künn van a gyártelepen. Az orvos ur felelősségére magammal viszem, mert én is kimegyek hozzá a rendes déli jelentést megtenni. Ha akar, jöjjön velem.

— Milyen gyártelepen? — kérdezte Lajos.

— Künn van a panama-gyárban.

És már vette is a kabátját.

— A panamagyárban? — kérdezte bámulva Tisztességes Lajos.

— Ott, ott, — mondá a titkár. — Jöjjön.

Elbucsuztak a vállalat elmeorvosától és lementek a lépcsőn. Lenn egy nagy, náthás automobil köhögött görcsösen. Beültek.

— A panamagyárba! — mondta a titkár a soffőrnek.

A kocsi zugni, zörögni, durrogni kezdett, aztán megindult. Néhány perc mulva már a külső Soroksári-uton repültek, puskaropogáshoz hasonló zajjal. Tizenkét órakor megálltak egy kapunál, amely magas, olajos deszkából készült palánkba volt vágva, amely palánk mellett már öt perc óta robogott a kocsi.

— Óriási telep! — mondta álmélkodva Lajos.

A palánk mögött, husz darab égbenyuló, füstokádó kémény alatt egy zegzugos, tornyos, hidas, kazános, koromtól fekete épülettömeg állott, amelynek nagyságától és összevisszaságától Lajos valósággal megijedt.

— Ne féljen — biztatta mosolyogva a titkár — ez csak kivülről ilyen ijesztő. A panamagyárban vagyunk.

Leszálltak a kocsiról. Tizenkét óra volt. A panamagyár az Első Magyar Kiviteli Drámagyár mellett állott s a napsugaras déli órákban látni lehetett, amint a drámagyárból vidám, kékzubbonyos, kormosképü magyar szinműirók tódultak ki ezrével ebédelni. Némelyiket a felesége várta az uton, egy fazékban az ebéddel, kézen vezetve kis gyermekét.

A titkár udvariasan előrebocsátotta Tisztességes Lajcst. Beléptek a panamagyár udvarára.

NEGYEDIK FEJEZET.

— Hol a főnök? — kérdezte Lajos a titkártól, elfogódottan bámulva a hatalmas, zürzavaros gyártelepet.

— A főnök ur a gyár tulsó végén van, az irodában.

— Hát gyerünk, — mondta Lajos és elindult oldalt, a gyár mellett.

— Nem arra! — kiáltott a titkár.

— Hát merre?

— A gyáron keresztül.

— Ugyan miért?

Lajoson végigfutott a hideg, mikor a titkár vigyorgó arcát meglátta. Csak most vette észre, hogy a titkárnak minden második foga aranyból van, s hogy a füle nemcsak hegyes, hanem szőrös is.

— Az istenért — mondta rémülten — hát mit gyártanak ebben az ijesztő gyárban?

— Panamát — visitotta a titkár.

— Panamát?

— Azt. Tiszta panamát.

— És miből csinálják?

— Emberből.

— És nekem ezen keresztül kell mennem?

— Ha a főnök elé akar jutni, igen.

— Másként nem juthatok elébe?

— Nem.

Vijjogva nevetett a titkár. És hozzátette:

— Ez a gyár ugy van megépitve, fölszerelve és megszerkesztve, hogy aki ezen az elülső ajtaján tisztességesen megy be, az, miután végigment rajta, a hátsó ajtón már mint kész panamista lép ki. A hátsó ajtó pedig egyenesen a főnök irodájába nyilik. Ezért ül a főnök a gyár mögött. És mindig, mikor ilyen sárgacsőrü becsület-smokk akar nála jelentkezni, azt végigvisszük a gyáron. Ugy, hogy mire Braunauer ur elé kerül, már

lehet vele beszélni, mert addig elvesztette a tisztességét. Látja azt a fekete patakot?

— Látom.

— Hát az ennek a gyárnak a szennyvize. Ott folyik ki a gyárból az a sok tisztességérzet, amit a kazánok kifőznek az ilyen szamarakból, mint maga! Maga hatvan korona vesztegetési pénzt akar visszaadni a főnöknek.

— Igen.

— Hát akkor, előre . . .

Lassan de biztosan tolta a bejárat-ajtó felé.

— Elhunyt atyám, — mondta kezét összetéve és a szép tavaszi égre feltekintve Lajos — te tudod, hogy nekem vissza kell adnom ezt a piszkos pénzt, tizenkilenc gyermekem nevét nem sározhatom be vele. Adj tehát erőt, ámen.

Mielőtt beléptek volna az ajtón, Lajos még egyszer végigjártatta tekintetét a gyártelepen. De nem sokig nézte, mert valósággal elkábult a fekete kémények, gőztokádó csavart csövek, függő hidak, égbenyuló vaskarok, daruk láttára, amelyek szorosan egybeépitett pavillonok közt ágaskodtak, meredeztek, kusztak egyik falról a másikra. A fülét be kellett fognia, akkora volt a zaj. A falakról kiálló kis vascsövek haragos böfögéssel taktusra köpték a gőzt, miközben olajos lé csurgott belőlük. Dinamógépek visitó bugása, a transzmisszió-szijjak észbontó csattogása, rettenetes illatu, felforralt kátrányos szaftok rotyogása, amely ugy hangzott, mintha ezrével sütögették volna a revolvereket, vagy mintha egy vörösen izzó tüzesfenekü völgykatlanba nagy zsilipeken át hir-

telen beeresztettek volna egy libazsir-niagarát, veszetten visitó gőzfütyülők, amelyekből olyan erővel harsogott ki a gőz, hogy a cső végét ronggyá szaggatva vasdarabokat rántott fel magával a visszhangot dörgő felhők közé, — a nagy középcsarnok felől olyan csörömpölő és mégis gépiesen zakatoló vaslárma, mintha fölülről egy nagy pályaudvar üvegtetejéhez dühösen mozdonyokat vagdosna gyors egymásutánban és aljas boszuból egy elbocsátott pályaőr, kinek karját a szegény emberek haragos istene akkorára növesztette, mint a Muzeum-körut, a tenyerét akkorára, mint a Kálvin-tér, az öt ujját pedig akkorára, mint e tér kiágazó öt utcája, a Baross-utca, az Üllői-ut, a Ráday-utca, a Vámház-körut és a Kecskeméti-utca — ebben a lármában, amelyhez képest egy tüzhányó jubiláris kitörése csak ugy szólt volna, mint egy dugópuska, mikor csütörtököt mond, ebben a lármában, amelyhez fogható talán csak az a lárma volt, amellyel az őskorban vajudó Alpesek, miután a tenger visszahuzódott Budapest fölül, a Gellérthegyet előrenyomták addig a kis vasrácsig, amely ma sem engedi tovább, ebben a lármában, amelynek orkeszterében a legöregebb tölcséres tengeri vihar legföljebb az oboát játszhatta volna, a sistergő tüzes istennyila pedig a triangulumot, e lármában, amelyből csak Sümegi Vilmos hangja hallatszott ki tisztán, amint — meg sem erőltetve magát — ezt kiáltotta: „Só, só, só!“, ebben a lármában állt Tisztességes Lajos, harminc forinttal a kezében, rettenet és félelem nélkül, mint Szent János a templom előtt, mikor a hét angyalok kitöltötték a földre az Isten haragjának hét poharait

„nagy zendülések, villámlások és menydörgések és nagy földindulás“ közepette (Ján. Jel. XVI. 18.) kétség és habozás nélkül, mert tiszta volt a lelkiismerete, állt, állt, amig meg nem szólalt és ezt nem mondta:

— Hát gyerünk, titkár ur.

Beléptek egy kis üvegajtón, amely magától csukódott be utánuk s amelyen belülről nem volt kilincs. Visszamenni innen nem lehetett. De itt benn kedves és nyugalmas csönd volt, a gyártelep apokaliptikus lármáját a kis ajtó kirekesztette, az csak ugy hallatszott ide, mint csöndes éjjeleken a messzi tengerzugás a Karsztra, mikor Kamerál-Moravicán megáll a gyorsvonat. Egy nyitott kandallóban vidám tüz pattogott s a tüz előtt egy zsakettes ur állott, aki a hivatalos lapot olvasta.

— Zabrugom schevalijé bu bu, spronc! — mondta a titkár egy érthetetlen és különös nyelven a zsakettes urnak, aki e szavakra mosolyogva nézett végig Lajoson és jóakarattal felelt:

— Gru, gru, kartum spronc.

És beirván nevét egy nagy könyvbe, tisztamagyarsággal, udvariasan mondta Lajosnak:

— Erre tessék.

A titkár kitárt egy szárnyas ajtót. Lajost előrebocsátotta. Egy jól fütött, szép, világos terembe értek. A teremben, tisztes távolban egymástól, négy finom amerikai iróasztal állott. Mindeniknél egy-egy pirospozsgás, kövér ur ült, nagyon elegáns ruhában.

— Milyen terem ez?

— Ez — mondá a titkár — az elfogadóterem.

— Kinek az elfogadó-terme?

— Senkié — mondta a titkár — ezt csak azért hivják igy, mert ezen a négy uron mutatják be önnek azt, hogy hogy néz ki az olyan hivatalnok, aki elfogadja a vesztegetési pénzt, ahelyett, hogy dőrén visszautasitaná. Ez után következik — majd azt is megnézzük, óh iszonyat! — a visszautasitó-terem. De egyelőre nézzen szét az elfogadó-teremben.

Lajos szétnézett. A hivatalnokok, mind a négyen, kivétel nélkül a körmüket piszkálták. Mindegyik mellett finommívü aranyozott ezüst szemétláda állott, amelybe előkelő mozdulattal belepöccentették mindazt, amit a Benvenuto Cellini egykori tervei szerint készült cizelált arany-nyelü elefántcsont manikür-készlettel rózsás körmeikből kipiszkáltak. De oly szépek. kövérek, tiszták és ápoltak voltak, hogy nem jött más a körmük alól, mint piciny, illatos, hófehér pehelyfoszlány. Lajosnak tátva maradt a szája. Mint minden államhivatalnoknak, ugy neki is a körömpiszkálás volt a hetedik menyországa.

— Mily jól élnek! — dadogta.

— Mert elfogadták a pénzt — súgta fülébe gyorsan a titkár.

Mondom, Lajos eltátotta a száját. A négy mintahivatalnok, azt hivén, hogy ásit, szintén kitátotta a száját. Szárnycsattogás hallatszott a levegőben. Imbolygó, rángatózó repüléssel, mint ahogy Wotan hollói jönnek, négy sült galamb repült be a hivatalnokok szájába. Inycsiklandozó sült zsirszag terjengett a szobában. Lajos a felesége nyári bőr-övére gondolt, amelyet meg-

sózva-paprikázva szalonna helyett szokott reggelizni. És azok a galambok! Nem repültek be durván, egyszerre a hivatalnokok szájába, hogy ott kényelmetlenséget okozzanak. Előbb az egyik kis combjukat dugták be s megvárták, mig a hivatalnok ezt megeszi. Aztán a második combocskát, majd a két szárnyacskát tartották oda. Majd kecses mozdulattal, mint ahogy anya a gyermekének nyujtja emlőjét, kis izletes mellük-husát tartották oda s midőn a falánk száj ezt lerágta róluk, hirtelen megfordultak s azzal a gráciával, amelylyel a sanzonett hátul csomóba kapja és megemelinti a fodros rövid szoknyáját a nagydob ütésére, hirtelen, de szemérmesen odakinálták a hivatalnoki ajkaknak.

— Igy tizóraiznak, — sugta forró lehelettel a titkár Lajos fülébe, — igy tizóraiznak azok, akik elfogadják a pénzt.

A hivatalnokok parfümös zsebkendővel törülték meg a szájukat, a galambok maradványai pedig csontváz-szárnyaikkal halkan csörögve kirepültek a szellőztetőn. A hivatalnokoknak csak a körmük látszott ki a sok gyürüből, ami ujjaikat fedte, nem azért, mintha a körmükre nem jutott volna gyürü, hanem mert ezt piszkálni kellett. Olyanok voltak az ujjaik a sok aranygyürütől, mint a hosszu, gyürüs cső, amely a hajtóerőt közvetiti a fogorvos fogfurójához. De ilyen szomoru dolog eszükbe se jutott. Kéjesen mosolyogtak egymásra s az egyik halkan megszólalt.

— Figyeljen! — mondta Lajosnak a titkár.

— Adolf — mondta egyik kövér a másiknak — emeletet épittetek a villámra.

A másik unottan felelt:

— Az enyémnek már van. Én most összerakható ágyat szereltetek fel az autómban.

A harmadik ezt mondta:

— Én azt már meg is untam. Én most villamos konyhát rendeztetek be a harmadik szeretőm kisebbik motoros hajóján, mert a nagyobbik hajóján gázkonyha van.

— Gázkonyha a hajón? — kérdezte az első.

— Igen — mondta könnyedén a harmadik, — mert mind az öt szeretőmnek vettem egy-egy ilyen nagyobb hajót, konyhával és ha öten egyszerre rándulnak ki, megy utánuk egy hatodik gázfejlesztő hajó, amelyből csöveken megy a gáz a másik ötre, füteni és világítani. Nagyon praktikus dolog. Ajánlom nektek is.

Ketten beirták a noteszükbe, hogy még délután megvegyék babáiknak. A negyediknek nem volt notesze, ő aranycsomót kötött brüsszeli csipkekendőjére, hogy el ne felejtse.

— A kis gázfejlesztő hajót — mondta a harmadik — a legkisebbik fiam vette nekem a megspórolt uzsonnapénze egy részéből.

A negyedikhez fordult:

— Hát te min töröd a fejedet?

— Én — mondta a negyedik — a vagyonom átvizsgálásánál tegnap nagy fölösleget találtam, amivel már igazán nem tudtam mit csinálni.

— Add jótékony célra, — mondta az első.

— Eh, — mondá vállat vonva a negyedik, — tegnap épittettem egy kétezer ágyas kórházat a szegé-

nyek számára. És az egész fölösleg rongyos tizenötezer korona. De már tudom, mit csinálok vele.

— A Dunába dobod?

— Nem . . . oda tegnap dobtam ötvenezer koronát. Más célra forditom. Ti is olvastátok, ugy-e, hogy milyen zavarokat okoz a Lánchid két évi elzárása. Hát ezen én segitek.

— Tizenötezer koronával?

— Kevesebbel. Tizennégyezerhatszázzal.

— Hogyan?

— Hát kérlek, tegnap Budára akartam menni, s mikor a Lánchidhoz értem, a kocsimat nem engedték behajtani még a hid előtti térre sem. Akkor ezt gondoltam: nem engednek behajtani, mert a hid el van zárva. Mi ez, ha nem behajthatatlanság miatt való eljárás? Az 1879: XL. t.-c., a Kihágásokról Szóló Büntető Törvénykönyv 22. §-ának harmadik bekezdése kimondja, hogy egy napi elzárás tiz forintnak felel meg. Mi sem egyszerübb tehát, mint hogy lefizetem a két évi elzárásért járó hétezerháromszáz forintot, avagy tizennégyezerhatszáz koronát, akkor minden rendben van, be lehet hajtani és az elzárás megszünt. Csudálom, hogy a város nem jött rá erre az egyszerü elintézési módra. Nekem is jó, mert sokat járok Budára, a háremem Budán van.

Kivülről orditás hallatszott.

— Mi ez? — kérdezte Lajos.

— Semmi, — mondta a titkár, — csak a hivatalszolgák dobják ki a feleket, hogy ne zavarják a hivatalnok urakat. Még a megvesztegetők se jöhetnek be. A pénz csőpostán csuszik az asztalukra.

A falióra hármat ütött.

— Hogyan? — kérdezte Lajos, — mikor ide beléptünk, déli tizenkettő volt. Alig vagyunk itt három perce, s az óra már három órát üt?

— Hja, — vigyorgott a titkár, — ez az ő hivatalos órájuk. Egy perc egy óra.

Rejtekajtókból libériás inasok drága bundákat hoztak a négy urnak.

— Gyerünk, — szólt a titkár, — a hivatalos órának vége.

A terem tulsó végén levő ajtóhoz mentek.

— Ez az ajtó — mondá elkomorodva a titkár — ama hivatalnokok termébe vezet, akik nem fogadnak el pénzt senkitől. Akik olyanok, mint maga.

— Gyerünk, nézzük! — kiáltott Lajos felragyogó szemmel és kinyitotta az ajtót.

Az ajtón tul sötét volt, de a mélyből, ahová az ajtó nyilott, olyan bűz csapott fel, hogy Lajos visszatántorodott. A bűz hideg volt és piszkos ruha, rothadó főzelék szagára emlékeztetett.

— Ez — sugta a titkár — a tisztességes hivatalnokok élete.

Lajos erőt vett magán és belépett a rettenetes levegőjü, nyirkos sötétbe. A titkár betette mögötte az ajtót.

A MESTEREK.

E regény szerzője, mielőtt áttérne az ötödik fejezetre, ujitást honosit meg a hazai folytatásos regényirodalomban. Jelen regényéről nem állitja, hogy a

világirodalom remekművei közé tartozik, de azt büszkén vallja, hogy az olvasóval való figyelmes bánásmód tekintetében az elsők közt foglal helyet. Ez elvből kiindulva nem tesz ugy, mint más regényirók, akik egyszerre csak váratlanul befejezik a regényt, hanem, ismervén az illemet, ezennel bemondja a három mestert, ami azt jelenti, hogy az olvasó kegyes türelmét az itt következővel együtt még három fejezet fogja igénybe venni. E kis kitérés után pedig következik az

ÖTÖDIK FEJEZET.

Mikor beléptek a megvesztegethető hivatalnokok kellemes, világos, boldog, jól fütött, illatos és kényelmes terméből a tisztességes hivatalnokok vaksötét, nyirkos, bűzletes barlangjába, Tisztességes Lajosnak egy pillanatra elállott a lélegzete. A fürge titkár zöld üvegben erős angol sókat tartott az orra alá. Ez felüditette Lajost, aki szét akart nézni, de sötétben nem látott semmit.

— Várjon — mondá a titkár és zsebéből villamos zseblámpát vett elő. Megnyomta a gombot, mire szép kis fehér fény kezdett derengeni előttük. Lassan kibontakozott a kép. Az ajtó, amelyen át ide beléptek, mind össze csak egy kis erkély-félére vezetett, amelynek korlátján kihajolva le lehetett nézni a mélységbe. Vagy tizszer olyan mély volt ez a barlang, mint egy rendes pesti pince. A fejük fölött pedig olyan magasan volt a tető, hogy ezt a magasságot a zseblámpa be se tudta világitani, csak kimondott szavaik visszhangjából kö-

vetkeztettek arra, hogy a barlang magasabb, mint akármelyik templom. Az erkély keskeny vashidban folytatódott, amely a széditő fekete mélységet merészen hidalta át. Fölöttük, alattuk, jobbra-balra mellettük a nedves, rothadó szagu feketeség, előttük semmi egyéb nem volt, mint a vékonyka vashid, amin végig kellett menniök, hogy a tulsó lyukhoz érkezzenek, amely ebből a rémes ürből kivezetett.

— Szent isten — dadogta Lajos — hol vannak itt az emberek?

— Lenn — mondta a titkár.

Kongó léptekkel ballagtak a hid közepéig, s itt a titkár lefelé forditotta a zseblámpa fényét. Kis vártatva messze, messze lenn, olyan mélyen, hogy egészen picinyeknek, hangyáknak látszottak, a küzködő, gyönge fényben látni lehetett a hivatalnokok százait, amint rozoga asztalokon görnyedve irtak. A levegőt furcsa zaj töltötte meg: olyan volt ez a zaj, mintha valami nagyon sürü, egyhangu eső esnék.

— Ez a hang — szólt a titkár — annak a rengeteg sok tollnak a percegése, amellyel lenn ezek a szegény emberek szorgalmasan körmölnek.

Lajos elvette a gukkert, amelyet a titkár a kezébe nyomott. Lenézett a csövön keresztül. Megdöbbenve látta, hogy nem száz meg száz, hanem ezer meg ezer kis sovány, rosszul öltözött emberke ül és ir legalább tizezer piciny asztalka mellett és egyetlen egy sem emeli fel a fejét. Egyszerre csak elhalaványodott, megremegett kezében a látcső és el kellett vennie a szeme elől, mert forrón és hirtelen elboritotta a szemét a köny.

Magamagát látta meg a kis hangyák közt, magamagát személyesen, amint az Állami Benzin Bűz Megállapitó Állomás ingadozó asztala mellett ül és szántja tollával, evvel az átkozott kis fekete ekével, az emberi elmék minden nyomoruságának örök szántóföldjét, a fehér papirost. Kibuggyanó könye, mint eső a földre, lehullott az ő fehér papirosára. Ekkor hirtelen a szeméhez kapta ujból a gukkert és lenézett önmagára, hogy mit csinál. Lenn, a hangyanagyságu Lajos az ő pici iróasztalán, amely akkora volt, mint egy sakkrejtvény egy fekete kockája, felitatta a papirosáról az itatóssal a lehullott könyet és egy akkora zsebkendővel, mint egy pepita nadrág egy fehér kockája, megtörölte picinyke szemét. A feje akkora volt, mint egy mákszem és a szine is olyan volt, de nem mint a friss fekete máké, hanem szürke, mint azé a máké, amely a mákos veknin látható a péknél. Akkor eszmélt fel, mikor alulról valami fojtott, mély menydörgés szólalt meg s szállt elhalni a magas, sötét boltozatba. E dörgést bugó szélroham követte, amely elkapta a kalapot Lajos fejéről s megrázta a keskeny vashidat.

— Mi ez? — kérdezte ijedten Lajos.

— A menydörgéshez hasonló zaj — mondta a titkár — a sok-sok ezer gyomornak a korgása amely egyesülve mordul itt az ég felé, de a tető, amely parafával van bélelve, elfogja a hangot ugy, hogy senki nem hallja meg.

— És a zugó szél?

— Az ő sóhajtásuk — mondta a titkár, — mert

amikor egy-egy akta után pontot tesznek, mind sóhajtanak. Azért van ez a hid vasból, mert a régi hidat, amely fából volt, elvitte a sóhajtásuk karácsony táján. Akkor sóhajtják a legnagyobbakat, karácsony ennek a barlangnak a szélviharos időszaka.

— És a pocsolyák lenn, amelyekben megcsillan a zseblámpa fénye?

— A könyeik, amelyeket elég helytelenül, a földre sirnak. Már egyszer megmondták nekik, hogy a higiénikus köpőcsészékbe sirjanak, de a haszontalanok nem birják odáig visszatartani a könyeiket és állandóan összesirják a padlót. Ennek a párolgásából oly nedves, nyirkos itt a levegő.

Lajos dideregve hajtotta fel a galléрját. Elhallgattak. Az elhaló szélzugás utolsó hullámai most ültek el a fekete távolban. Aztán ismét nem hallatszott egyéb, mint a tizezer tollacska gyors, szorgalmas percegése.

— És a bűz? — szólalt meg félénken Lajos.

A titkár gunyos mosollyal felelt:

— Az a tisztességes szegénységnek a szaga. A bűnnek meleg parfönszaga van, mint a kokott fütött hálószobájának, mikor a hölgy lefekszik; a becsület hideg és kelkáposzta-szagu, mint a fütetlen diákszoba téli reggelen, mikor a diák felkel.

Lassan mentek a kijárat felé. Lajos még egy kérdést riszkirozott meg:

— És miért van itt sötét?

— Azért — mondta a titkár — hogy ezek ne lássák egymást.

— Hogy ne lássák egymást?

— Azért.

— ? ? ?

A titkár a füléhez hajolt:

— Igy csak a legközelebbi szomszédaikat látják s az a tény, hogy a szomszédjuk is csak olyan nyomorult, mint ők, megvigasztalja őket. De ha itt egyszer világosság támadna és ők hirtelen meglátnák, hogy mennyi sok ezren vannak, akkor rájönnének arra, hogy egyesülve elsöpörhetnének mindent és akkor itt minden összedülne. Hiszen érezte az imént . . . a puszta sóhajtásuktól inogni kezdett a vashid és megborzongott a menyezet. Hát még ha orditani kezdenének . . .

— Mi volna akkor?

— Azt ne is kérdezze. Szerencsére nem orditanak, mert a sötétben nem látják, mily rengeteg sokan vannak.

Ujabb szélroham bugott fel a mélyből. Meg kellett kapaszkodniok a hid vaskorlátjában. Az egész alkotmány megingott, hintált velük egy kicsit az ijesztő mélység fölött.

— Gyerünk innen — mondta izgatottan Lajos. — Van egy cigarettája?

— Majd künn adok, — mondta a titkár, — mert itt nem szabad gyufát gyujtani.

— Miért?

— Istenem, az is világosság. Ahányszor még itt egy-egy vigyázatlan látogató gyufát gyujtott, egy csomó szegény hangya ott lenn meglátta egymást. Egyszer a vasutasok álltak össze, egyszer a banktisztviselők látták meg a fellobbanó fénynél, hogy mennyien vannak, egy-

szer pláne az állami tisztviselők mozdultak meg, de hamar elfujtuk a gyufát. Egy kis ideig még hallatszott a nyüzsgésük, aztán elcsöndesedtek. Néztek egy kicsit abba az irányba, ahol a világosság fellobbant és kialudt, de aztán egyik a másik után visszagörnyedt az iróasztalra, sóhajtva. Akkor volt az, hogy a fahidat elvitte a vihar. De amióta vigyázunk, azóta nincs baj és a sóhajtás se olyan viharos. Inkább mélyről jövő és hosszabb. De csöndesebb.

— A zseblámpa nem árt nekik?

— Nem, mert az csak kis területre veti a sugarát. És a zseblámpára nem is néznek, mert hiszen ők a tisztességes hivatalnokok, akik, ha az ember a zsebébe nyul, mindjárt elforditják az arcukat. Nem tudják, hogy lámpáért nyulok, csak azt látják, hogy valami fényes tárgyat huzok ki a zsebemből és ez elég szegénykéknek ahhoz, hogy előbb durcásan elforduljanak és aztán mind ráhajoljanak a papirosra és vadul irjanak tovább.

A fehér fénnyel együtt elérkeztek a hid végére. Itt ugyanolyan vaserkélyben végződött a hid, mint aminőben kezdődött. A vaserkély mögött volt a kijárat ajtaja.

— Ki innen, ki! — fuldokolt Lajos és kirohant az ajtón. A titkár utána.

A nagy csönd után, amelyet csak itt-ott szakitott meg a gyomor-menydörgés és a sóhajtó szél, egyszerre pokoli zsivajba érkeztek. Egy nagy, vixelt teremben ezer meg ezer ember tolongott, kavargott, feketéllett. Fülrepesztő, állandó lárma harsogta tele az impozáns, mórstilü csarnokot. Néhány pillanat mulva, hogy Lajos

füle kezdett hozzászokni a rettenetes zajhoz, észrevette, hogy a csarnok balfelén tolongó tömeg egy szót ismétel csupán, a jobboldalon kavargók pedig szintén mind egyetlen szót ismételgetnek, de egy másikat.

A titkár a két tömeg közt végighuzódó, a fényes parketten üresen hagyott ösvényen vezette végig Lajost. Élesen és egyenesen, mint a versaillesi kertész nyiróollója a fasor lombját, vágta el az ösvény jobbról-balról a két tömeget, amelyek közt nyilegyenesen vezetett az az ut minden korlát nélkül.

— Itt siessünk — magyarázta a titkár — mert ez nem nagyon érdekes. Jobboldalt nyüzsögnek a becstelen hivatalnokok, összekeverve a gazdag felekkel, vállalkozókkal, bankemberekkel, képviselőkkel, városi bizottsági tagokkal, mohó kereskedőkkel és össze-vissza, keresztül-kasul brudert isznak egymással. Az a sziszegő szó, amit valamennyien fáradhatatlanul ismételnek, amig a nyelvük ki nem lóg, az a „szervusz". Itt szervuszolnak naponta tiz órát. Ennyi ideig tart, amig minden egyes becstelen minden egyes befolyásossal leszervuszol.

— És a másik oldalon?

— Ott a tisztességesek hemzsegnek s az a komor, morgó szó, amit lankadatlanul ismételnek, az a „maga". Ugyanazok a gazdag felek, vállalkozók, bankemberek, képviselők, városi bizottsági tagok és mohó kereskedők, akik jobbról szervuszolnak, mikor minden becstelennel leszervuszoltak, egy földalatti átjárón átmennek a baloldalra és dühösen agyba-főbe magázzák a tisztességes hivatalnokokat, akik zordul visszamagázzák őket.

Lajos jobbra fülelt. Mint az erdő sürüjében zugó szél, hangzott:

— Sz . . . sz . . . szszsz . . . szszervuszszszsz . . . szsz . . . sz . . .

És balról, mint a basszust zakatoló nagy exploziós motor kipuffogója:

— Magamagamagamagamaga . . .

Jobbról mosoly, balról vadul villogó tekintet, jobbról tenyerek, balról öklök, jobbról kövérek, balról soványak, jobbról a jólét meleg szervusz-illata, balról a fent emlitett hideg magaszag. — Lajos reszkető szivvel futott végig a keskeny ember-alléen és már fáradtan, hajszoltan, kifulladva nyitotta ki a kijárat-ajtót. Megdöbbenve állt meg. Rettenetes égbenyuló, sürü őserdő zugott előtte, tele a könyvekből sejtett, de soha nem látott csodákkal, gőzölgő, forró párával, vad és fanyar illatokkal.

Az Aruvimi-erdő volt.

HATODIK FEJEZET.

Az ajtón tul — mint mondám — az Aruvimi-erdő képe tárult Lajos elé, illetve ama másolaté, amelyet a panamagyár az erdőről csináltatott. Kivülről ez az erdő látszott a gyár középső nagy üvegcsarnokának s valóban a Braunauer-cég költséget és munkát nem kimélve, e hatalmas, tiz-tizenöt pályaudvarral felérő üvegcsarnokot ama célból épittette, hogy benne elhelyezze a hires afrikai nagyerdő pontos másolatát. A gőzgépek, szivattyuk, dinamók, amelyek a gyár elképzelhetetlen lármáját csinálták künn, a gépházakban, fő-

ként azért voltak, hogy ezt a tropikus vidékről ideplántált erdőrészletet a kellő hőfokon tartsák, hogy földjét az afrikai termőföld vegyi feltételeivel ellássák, s hogy a kellő mennyiségü és minőségü esőt hullassák a kényes növényzetre. A cég gondossága oly nagy volt, hogy még a légköri villamosság is pontosan olyan volt ebben a szörnyü nagy üvegházban, aminőhöz az afrikai őserdő van szokva. Hosszu esztendők gondos munkája, kertészek, tudósok és neves utazók csüggedést nem ismerő küzdelme tette lehetővé, hogy ez az ideutaztatott erdőrészlet végre itt gyökeret verjen, sőt megéljen. Az erdő-másolat a cégnek huszonhárom és fél milliójába került, de idősb Braunauer Bernát, mikor ezt a költségvetést annak idején meglátta, igy kiáltott fel:

— Szivesen áldozok e célra még többet is, mert ha csak egyetlen államhivatalnok tántorodik is meg e helyiségekben, nem huszonhárom, de negyvenhat milliót lehet keresnie annak, aki érti a csiziót.

Pedig az erdőnek igen különös, inkább csak eszmei jelentősége volt a panamagyárban. Hogy jelentőségét megértsük, lépjünk be Lajossal és kisérőjével, a titkárral, az erdőbe.

Sürü lombozatu fákból állott, amelyek háromszor, sőt négyszer akkorára nőnek, mint a mi rendes erdei fáink. Ha elképzelünk egy közönséges, sürü magyar erdőt, amelybe a dus lombtetőn át alig tud bevilágitani a napfény, akkor csak némiképen van sejtelmünk arról a titokzatos és bánatos sötétségről, amely ebben az afrikai erdőben honolt, s amelynek hangulatáról csak ugy alkothatunk fogalmat, ha három, egymás te-

tejére rakott sürü magyar erdőt képzelünk el. A nevető, aranyszinü napfény itt egy-egy haragos-zöld derengéssé, de legtöbb helyütt csak mély violaszin árnyékká válva sejteti azt, hogy fenn, a fák fölött nappal van. S miként ha három erdőt egymás tetejére raknánk, a felső két erdő milliónyi kusza gyökere belelógna az alatta sürüsödő lombkoronákba, sőt ezen áthatolva görcsös-rongyos, szeszélyes ágazatait a legalsó erdő földjéig lógatná, ugy függnek, himbálnak, kuszálódnak egymásba az afrikai őserdő fantasztikus indái, légi gyökerei, kuszó növényei, karvastagságu futókái, olyan sürün, hogy némely helyen, emeletnyi magasságban, a sürü kuszaságba hullott falelvelek rothadó humusszá, valóságos ujabb földdé válnak, amely ujabb földből ujabb kuszónövények, bokrok, fák, valóságos kis fiatal függő erdők nőnek ki az ember feje fölött belefuródnak a lombkoronákba s az egész erdő felső részét olyan sürüvé teszik, hogy arról az európai embernek csak ugy lehet fogalma, ha egy istentelen nagy, akkora zöld spongyát képzel el, mint Budapest. A föld felé ez a spongya ritkul, a likacsai nagyobbodnak, de még közvetlenül a föld fölött is olyan sürü, hogy akkora lyuk, amekkorán az ember átbujhatna, sehol sem látszik.

Ut nincs. A földön bokrok, tüskés bozót — akkora tüskékkel, mint az ember középujja — kidőlt és korhadt fatörzsek, amelyeknek csak az egyik vége tudott a földön maradni, a felső vége, ahogy ledőlt, a kuszó növényeken függ, amig apró darabokra nem rothad; bokornagyságura nőtt, kövér, husos moha s annyi kiálló gyökér, amennyi csak egymás mellett egymás

alatt és fölött összegubancolódva elfér, itt-ott váratlanul felbukkanó, parasztház-nagyságu, málló, porladó kőtuskók, amelyekről senki se tudja, hogyan kerültek az erdő mélyére — ez az a talaj, amelyen végig kell haladnia annak, aki az erdőn keresztül akar jutni.

Meleg van. Nem száraz, hanem párás, gőzös, forróködös meleg. Mint a gőzfürdő elzárt kamráiban. Akár esik az eső, akár nem, az Aruvimi-erdőben mindig csöpög valami felülről. Langyos csöppek koppannak, a fatörzsek a sötétben csillognak a nedvességtől, minden vizes, párás, csuszós és forró. Ha esik az eső, azt csak ugy venni észre, hogy mindenütt folyik, csurog a meleg viz. Szabadon hulló esőcseppekről itt szó sem lehet. Csak arról, hogy ez a rettenetes, zöld spongya valahonnan még lucskosabbá, még szaftosabbá szivja magát. Ilyenkor aztán fényes délben is koromsötét van az erdőben. Hogy az eső elállott, azt csak abból venni észre, hogy egy-egy helyen ismét megjelenik a sötét violaszinü derengés, vagy valahol fenn a lomb-emeleten egy-egy mérges-zölden villódzó fényfolt.

A lélekzés felette keserves a nehézillatu nedves párában. Áporodott, savanyu iszap émelyitő szaga keveredik itt erős és tolakodó gyanta-illatokkal, a sürüből forró lehellet jön, mely egyesiti magában a szétmorzsolt babérlevél, az égett cukor és a parti napmelegben rothadó lusta tengerviz szagát. Kábit és bágyaszt ez a légkör, az orrlyukból egyenesen az agyvelőbe megy, olyan meleg, fulladt és nyomasztó, hogy az embernek a füle bedugul tőle, olyan csipős, hogy a szem könybeborul, az arc kipirosodik tőle, a pulzus százon

felül ver, nem csoda tehát, hogy Lajos visszahőkölt, mikor ezt az erdőt meglátta.

— Mi ez? — hápogta rémülten.

A titkár felelt:

— Az Aruvimi-erdő. Ennek a tulsó végén van a kijárat.

— Amely Braunauer urhoz vezet?

— Dehogy. Braunauer ur nem bolond, hogy igy nehezitse meg a hozzá való eljutást. Az erdő két kilométer hosszu, akkora, mint a Margit-sziget, vagy mint az egész Andrássy-ut. Aki idáig eljutott, mint ön, aki látta a tisztességes hivatalnokok könyáztatta nyomoruságát és a megvesztegethetők parfümös jólétét, mint ön, az előtt most két ut áll.

— Vissza nem lehet menni?

— Nem. Az ajtó emez oldalán nincs kilincs.

Lajos rémülten nézett hátra. Valóban, a sulyos vasajtón semmi nem volt. A titkár megtörülte izzadó homlokát és folytatta:

— Két ut van. Az egyik megkerüli ezt az erdőt, sima és kavicsos, ez egyenesen Braunauer ur megvesztegetési irodájába vezet. A másik ut maga az erdő. Mert a másik kijárat a szabadba vezet. Csakhogy akkor ezen az erdőn kell átvágnia magát . . .

Szomoru mosollyal mutatott a feneketlen, sötétzöld sürübe.

— És ha ezen átvágom magam? — kérdezte Lajos.

— Akkor hazamehet.

— És ha nem tudom végigvágni rajta magamat?

— Akkor mindig visszatérhet a sima utra, mert

ameddig vágta magát, addig nyomot vágott s ezen mindig visszajöhet. Mikor a cég ezt a panamagyárat épitette, akkor azért csinálta ide ezt az erdőt, mert ezzel akarja megtörni az utolsó, eddig még megmaradt energiát az idejövő emberben. Valamikor régen H. M. Stanley ur, egy egyszerü angol hirlapiró, az igazi afrikai nagyerdőn, amely az Aruvimi-folyó irányában halad a Kongótól a Nilus felé vezető földrészen s amely még dusabb, vadabb, sötétebb és gyilkosabb mint ez, keresztülvágta magát, késsel, baltával, hirlapirói ambicióval, az angol utazó kegyetlen és hóditó józanságával. Tehát ez emberi munka. Ha ön igazán tisztességes és a látottak után még mindig maradt önben annyi erő, hogy ne a boldogsághoz vezető sima utat, hanem a boldogtalan szegénységhez vezető ezt az erdőt válassza, akkor vágjon neki. Cégünk ugyan még akkor sem mond le önről, mert eddig még azok a kivételek is akik nekivágtak, szépen rendre visszajöttek. De rábeszélnem önt itt már egyik utra sem szabad. Sőt, én önt itt már elhagyom.

— Elhagy?

— Ugy van, ez a szabály. A végső habozás pillanatában az áldozat egyedül marad. S akármelyik utat választja, egyedül megy rajta. Isten önnel!

— Ne, ne... — nyögött Lajos — ne hagyjon itt!

A titkár nem felelt. A vasajtó mellé lépett és egy másik kis ajtót nyitott ki, amelyet eddig Lajos észre sem vett. A kis ajtó mögött szép mahagóni lift volt, piros bársony pamlagocskával, csiszolt tükrökkel, villamos lámpával és egy üveglap alá szögezett használati utasitással. Lajos szólni akart, de az ajtó becsapódott

az orra előtt és Lajos az egyre távolodó zugásból következtetett arra, hogy a lift felszállt valahová a titkárral. Egyedül maradt az erdő szélén s balra nézett, ahol a sima, kavicsos ut vezetett a fal mellett az erdő sarkáig s ott nyilván megkerülve az erdőt, a másik fal mellett huzódott egészen a Braunauer Bernát irodájáig.

Aztán előre nézett, be a forrón lélekző, titokzatosan zugó, csöpögő-csurgó rengetegbe. Előtte a földön egy erős kertészkés, egy fürész és egy éles fejsze feküdt. A cég — ugylátszik — nem kivánta, hogy a tisztességes ember a puszta tiz körmével vágja át magát az erdőn.

— Mamus, — mondta félhangon Lajos és mamus alatt a feleségét értette, — mamus, reád gondolok e percben, amely a habozás perce. Reád, mamus és a tizenkilenc gyermekre. Adj tanácsot, mutass utat!

Ezt mondta, de a sötétben sehonnan nem jött semmiféle optikai vagy akusztikai tünemény, amelyre ráfoghatta volna, hogy mamus álláspontját jelzi, Még egyszer megszólalt, most már hangosan és türelmetlenül követelő kiáltással:

— Mamus, mit csináljak?

Semmi válasz.

A MÚZEUM KÖNYVTÁRA

— Mamus! — orditotta felsirva a forró sötétben Lajos, — te szegény, lesoványodott, korán megöregedett mamus, te volt budai bálkirálynő és bejegyzett gömbölyü, rózsás babaarc, akinek most hegyes, kemény és vörös az orrod, vizes és karikás a szemed, kihullt a hajad, előredült a fogad és minden évben két milliméterrel többet áll el a füled . . . mamus, aki csupa csont vagy és mégis nagyobb a hasacskád, mint a mellecskéd , . . ma-

mus, te beesett arcu, beesett mellü, beesett hátu, beesett dereku, te drága, hű, gyermeknevelő, szomoru és komoly mamus, a legjobb és legbeesettebb mamus az egész világon, aki elcsunyultál az én tizenkilenc gyermekem és egyetlenegy becsületem miatt, akinek a szoknyája hátul hosszabb, mint elől, aki bajuszt kezdesz viselni a vékony és egyenes ajkaid fölött, te madármellü, aggódó tekintetü, keveset beszélő, rosszul táplált, angyalszivü budai mamus, aki a pesti meg nem értett szépasszonykák fogyókuráitól oly messze vagy, mint a menyország, ahová jutni fogsz, a büdös pokoltól, ahol a prémiér-mamus, a válópör-mamus, a szükszoknya-mamus és filharmonikusi mamus főni fog örökkön és a Belzebub kegyetlen ötletéből a fővés dacára hizni, hizni, egyre hizni . . . te jó mamus, most mondd meg, hogy mit csináljak.

Semmi válasz.

Lajos habozott.

UTOLSÓ FEJEZET.

Lajos hiába invokálta hű felesége szellemét. Hiába fülelt a gőzös, sötét, mérgesleheiletü erőd féle, nem jött semmi hang. Magára hagyatva állt ott és e pllanatban nem tudta, mit csináljon. Ha a sima utat választja, amely Braunauer Bernát irodájába vezet, oda már nem érkezik meg oly ridegen, oly egészen tiszta lélekkel, mint ahogy elindult. Rettegett attól, hogy a vad és erőszakos vesztegető könyen elbánik szegény fejével, amelyben lázasan kavargott mindaz, amit e rémületes gyárban eddig látott. A nagy és áthatlan

sürüségü erdőnek nekivágni, hogy elmeneküljön, ki a szabadba, ahonnan esetleg postán is visszaküldheti a pénzt a vesztegetőnek? Lesz ehhez elég ereje?

Valóban, a gyár kitünően volt megszerkesztve. Ime, itt állott Tisztességes Lajos és anélkül, hogy becstelenné vált volna, ugy meg volt félemlitve, hogy nem mert a sima uton elindulni az iroda felé. És ugy meg volt gyöngitve, hogy nem érzett magában elég erőt az erdőirtással kapcsolatos menekvéshez.

Mikor igy állt és tünődött, konstatálta magán, hogy nem tud saját lelkébe belenézni. Egyszerü ember volt, aki nem sokat foglalkozott lélektannal és akinek nem volt gyakorlata abban, hogy bizonyos percekben mintegy szembeüljön önmagával diskurálni, vitatkozni kezdjen önmagával, ő még ilyen helyzetben nem volt soha. Minden munkátlan, tangózó pesti fiatalember ért ehhez, minden kis szerelemnél, a felületes zsúr-élet minden rongyos kis problémájánál a pesti fiatalember le tud ülni az ágya szélére és miközben lakkcipőjét lehuzza, szembenéz önmagával, mérleget csinál, sőt elhatározásra is jut. Lajosnak egyéb dolga volt az életben eddig, mint kriziseket megoldani. Ő itt állt, mint Buridán szamara és arra gondolt, hogyha valami közbe nem jön, itt állva elszárad s évezredek multán fogják megtalálni a falhoz támaszkodó mumiáját.

De közbejött valami.

Amint igy tünődött és kezdett lassan száradni, az erdő kusza bozótjából egy kis ember bujt elő. Akkora volt, mint egy hároméves gyerek, sötét rézbőre

volt, amelyet azonban sürün benőtt a szőr. Stanley Avatikoban találta meg ezt a törpe emberfajt, amelynek létezéséről Hekataesus már Krisztus előtt 500-ban tudott. A gyár nem azért hozatta ezt az emberkét Afrikából, hogy az őserdő stilszerübb legyen, hanem mert tudnivaló, hogy az ősrengetegnek ez a törpe nép egyik legnagyobb veszedelme, amely még nehezebbé teszi az erdőn való áthatolást. A földbe hegyükkel fölfelé álló kis cövekeket vernek, amelyek hegye meg van mérgezve. Aki ilyen fa-tűbe belelép, egy óra mulva meghal. Falomb közül, fatörzs mögül nagyszerüen lőnek mérgezett hegyü nyilaikkal és gépies ügyességgel dobják az ellenfél testébe éles lándzsáikat. Azonfelül okosak, ravaszok és kegyetlenek. Ebédre embert esznek, ha más nincs.

Lajos mereven bámult a törpére.

— Én — mondta törpe — az erdő titkárja vagyok. Ön bizonyára erdei szellemet vagy erdei manót lát bennem, de ez csak az ön hiányos műveltségét jellemzi. Én itt titkár vagyok s azért fizetnek, hogy az erdőn átjutni akarókat az ut nehézségeire és veszedelmeire figyelmeztessem. Viszont az is kötelességem, hogy eláruljam önnek az erdő titkát.

— Halljuk, — mondta Lajos egy kis reménnyel a szivében.

— Az erdő titkát — hadarta a törpe — Stanley ur, a kitartó riporter, fejtette meg. A titok nyitja az, hogy az erdő csak akkor rettenetes, ha igy ránéz az ember és azt képzeli, hogy egyszerre kell minden akadályt leküzdeni. Stanley ur ugy hatolt át az erdőn,

hogy minden egyes indát külön vágott el, minden egyes gyökeret külön-külön fürészelt át, minden egyes keresztben fekvő fatörzsön kézzel-lábbal kapaszkodott keresztül s igy ért végére sok havi keserves munka után a rengetegnek. Az egész erdőtől meg lehetne ijedni, de egyetlenegy gyökértől nem. Stanley urban az tartotta a lelket, hogy mikor ment, sohasem az egész erdőt nézte, sohasem az egészre gondolt, hanem mindig csak azzal az egyetlenegy darab fával vagy ággal foglalkozott, ami éppen az utját állta. Stanley ur mesterségesen megölte magában az általánositásra való hajlamot s kifejlesztette a kis részletek iránt való érdeklődést. Ha minden percben az egésszel állott volna szemben, elcsüggedt volna. De mert mindig csak a lába elé nézett, megjött a bátorsága, mert igy szólt: „ezzel az egy rongyos kiálló gyökérrel elbirok.“ S igy birt el minden egyes gyökérrel, indával, kődarabbal, fatuskóval, amig egy szép napon azon vette magát, észre, hogy átvágta magát a világ legrémesebb erdején. És akkor aztán visszagondolt az egész erdőre. Akkor már megint szabad volt az egészet egyszerre megnézni.

— Szavamra, — kiáltott lelkesen Lajos, — ha a jó isten kiszabadit innen, ezt elmondom Vázsonyinak.

— Valóban, — mondá a törpe, — ön helyesen fog cselekedni. Ez az erdő kitünő szimbolum mindazok számára, akik a korrupció-rengeteg ellen való küzdelemre hajlamosak. És az ön által emlitett kiváló politikus hasznát fogja venni Stanley ur módszerének, amely minden erdők örök titkát fejti meg.

— Megmondom neki! — kiáltott boldogan Lajos.

— Jól teszi, ha megmondja, — szólt a törpe, — mert e közéleti férfiu, akinek egyik legszebb tulajdonsága az érett korban is egyre való fejlődés, az utóbbi időben gyakran tette azt a kijelentést, amit legutóbb az ujságokban is közreadott, hogy szomorusággal nézi a korrupció e rengetegét, amely az ő munkájának utját elállja. Ezt nem szabad melancholiával nézni, mert ez azt jelenti, hogy minden pillanatban az egészet látja, s ha az egészet nézi, akkor önmagát gyöngének kell tartania egy ekkora küzdelemre. Az érzésben, tapasztalatban, tudásban, emberismeretben való fejlődésnek nem szabad oda vezetnie, hogy e férfiut a minden dolgok és összefüggések egyszerre való látása önkritikára birja. Ez lehet a tudós vagy a költő fejlődése, de nem az agitátoré, a harcosé, a fölfedezőé. A harcos agitátornak, akinek végzete az, hogy soha tekintetét az ég felé nem emelheti, hanem mindig a földi dolgokkal: az emberekkel, viszonyokkal, a reálitás millió apróságával kell érintkeznie. Stanley ur módszerét kell követnie: a látkörét szükiteni, minden kis dolgot fontosnak tartani, lépésről-lépésre napról-napra haladni, egy kicsit iparrá sülyeszteni a gondolatot, mely heviti, egy kicsit bürokratizálni az erkölcsi eszmét, amelyért él. A modern harcosnak minden órában le kell ráznia magáról a mestersége költészetét, mert ez megöli, ábrándozóvá és lustává teszi. Valamint a modern háboruban sincs már semmi a régi csaták viharzó költészetéből, ugy a modern közéleti vitéznek is disztelen, száraz, poézismentes, majdnem robot a munkája. Az erkölcsi eszméért való küzdelem napjainkban unalmas, kicsinyes,

de kitartó munka, amelynek hőse csak akkor emelje föl a fejét, ha visszanéz. Stanley ur az erdőben favágó, szakács, gyógyszerész, építőmunkás, cipőtalpaló, szemétkotró, utmérő, csirkekergető, pék, orvos, evezős volt, minden volt, csak hős nem. De mikor aztán Londonba hazament és onnan nézett vissza Afrikára, akkor világosan láthatta, hogy az angol világhatalomnak egyik legnagyobb honfoglalója, az angol gazdagságnak és az angol nép boldogságának halhatatlan vitéze, az emberiségnek pedig különb fáklyahordozója volt, mint Kolumbusz Kristóf, aki végeredményben Amerikát is oly véletlenül fedezte föl, mint azt, hogy hogyan áll meg a hegyén a tojás. De ezt annak köszönhette, hogy belátta: nem született még ember, aki elégnek érezte volna magát a világ nagy erőivel szembeszállni. Azaz: valamikor született egy, de az a keresztfán halt meg, mert nem harcos volt, hanem gondolkozó. Az ő munkáját csak egy Szent Pál válthatta valósággá, mert az egyenkint és csoportonkint vette elő az embereket. Ha Szent Pál ugy látta volna a világot egyszerre a maga egészében, mint Jézus, akkor ő is bus és szelid életet végzett volna el a kereszten, ahonnan az Isten mellé vezet az ut. De Pál a részleteket nézte. Pál agitátor volt, Pált a császár katonái fejezték le. Pál ugy élt és ugy halt, mint katona és pártvezér és ő sohasem tudta, de mi most már tudjuk, hogy ő alapitotta meg a kereszténységet. És azóta ezen a földön mindenkinek, aki valaha elindult a Gonosz vagy az Ismeretlen ellen, be kellett látnia azt, hogy eredményt csak ugy ér el, ha folyton a földre néz. Az égre nézni az istenek dolga,

de erre csak minden tizezer évben egyszer van szükség. Aztán tizezer évig lehet ezért az egy tekintetért harcolni becsülettel kinek-kinek a saját ereje szerint.

Ezeket mondván a törpe eltünt. Elnyelte a sötét erdő sürü bozótja. A rengeteg mélyéből pedig zugó, forró szél kerekedett.

Lajos most már nem habozott. Némán hajolt le, fölvette a kertészkést, a fürészt s neki kezdett az első gyökér eltávolításának.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Fölébredt.

— Nyugtalanul aludtál, — mondta mellette halkan a felesége, — talán rosszat álmodtál?

— Hány óra? — kérdezte Lajos, miközben hálóinge ujjába törülte szemét.

— Most világosodik, — felelt az asszony, — négy óra lehet . . . aludj, papus.

— Igen — mondta Lajos, — a miatt a nyomorult hatvan korona miatt nem tudtam nyugodtan aludni.

— Hiszen már mondtad, hogy visszaviszed Braunauer urnak!

— Nem, nem, — kiáltott Lajos, — nem viszem, hanem küldöm. Reggel, amint a postát kinyitják, visszaküldöm egy utalványon. Nem akarom látni őket.

Mamus sóhajtott.

— Igen, — mondta Lajos, most már kissé megnyugodva, — én nem javithatom meg az egész világot, én csak annyit tehetek, amennyi tőlem telik. Én vissza-

küldöm a hatvan koronát és ezzel legalább elvágtam egy kicsinyke kis gyökérszálat.

— Gyökérszálat? — kérdezte meglepetten mamus.

— Te ezt nem érted, édesem, — mondta sóhajtva Tisztességes Lajos, — te ezt nem is értheted. Annyi sokan vagyunk, oly rengeteg sokan vagyunk . . . és ha mindenikünk csak egyetlen kis gyökeret vagy bokrot pusztit el, kivilágosodik az erdő és mi keresztüljutunk rajta . . . akik utánunk jönnek, utat találnak . . .

Mamus felült az ágyban:

— Összevissza beszélsz, Lajos. Rosszat álmodtál. Ha nem láttam volna, hogy az egész vacsorát szétosztottad a gyerekek közt, azt kellene hinnem, hogy megterhelted a gyomrodat, hogy sokat ettél.

Lajos mosolygott:

— Sokat ettem? Angyali mamus, mondd, mikor ettem én életemben sokat?

Mamus halkan felelt:

— Soha.

Künn derengett. Tejeskocsik zörögtek a ház előtt. Lajos megfordult és csöndesen, édesen elaludt. Mamus leszállt az ágyról, betakarta tizenkilenc gyermekét, a legkisebbiknek kivette az öklét a szájából, hogy meg ne fulladjon, aztán visszamászott az ágyába és még sokáig virrasztott Lajos fölött, hogy vajon most is nyugtalan lesz-e az álma. Mikor aztán látta, hogy az ura mozdulatlanul, mélyen alszik és rendesen lélegzik, megcsókolta őt és ő is lefeküdt. De mikor megcsókolta, érezte, hogy meleg és sós köny folyik végig az alvó

ember arcán. Előbb egy pillanatig habozott, hogy fölébressze-e, de aztán nem bántotta.

— Mindegy no, — mondta magában, miközben a párna csücskét az arca alá hajtotta, — majd reggel nyolckor, mikor a postát kinyitják, visszatér a nyugalma, megint minden rendben lesz. Holnap már nem fog álmában sirni.

Azzal sóhajtott egyet és ő is elaludt a kék derengésben.

A BUDAPESTI PLETYKA KIS KÉZIKÖNYVE,

kezdők számára, rövid és áttekinthető összefoglalásban, példákkal illusztrálva. Első kiadás. Budapest, 1916.

BEVEZETÉS.

E rövid munkát azért bocsátom közre, hogy megbizható vezérfonalat adjak azok kezébe, akik még nem érzik magukat egészen biztosnak a pletyka terén. Szerénytelenség nélkül jegyzem meg, hogy egyikét birom Európa legteljesebb pletykagyüjteményinek s e gazdag gyüjtemény rendezése közben merült föl bennem a gondolat: egyszerü, népies nyelven megirt kis kézikönyvet szerkeszteni azok számára, akik hajlamot mutatnak e tudomány-ág iránt s egyéb elfoglaltságuk miatt nem tanulmányozhatják az e téren kiváló szakmunkákat.

A szerző.

ELSŐ FEJEZET.

(A pletyka célja. — A pletyka főbb kellékei.)

A pletyka, a magasabb művészi értelemben vett pletyka célja az, hogy valaki megkisebbittessék általa. Szem előtt kell tartanunk, hogy minél több embert nyo-

munk pletykával a viz alá, annál magasabb a mi értékünk. Minél több emberről terjesztünk rossz és megalázó hireket, annál kevesebben maradunk mi magunk s annál jobban emelkedünk ki a többi ember közül. Tehát minden olyan pletyka rossz pletyka, ami más emberre nézve hizelgő.

Példa: „A szép Burmányinénak viszonya van dr. Rakamazovits Edével.“ Ez rossz pletyka, mert bár a szép Burmányinét rágalmazza s bár férjét, Burmányit, megalázza, hizeleg dr Rakamazovits Edének. Ezzel szemben:

„A szép Burmányinénak viszonya van dr. Rakamazovits Edével, de Rakamazovits pénzt fogad el tőle“ — jó pletyka, mert mindenki a viz alá van nyomva benne. Ugyanez a pletyka megközeliti a tökéletességet a következő változatban:

„A szép Burmányinénak viszonya van dr. Rakamazovits Edével, de Rakamazovits pénzt fogad el tőle, Burmányi ezt tudja és visszapumpolja a pénzt Rakamazovitstól, de az egész pletyka Csákóbergertől ered, aki a szép Burmányinét pénzeli.“

Mint e példából is látható, a pletyka nem egyszerü rágalom, mint azt a tudatlanok hiszik, hanem a rágalomnak azon magasabb és összetett halmaza, amelynek tagjai egymásba fonódnak és egymást erősitik. Matematikai képlete, ha a pletykát P-vel, a rágalmat R-rel jelöljük:

$$P = R.\ (R+R) + R.\ (R+R) \ldots \sim$$

Ahol a $\sim$ jel a végtelenséget jelenti.

De ez már a magasabb pletykatanhoz tartozik s idevonatkozó külön teóriámat adandó alkalommal a

„derivált pletyka-függvények sajátságairól“ szóló értekezésemben fogom kifejteni.

Itt egyelőre az egyszerü pletyka főbb kellékeiről szóljunk. Az egyszerü pletyka:

1. Legyen gonosz. — Legyen benne az egyszerü rosszakaraton kivül valami ötlet, valami agyafurtság, szóval olyan elem, ami magasabb szellemi munkára vall. Rossz példa: A. ellopta B. óráját. Jó példa: A. ellopta B. óráját, amelyet az boldogult anyjától örökölt és A.-ra bizott megőrzés végett.

2. Legyen ragadós. — Legyen benne valami, ami miatt beleakadjon a másik emberbe, ráragadjon, ne legyen lerázható. Tehát csimpaszkodjék az embernek olyan tulajdonságába, amely feltünik, amelyről sokszor van szó, mert igy könnyen eszébe jut mindenkinek. Például adva van A., akinek szép felesége van és van egy sebhelye a homlokán. Most rossz pletyka volna A.-ról azt mondani, hogy azért lett cégvezető, mert neje odaadta magát a vezérigazgatónak. Jó pletyka ez esetben: „A.-nak a homlokán azért van sebhely, mert egyszer rajtakapta a feleségét a vezérigazgatóval, a vezérigazgató a fejéhez vágott egy poharat és kártéritésül cégvezetővé léptette elő.“ Az előbbi, rossz példa esetében az emberek könnyen elfelejtik a dolgot, hisz annyi férj köszönheti a karrierjét a feleségének. Az utóbbi esetben, ahányszor csak A. leveszi a kalapját, mindenkinek rögtön eszébe jut a sebhelyről a pletyka s ezt a pletykát szegény A. addig viseli, amig a sebhelyet, tehát élete végéig.

3. Legyen veszedelmes. — Már mint arra nézve,

aki elmondja. Az olyan pletyka, amely visszakerülve az áldozathoz, nem okoz nagyobb bajt, nem izgatja az embereket. Az igazi jó pletyka azért imponál, mert az elmondója bizonyos rizikót vállal. Tehát az, hogy: „X. kisasszony ledér életet él" — nem jó pletyka, mert ha X. kisasszony megtudja, hogy ezt mondták róla, legföljebb egész délután sir, más baj nem esik. Ellenben jó pletyka az, hogy: „X. huszárkapitánynak, a hires verekedőnek felesége ledér életet él." Mert aki ezt mondja, kiteszi magát X. huszárkapitánynak. Ez a kellék főként a pletyka elhihetőségének szempontjából fontos, mert az emberek ugy gondolkoznak, hogy: „kell, hogy legyen benne valami, mert egy harcias huszárkapitány nejéről nem szivesen mond ilyet valaki."

4. Legyen vakmerő. — Tudniillik kompozicióban vakmerő, váratlan, meglepő, Közismert panamistáról azt mondani, hogy tegnap megint elfogadott pénzt egy vizvezetéki cégtől, rossz pletyka. Jó pletyka ugyanezt olyan emberről mondani, akiről köztudomásu, hogy becsületes. Erre a kellékre azért van szüksége a pletykának, hogy egyáltalán végighallgassák, hogy beleharapjanak az emberek. Ugyanezt kifejezhetjük igy is: a jó pletyka lényeges kelléke, hogy ellentétben álljon a köztudomással.

5. Legyen mindig valami kis vonatkozása a büntető törvénykönyvhöz. — Ez adja meg a zamatját a pletykának, enélkül sótalan. Az áldozat mindig ugy legyen beállitva a pletykába, hogy valódiság esetén a törvény tegye rá a kezét, ha egyéb okból nem, a házasságtörési paragrafus okából.

6. Legyen exkluziv. — Ez azt jelenti, hogy ne jelenjen meg sok példányban. Az igazi jó pletykás nem járja be a kávéházakat egy és ugyanazon pletykával, mert ha ketten találkoznak, akik mind a ketten tőle hallották, egyszerre vége az érdekességnek és azt mondják: „X. szaladgál és terjeszti ezt a hirt.“ Ezt az emberek nem szeretik. Az igazi pletykás a pletykát legföljebb két vagy három embernek mondja el, és megvárja, mig az a három kilencnek az a kilenc huszonhétnek, az a huszohét nyolcvanegynek adja tovább. Az igazi pletykás nem türelmetlen és nem szalad maga ehhez a nyolcvanegyhez, mert tudja, hogy a pletyka a maga szaporodási módja szeirnt ugyis elterjed és még hozzá kicsiszolódik, jobb, ügyesebb, ártalmasabb lesz a sok különböző kézen, sőt az utolsó kézen már ugy megváltozik, hogy erre bátran mondhatja az első: „ezt én nem mondtam, becsületszavamra, és csak azt mondtam, hogy . . . stb.“ Igazi, kiváló pletykások e téren az ugynevezett „egyke-rendszer“ hivei, ők csak egyvalakinek mondják el, de azt az egyvalakit persze jól megválasztják. Ez a pont azért fontos, mert kezdő pletykálók ebbe a hibába esnek legtöbbször s ezért elvesztik hitelüket. A pletyka e tekintetben olyan, mint a sport: az emberek csak az amatőrjeit szeretik és becsülik, a professzionátusait nem.

7. Legyen erkölcsi alapja. — Ez ugyan meglepően hangzik, de igy van. A leggonoszabb pletykát is ugy kell előadni, mintha az ember nagyon fel volna háborodva vagy magán a tényen, vagy azon, hogy „arról a derék, tisztességes asszonyról ilyeneket beszél-

nek.“ Az igazi, klasszikusan jó pletykás mindig a pletykautáló jelmezében jelenik meg, minden igazán komisz pletykát igy vezet be: „mégis csak hallatlan, milyen komiszak az emberek, képzelje, erről a derék, angyali, tisztességes Görredönyinéről azt merik mondani, hogy fogadásból egyszerre kilenc postatisztnek volt a szeretője.“ Itt az erkölcsi alap maga a felháborodás. Ha még utána teszi, azt hogy: „én a magam részéről egy szót se hiszek az egészből,“ akkor nemcsak erkölcsi alapja, hanem erkölcsi magaslata is van. Erkölcsi alapon állva kezdeni, erkölcsi magaslatra emelkedve végezni s az igazi komisz pletykának ez a leghatásosabb előadási technikája, amely mindig beválik, mert a pletyka ime olyan jó, hogy még az is ellöki magától, aki elmondja.

MÁSODIK FEJEZET.

(A pletyka különböző nemei.)

Vidékek szerint a pletyka nemei változnak. Az összes lehető pletyka-nemeket adandó alkalommal „Összefoglaló nemzetközi pletykatanomban“ fogom ismertetni. E kézikönyv a budapesti viszonyokkal foglalkozván, csupán a budapesti pletyka négy fő-fajtájára szoritkozik. Ezek:

1. A családi pletyka.
2. A szerelmi pletyka.
3. Az üzleti pletyka.
4. A szinházi pletyka, (amely a családi, szerelmi és üzleti pletykát is magában foglalja, s ezért némely

kutatók szerint törzs- vagy anya-pletykának is nevezhető.)

Rövid jellemzése az egyes fajtáknak:

1. A családi pletyka célja az, hogy kimutassa a család piszkos életét. Az apa veri a gyerekeit és a feleségét. A feleség hűtlen nő és rossz anya. A gyerekek romlottak. Az apa nem ad pénzt. Az anya tiltott uton keres pénzt. A gyerekek váltót hamisitanak. A szülők válnak.

2. A szerelmi pletyka célja az, hogy tiltott viszonyokat fedjen fel. Tehát a férjes nő megcsalja az urát. A házasember szeretőt tart. A házasember egy férjes nővel folytat vszonyt. Valaki azt, akivel viszonyt folytat, megcsalja azzal, akivel nem folytat viszonyt. A viszonyokat szermi pletyka csak a kezdetüknél és a végükön fogja mg. „Együtt vannak," ez nem pletyka. Összekerülnek és szakitottak, Csak ezen a ponton pletyka a pletyka.

3. Az üzleti pletyka kizárólag az áldozat hitelképességének csökkentésével foglalkozik, s ide tartozik a művészeti pletyka is, amely azért nevezi az áldozatot tehetségtelennek, hogy hitelét rontsa.

4. A szinházi, törzs- vagy anya-pletyka magában foglal mindent. Főbb elvei: A szinésznő ledér. A szinész tehetségtelen. A férjes szinésznő csalja az urát. A kisasszony-szinésznőnek titokban két gyermeke van. (Sohasem egy.) Az öreg szinész pumpol. A fiatal szinész pumpol. A szerzőnek viszonya van. A szerző tehetségtelen. Az igazgatónak rosszul megy. Az igazgató tehetségtelen. Az igazgató viszonyt folytat a szinésznővel. A nézőtér

üres. A nézőtér tele van, de szabadjegyesekkel. A darab rossz. A darab jó, de nem adják elő. A szerző fizet, hogy előadják a darabját. A szinésznő viszonyt folytat, hogy szerepet kapjon. A zene lopva van. A rendező nem érti a darabot. A sugó be volt zárva. Az igazgató a csőd szélén áll. A darabot más irta. A szinész más szinésztől lopta a nüánszot. Az ügynök csal. A darab külföldön megbukott. A szinész válik. A szinésznő válik. A szerző válik. Az igazgató válik. A rendező válik. A titkár megnősül.

BEFEJEZÉS.

A tudományok népszerüsitésének az egész világon tapasztaható törekvése adta kezembe a tollat, hogy az elhanyagolt tudomány-ág terén az alapvető munkát elvégezzem. Aki az elmondottakat figyelemmel olvasgatja, hamarosan megérti és megkedveli ezt a szakmát. Különösen ajánlom kézikönyvemet a vidékről feljött lakosságnak, amely nem igen tudja a különbséget a vidéki és a fővárosi pletyka között. Természetes, azért senki se higyje, hogy e művel ki van meritve az egész anyag. Adandó alkalommal közrebocsátandó „Bevezető a magasabb pletykatanba“ és a „Teljes magasabb pletykatan“ cimü munkámhoz akart ez csupán szerény előhang lenni.

EGY ANEKDOTA ÉS EGY PÉLDÁZAT.

Mind a kettőt ajánlom annak az ismeretlen férfiunak a figyelmébe, aki száz év mulva a Nemzeti Muzeum könyvtárában böngészve véletlenül rányit e kötetnek erre az oldalára. Álljon meg a tekintete néhány percre ezen az akkor már barna papiroson és olvassa el e szerény sorokat. Ma talán nem is olyan mulatságosak és érdekesek, mint akkor lesznek. Fogadja innen, a messzi multból, ismeretlenül is szives és bánatos üdvözletemet.

AZ ANEKDOTA.

A Vázsonyi Vilmos ügyvédi praxisából való e történet, de méltó helye ama százkötetes nagy szakmunkában volna, amelynek cime: „Budapest erkölcsi története" s amelyet soha sem fogok megirni. A szakmunkában elbeszélése három kötetre terjedne, itt azonban az idő rövidsége és a tér szüke miatt röviden iparkodom előadni.

Egy délelőtt vészes csöngetés zavarja fel Vázsonyit délelőtti olvasmányaiból. Egy üzletember névjegyét hozzák be, igen fontos és halaszthatatlan ügyben azonnal akar beszélni a képviselő urral. Bebocsátják. Bejön

és utána tódul két hölgy: a felesége meg a leánya. A következő pillanatban mind a hárman térdelnek Vázsonyi előtt, amiből ő rögtön látja, hogy nem mint politikust, nem mint városi vezérférfiut, hanem mint kriminalista ügyvédet keresik. Ezt a ballet-mozdulatot a pesti büntető-ügyvédek már ismerik és megszokták. Minden nagy bünügy ezzel és „az istenért, ügyvéd ur, mentsen meg!"-kiáltással kezdődik.

Némi harc után fölkel a kétségbeesett család és helyet foglal a foteleken.

— Mivel szolgálhatok? — kérdi Vázsonyi.

— Az istenért, képviselő ur — mondja zokogva a feleség — mentse meg az uramat!

Ujabb rohamok után a sáppadt férfiu előadja a baját.

— Kérem, — mondja — engem a mult héten valami ügyben, amihez semmi közöm nem volt, mint tanut kihallgattak a rendőrségen. Elmondtam, ami keveset tudtam, s azzal hazamentem. Ma reggel aztán megjelenik nálam egy rendőr és ezt az idézést hozza.

Átnyujtja az idézést. Rendes rendőrségi idézőlevél volt, amelyben meg volt hagyva a cimzettnek, hogy ma délelőtt tizenegy órakor jelenjék meg Krecsányi detektivfőnöknél. Semmi egyéb nem volt rajta.

— Nos? — kérdi Vázsonyi.

— Hogyan? — mondja az üzletember, — Mi az a nos? Ma délelőtt tizenegyre a detektivfőnökhöz vagyok idézve!

— Az istenért — zokogja a hölgy — képviselő ur, mentse meg az uramat! Csak ön segithet rajta . . .

Vázsonyi egyikről a másikra néz, nem érti őket. Az üzletember dadogni kezd:

— Kérem — mondja — önnek el kell oda velem jönni. Mint ügyvédnek. Megfizetem az ügyvédi honoráriumát. Ha nem sértem meg vele, száz koronát adok ezért az utjáért.

— Száz koronát vagy tiz koronát — szól Vázsonyi — ez engem most nem érdekel, inkább mondja meg őszintén, mit követett el, hadd tudom miről van szó.

Az ember ötöl-hatol:

— Hiszen ha tudnám, miért idéztek be! De nem tudom. Nem követtem én el soha semmit, de tetszik tudni, pénzügynök vagyok, ügyleteket csinálok, közvetitek és . . . tetszik tudni . . . tudja isten . . . az ember sohse tudhatja . . .

Reszketett, mint a nyárfalevél.

— De hát akkor miért menjek önnel? — kérdi Vázsonyi.

Az asszony felel:

— Istenem, mert hátha ott tartják.

— Ő megmondta — szól megkönnyebbülten a férj és fellélekzik. A lány csöndesen sirt a kanapé sarkában az egész idő alatt.

Vázsonyi vállat von, elvégre ez ügyvédi kötelessége és utasitást ad a cselédnek, hogy hozzon egy fiakkert.

— Kettőt! — mondja a kliens.

— Miért?

— Az egyiket nekünk, a másikat a családomnak.

— Hát a hölgyek is jönnek?

— Igen.

— Miért?

A kliens hallgat. Megint az asszony felel helyette:

— Hogyha . . . isten tudja . . . isten ne adja . . . esetleg mégis ott kell neki maradni . . . hogy mindjárt küldhessünk neki éjjelre ágynemüt . . . meg ami szükséges . . .

Általános zokogás. A kocsik megérkeznek és a menet megindul a főkapitányság épülete felé. Az első kocsiban halotthalványan, reszketve a kliens, mellette némán szivarozva, szótlanul, Vázsonyi. A másik kocsiban a két hölgy, kisirt szemmel, mintha temetésről jönnének. A Zrinyi-utcában a hölgyek lenn maradnak, a kocsiban. A papa elbucsuzik tőlük, férfias elszántsággal csókolja meg őket és megy fel Vázsonyival a második emeletre, a detektivfőnök vésztjósló irodájába. A kapuban álló rendőr egykedvüen nézi a siró dámákat. Ilyet ő naponta eleget lát.

Fenn az előszobában azt mondja a kliens:

— Kérem, képviselő ur, jobb lesz, ha nem megyünk be együtt. Talán tessék előbb egyedül bemenni és megtudni, hogy mit akarnak tőlem. Én majd csak azután megyek be, ha már tudom, miről van szó.

Jól van. Vázsonyi bemegy egyedül. Krecsányi szeretetreméltóan fogadja s Vázsonyi azonnal a tárgyra tér.

— Kérem, — mondja — ez és ez a kliensem tizenegyre be van idézve tanácsos urhoz. Mint ügyvédje, tisztelettel érdeklődöm, hogy miért.

— Ő is itt van? — kérdi a detektivfőnök.

— Igen. Kint vár.

— Önt, mint ügyvédjét hozta magával?

— Igen.

— Hát kérem — mondja Krecsányi és felhuzza szemöldökét — mielőtt megmondanám ügyvéd urnak az idézés okát s azt, hogy mi a szándéka a rendőrségnek azzal az urral, engedje meg, hogy előbb egy kis magánügyemről diskuráljak önnel . . .

És nagy meglepetésre elkezd Vázsonyinak beszélni egy környékbeli nyaralótelepről, amelynek nincs csatornázása, rossz a világitása, kövezetlenek az utcái.

— De kérem . . .

— Kérem, kérem — szól mosolyogva Krecsányi — nekem annyi a dolgom, hogy nem érek rá a főváros urait felkeresni ebben az ügyben és örülök, hogy a véletlen most elém hozza Vázsonyi Vilmost, aki méltányolni fogja nyaralótelepünk panaszait.

— De a kliensem, aki künn vár!

— Hadd várjon . . .

És diskurál tovább a nyaralótelepről. Eltelik tiz perc, husz perc, egy félóra. A kliens az előszobában felváltva hideget és meleget izzad, Vázsonyi pedig feszeng a helyén, idegesen. Végre bevégzi Krecsányi az előadást. Vázsonyi megszólal:

— De most, ha megengedi, térjünk rá az én kliensemre. Miért idéztettte be?

Krecsányi elmosolyodik.

— Kérem — mondja — én nem ok nélkül beszéltem itt képviselő urnak egy félóráig másról. Azt akartam, hogy a kliense üljön, várjon az előszobában legalább egy félóráig. Az ön kliensét ugyanis a mult héten

mint tanut hallgattam itt ki. Akkor az az ur itt felejtette az esernyőjét. Megtartani nem óhajtom, arra pedig nem vagyok kötelezve, hogy az esernyőjét a lakására szállitsam. Hát egyszerüen megidéztem mára, hogy vigye el az esernyőjét.

— . . .

— És az az üzletember, aki ugy megijed egy idézéstől, hogy nem mer egyedül jönni a rendőrségre, hanem az ország első ügyvédjét hozza magával, az az erkölcsi világrend nevében megérdemel legalább annyit, hogy egy félóráig reszkessen a detektivfőnök előszobájában.

Vázsonyi kivitte neki az esernyőjét.

— Itt van — mondta —, ön itt felejtette az esernyőjét, ezért idézték ide. Ha egyéb baja lett volna, a szokásos ügyvédi honoráriumot fizette volna. De igy, kérem, délután pontosan küldje be az irodámba az igért száz koronát. Isten áldja meg.

És ott hagyta a faképnél. Mikor lement, a hölgyek még mindig sirtak a kocsiban. Észre sem vették, mikor Vázsonyi óvatosan elkerülve őket, felkapaszkodott egy villanyosra.

Egyéb semmi sem történt.

A PÉLDÁZAT.

A sajtó organumai, vagy mint Pesten mondják: „az összlapok“ foglalkoztak ama kis cserkészfiu esetével, aki egy utcasarkon találtatott, amint sirva kérte a rendőrt, hogy igazitsa utba, mert ő magától nem talál

haza. Tudvalevőleg — én ugyan csak egy hónap óta tudom — a cserkész-intézmény egyik célja, hogy olyan fiukat neveljen, akiket a külföldről idevetődött idegen a nemzetközi egyenruháról azonnal megismerjen és akik az idegent a városban utbaigazitsák, kalauzolják. Mi sem természetesebb, mint hogy Pesten maga a cserkész sem ismerte ki magát, ami még nem volna katasztrófa, ha például azt nem tudná, hol van a Mátyástemplom vagy a Központi Fertőtlenitő Intézet, de rögtön nemzeti katasztrófává válik, mikor az sül ki róla, hogy még azt sem tudja, hol lakik.

Ezt a tipikus nyári szenzációt azért nevezem példázatnak, mert erről majdnem kizárólag amaz ismeretlen férfiu kedvéért emlékezem meg, akit e cikk bevezetésében volt szerencsém invokálni és aki e pillanatban még meg sem született. Nekünk ez csak ártatlan vicc és nyári téma, de neki, aki száz év mulva néz ránk vissza, talán kulcsa lesz sok olyan dolognak, amit nem ért meg egyszerre, történelmi kutatásai folyamán. Ezért vagyok bátor őt illő alázattal, mint akkor már por és hamu, a következőkre figyelmeztetni.

A mi időnkben Magyarországon és különösen Budapesten igen sok dolog nem volt az, aminek hivták. A mi időnkben évente öt-hat dolognak a cimét, nevét vettük át a külföldtől, de csak azért, hogy a külsőségeket pontosan megtartva, belül egészen mást csináljunk belőle. Nem szeretek mindig a rendőrségen nyargalni, de például ez alá a cim alá, hogy: rendőrség, a mi időnkben olyasmi volt rejtve, aminek tisztán politikai célja volt, tehetséges embereket és gonddal kitanitott

magyar legényeket egy gyarmati katonai hivatal teendőivel láttak el és mellesleg rájuk bizták azt is, amit külföldön a rendőrségek szoktak elvégezni. A mi időnkben átvették a külföldön mindenütt kitünően bevált ifjusági jellemképző, testedző, egészség-gyarapitó és gyerek-nemesitő *boy-scout* intézmény külsőségeit: a szijjas bur-kalapot, a hygiénikus flanell-inget, gyapjunyakkendőt, térdnadrágot, strapacipőt és hegymászó botot, leforditották — elég ügyesen — az angol szót „cserkészfiu"-ra és alapjában véve az eredeti intézménytől annyira különböző más intézményt csináltak belőle, hogy attól még a kopasznak is ég felé mered minden hajaszála, olyan intézmény-utánzatot, amely ugy különbözik az eredetijétől, mint egy tiznapos osztriga egy tizéves elefánttól. Tisztelt és nyájas idegen, hadd sirom feléd innen a multból, e szomoru ezerkilencszáztizenhármas esztendőből, hogy még legalább száz ilyen intézményünk van e pillanatban e hon virányain, hogy épp most van körülöttünk kolera és épp most müködnek „közegészségügyi felügyelők" és épp most történnek „intézkedések", akik és amelyek éppoly ügyesen vannak angolból vagy németből leforditva, mint a cserkészfiuk, s akiknek és amelyeknek pont annyi közük van az eredeti jelentésükhöz, mint a haza nem találó pesti cserkésznek az idegenvezető boy-scouthoz. Tisztelt utód, hidd el, hogy ez néha kétségbeejtő. Hidd el, hogy kétségbe kell esni azon, hogy a „gyorsvonat" milyen jó forditása a „Schnellzug" szónak, miközben olyan lassan megy a komisz épitkezés miatt, mint a Schnellzug hazájában a Personenzug. Hidd el, hogy itt Sakk-otthon-

nak és Sakk-szövetségnek hivták ama helyeket, ahonnan sértődötten dobták ki azt, aki sakkozni merészelt, mert ott bakkozni kellett; hidd el, hogy itt közéleti kritikának (Die Kritik, La critique) hivták azt, hogy ki akar valakit a hatalomból azért kiturni, mert ő akar oda helyette leülni; hidd el, hogy itt milliomos volt az, akinek száz-százötvenezer korona vagyona volt; hidd el, mert igy volt majdnem minden, az egész vonalon. És hidd el, hogy amilyen kevéssé feltünő, amilyen kicsinyes és szerény kis tréfaság volt a haza nem találó professzionátus kalauz esete Budapesten, ezerkilencszáztizenháromban, olyan jellemző volt erre a kitünő forditói tehetséggel megáldott, de minden igazi belső tartalom respektálásától irtózó lusta és felületes közéletre.

VASÁRNAP DÉLUTÁN.

Tisztelt Uram!

Ön a minap könnyelmüen azt kérdezte tőlem, hogy hogyan töltjük mi itt Duna-Mócsingon a vasárnap délutánokat. Egy pesti embertől, aki idejött nyaralni, a fővárostól háromnegyedórányira, nem is kérdezhetett volna keservesebbet. Amikor kérdezte, szomoru kézlegyintéssel feleltem. Ön nem is vette észre, mennyi keserüség volt e mozdulatban. Most azonban megbüntetem a kiváncsiságáért és felelek a kérdésére. Még pedig őszintén. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért sorba megyek a vasárnap-délután óráin. Hadd lássák Önök, pestiek, milyen kéj az, a szomszédban nyaralni.

HÁROM ÓRA.

Ebéd után le szoktam feküdni egy kicsit. Kettőkor ebédelünk s igy, mire a kanapéhoz vánszorgok, félhárom. Az első délutáni vonat kettő negyvenhatkor ér ide Pestről. Nyaralónk tiz percnyire van a vasuttól, tehát körülbelül háromkor érkezik ide az első vendég, azt a keserves, füzfán fütyülő rézangyalát Neki. A legrémesebb köztük Schmiri bácsi, aki egy kis cekkerrel jön és mindig ugy néz ki, mintha hozna valamit, de

még soha sem hozott semmit. A cekkerben a sapkája van, meg a hálóinge, arra az esetre, ha lekésne az utolsó vonatról. Természetesen, aki háromkor jön, az fölver az álmomból. Schmiri bácsit azért utálom, mert azok közé a rettenetes emberek közé tartozik, akik erkölcsi fölénnyel keltik föl legédesebb álmából az embert, akik ezt a szemtelenséget egészségügyi vagy egyéb jóakaratu szabályok nevében követik el. Például: „ne lustálkodjál, elhizól", vagy: „kelj föl, aztán éjjel nem tudsz aludni", vagy: „itt döglesz, ahelyett, hogy a kertben sétálnál". Még rémesebb Rőcze bácsi, aki azok rendjébe tartozik, akik mindenféle nyelvü idézetekkel költik fel az embert, ilyen vadállat is igen sok van a világon. Mikor legédesebben alszom, rám rivallnak: „fel, fel, vitézek, a csatára!", vagy tréfásan: „kelj fel párnáidról, doktor Pókainé", miközben huzzák ki a fejem alól a párnát. Németül: „auf, auf, ihr muntere Gesellen", franciául: „allons enfants de la patrie", olaszul: „andiamo, kis apám", stb. Az vesse rám az első követ, aki még soha nem akarta lelőni azt a vigyorgó embert, aki vicces versekkel költötte fel. Ez az, tisztelt uram, amit én vasárnap délután három órakor hétről-hétre bekapok, egész nyáron.

NÉGY ÓRA.

Négy órakor jön Hermin néni, szegény rokonunk, öreg ruhákért és azért, hogy kávét kapjon. Azért jön vasárnap, mert akkor sok vendég van s mert tudja, hogy ő ilyenkor kellemetlen. Ilyenkor jajgat, hogy ő a konyhában akar uzsonnázni, csak azért, hogy erőszak-

kal behuzzák a verandára, hogy ott aztán sirva mondhassa a vendégeknek: „én nyomorban vagyok, ők gazdagok, a konyhába akartam menni, de megszégyenitenek". Tulajdonképpen én tudom, hogy Hermin néni azért jön ki, hogy megsértsék. Ha nem sikerül megsértődnie estig, kétségbe van esve és hogy mégis megsértsék, olyanokat enged meg magának a vacsoránál, hogy krisztusi lény legyen, aki nem sérti meg. Ezért ki van adva a gyerekeknek, hogy hat óráig sértsék meg Hermin nénit (tessék elhinni, én esküszöm, hogy ugyis csak azért jön ki), mert ha hatkor megsértik, a hét óra tizenötössel hazamegy. De ha nem sértik meg, akkor a vacsoránál lehuzza a cipőjét, mint a multkor, azt mondván, hogy kavics ment bele és odaadja a vendégeknek, hogy nézzék meg, milyen rongyos, vagy, mint tavaly, addig szagolja a tányéron a rostélyost, amig végre is a feleségem az elfojtott dühtől reszketve megkérdi tőle, hogy mit szagol, mire Hermin néni szerényen szól: „semmit, fiam, egészen jó hus ez, csak nem tudom, miért kapom mindig én a büdöst?" Valahogy azért megsérteti magát mindig. A borzasztó az, hogy tőlem nem sértődik meg, mert engem gyülöl, rólam tudja, hogy én tudom, mit akar, s kész vagyok nyolc-tiz olyan sértést suttogni a fülébe, hogy elzöldül. Ez nem számit. Neki igazi, fájó sértés kell a feleségemtől, vagy a gyerekektől. A gyerekek intézik el rendszerint, amennyiben azt mondják neki, hogy boldogult férjét ő mérgezte meg. De most már ez kezd elkopni, nem használ. Legutóbb a kis fiam hátulról egy kis kárpitosszöget vert bele, de erre is csak akkor sértődött meg, mikor a fele-

ségem ezért nem akarta a fiut megverni. Igy valahogy elment a hét tizenötössel.

ÖT ÓRA.

Ötkor kezdenek jönni a gyerekek és a cselédek a szomszéd nyaralókból, kölcsönkérni. Ezt csak a nyaraló emberiség tudja, hogy mit jelent. Ahol sok vendég van, onnan jönnek kölcsönkérni: „Kettővel többen jöttek, a mama kéret kölcsön két pár eszcejgot és négy tányért, ja igaz, még két szalvéta is kell". — „A nagysága tiszteletét küldi és kéri a fagylaltgépet". — „A papa üdvözletét küldi és kér egy párnát, mert Uhajda bácsi kinn alszik". — „A mama kéret szépen valamit olvasni, mert senki se jött". Igy kérnek kölcsön székeket, szódavizet, kártyát, táblát, krétát, legyezőt, poharat, asztalt, grammofonlemezt, szivart, szipkát, sőt cselédet is, ha nagyon „sokan jöttek". Mert az ok mindig ez: sokan jöttek, többen jöttek, mint amennyire számitottunk. Akihez nem jött senki, az vagy olvasnivalót kér, vagy maga is átjön. Ez igy megy hat óráig. Hatkor már rendesen ki vagyunk fosztva.

HAT ÓRA.

Hatkor megjelenik két ifju.

— Nevem Pök Ervin, — mondja az egyik.

— Nevem Hebrányi, — a másik.

Segédek? Nem. Rendezők. Jegyeket hoztak eladni. Szombaton este hangverseny lesz az alsó Vadrovitz-féle vendéglőben. De felül is lehet fizetni. Kedves neje szeret táncolni. Köszönöm, nem járunk sehova. De jóté-

kony cél. Nem, nem. Ugyan papa, adj egy forintot nekik a jótékonyra és nem kell jegy. Oh, hova tetszik gondolni.

A rettenetes az, hogy a vendégeimnek is eladnak jegyeket. Nem, mintha sajnálnám a vendégeimet, hanem mert ezzel szombaton az én nyakamra szabaditják őket és ilyenkor bál után az ebédlőben hatan alusznak délig.

Nem, nem, köszönjük. De a kis lányok hadd táncoljanak. Oh, kérem, a kis lányok még kicsik, az egyik hat éves, a másik négy. Nem baj, kérem, a kis teremben gyerekbál van. De nekik korán kell lefeküdni. Nem baj, kérem, a gyerekbál már délután ötkor kezdődik.

Most jön a sugdosás nőm részéről: „Adjak nekik kávét?" „Nem — sugom —, hanem ha még van abból a multkori patkányméregből . . ." Aztán folytatódik fennhangon: „Isznak az urak egy kis kávét nálunk?" Hehehe, már kétszer kávéztunk. Mindegy no, kávézzanak harmadszor is. Hát ha olyan kedvesek . . .

És kávéznak. Aztán elmennek. Alásszolgája, Pöck ur, alásszolgája, Hebrányi ur. Pardon — mondják —, tévedés, *én* vagyok Pöck és ő a Hebrányi. Oh, pardon. Na ez igazán jó volt. De kérem, kérem.

Mindnyájan vigyorgunk, kényszeredetten. Kikisérjük őket a kertajtóig. Jó napot. Alásszolgája. Kullogunk vissza a kerten keresztül, szomoruan, a verandán hemzsegő vendégekhez. Hol van Hermin néni? A fürdőszobában zokog. Mi az? Végre sikerült megsértődnie: „nekem persze be se mutattátok őket". Tanácstalanul állok. Hermin néni csöndesen sir. A szomszéd villa ter-

raszáról halkan hozza át a szellő a hangokat: „nevem Pöck, nevem Hebrányi . . .“ Esteledik.

HÉT ÓRA.

Hét órakor szokott jönni az a gaz Söpkesz, ne tessék rossz néven venni, hogy ilyen gorombán irok, de a fülemen jön ki az epe, ha erre a Söpkeszre gondolok. Már egyszer a kertészünket megbiztam, hogy utonállónak öltözve, hátulról üsse fejbe egy léccel, mikor elmegy tőlünk, hátha nem jön többet. Ez meg is történt, de visszafelé sült el, mert Söpkesz visszaszaladt és nálunk aludt az éjszaka. Hiába minden. Ha a sötétben sétálni megyünk, a gyerekek még ott is, ahol nincs lépcső, azt mondják neki: „Söpkesz bácsi vigyázzon, itt egy lépcső van“ — és Söpkesz bácsi nagyot lép a semmibe, összecsuklik a lába, ami a legutálatosabb dolgok egyike, de ilyen tréfák sem riasztják el. A kávéjába külön e célra tartott stanicliból legyeket tesznek gyermekeim, megbizásomból. Hiába. Ami szivart ő kap, abba egész délelőtt varrótüvel lószőrt varr bele feleségem, kérésemre. Hiába. Amely székre ő leül, abból szög áll ki, intézkedésemre. Hiába. Szereti a szódavizet, tehát délelőtt egy szódásüvegbe közönséges vizet öntünk és azt kapja, hogy véresre nyomja a billentyün az ujjait és semmi nem jön belőle, örömömre. Hiába. Bor helyett külön csinálnak neki gyermekeim utasitásomra ugynevezett „Söpkeszbácsi-féle házi badacsonyit“ ecetből, vizből, cukorból és spirituszból. Hiába. Megissza. Hiába öljük, mérgezzük, verjük, sántitjuk, kinozzuk, minden vasárnap megjelenik, mert kártyázni akar és

négy-öt koronát el akar nyerni tőlem, hogy azt mondhassa: „benyertem az utiköltséget". Az erőszakos nyári vasárnap délutáni kártyázók királya Söpkesz, azoké, akik kihuzzák a házigazdát a vendégei közül és két forint ötvenet akarnak nyerni tőle.

NYOLC ÓRA.

Rövid, de keserves fejezet. Nyolc órakor jön az, illetve jönnek azok, akik hiába jöttek ki Mócsingra, mert nem találták otthon azokat, akikhez jöttek. Mócsingról ugyanis minden vasárnap megszökik a vendégek elől ötven család. Jövőre ötvenegy ilyen család lesz. Ezek aztán „mondok, ha már itt vagyunk" — kiáltással jönnek be a kertbe és már az ajtóban levetik a kabátjukat.

KILENC ÓRA.

Ez a legfájdalmasabb óra a nyaraló életében. Ilyenkor már nem jön senki, de a borzasztó az, hogy nem is megy senki. Nyolc ötvenkor megy egy vonat Pestre, erre való tekintettel vasárnap kilenckor teritünk, hogy kedvet ne kapjanak a vendégek, mert a nyári vendég ugy vadul a fehér abrosztól, mint a bika a vörös kendőtől. Mondom, ha félkilenckor abroszt látnak, végünk van. Hát csak az utolsóelőtti vonat után van terités. De az példátlan és határtalan, hogy egy ilyen nyári vendég mily pontosan tudja a környékbeli menetrendet. Öten-hatan mindig azt kérdik: „mikor megy az utolsó vonat?" Erre ugyan a feleségem azt szokta felelni, hogy: „ma hideget vacsorálunk", de ez

nem szokott használni. A multkor már, hogy megpukkadjanak, magunk is sajtot és kenyeret vacsoráltunk, de nem is vették észre.

E fájdalmas óra legfájdalmasabb előzménye az, amikor a verandáról látjuk, amint boldog szomszédok kisérik vendégeiket a nyolc ötvenes vonathoz, mikor nálunk még öten nyüzsögnek ingujjban, Söpkesz a házi badacsonyit issza ál-szódával, Schmiri bácsi cipő nélkül egy fán ül, Hermin néni rosszul van a hálószobában és a fejét borogatja, Rőcze bácsi fogpiszkálóval oltja a rózsafáimat, dr. Csaruga és felesége fürdenek, mert meleg van, Lujza néni csokoládét kényszerit a házőrző kutyába, a gyerekek levesbe való legyeket fogdosnak Söpkesz bácsinak. Vadányi tanár a kutat rontja el és Pista bácsi a hengemattében hortyog, mint egy halászlé a nyilt tüzön, miközben Sebész bácsi (hallott valaki ilyet, hogy egy Schwarz Sebész-re magyarositsa a nevét? Ez is csak nálam történhetik meg . . .), mondom, miközben Sebész bácsi azt számitja ki az óráján, hogy hogyan lehetne lekésni az utolsó vonatról.

És ezalatt a boldog szomszédok kisérik a jó, derék, kedves vendégeket a vasuthoz és nevetve intenek be nekünk a keritésen. Rettenetes, uram, ezt látni. Az embernek megszakad a szive.

TIZ ÓRA.

Az utolsó vonat tiz huszonegykor megy. Tiz órakor már mi is vonulunk a mi csapatunkkal az állomás felé. Ilyenkor mindig az jut eszembe, hogy jó volna juhászkutyát is tartani, ugynevezett terelő pulit, amely

mindig egy csomóban tartsa a vendégeket, mert Sebész bácsi állandóan elkalandozik, mindenáron le akar késni az utolsó vonatról, ami az idén már kétszer sikerült neki. Tiz órától tiz huszonegyig tehát azzal telik az idő, hogy Sebész bácsira vigyázunk. De már olyanokat talál ki, hogy az csudálatos. Eleinte az óráját igazitotta vissza, eltünt és a vonat távozása után jött bucsuzni. Ott akar aludni és másnap a kertben reggelizni. Hiába minden. Az idén egyszer már odáig vittük, hogy felszállt a vonat hágcsójára, de szántszándékkal lebotlott róla, lábtörést szinlelt, a vonat persze nem várt, elment. Mikor már eltünt a vonat, akkor Sebész bácsi kiegyezett velünk egy ficamodásba, majd — attól félve, hogy orvost hivatunk, — lealkudta egy rándulásig, később annyit koncedált, hogy nagyon megütötte a lábát, majd egy negyedóra mulva „már nem is fáj" kiáltással visszasétált velünk haza, az ebédlőben aludt és másnap becsületből még bicegett egy kicsit, amikor délelőtt tizkor elment. Ehhez a tiz órai fejezethez tartozik egyetlen vasárnapi örömem is, hogy igazságos legyek. A vendégek, akik az utolsó vonattal mennek haza, mindig vigan társalognak, mulatnak, hancuroznak a vonaton Pestig, de Hermin nénihez soha senki egy szót sem szól. Mérgesen ül egy sarokban Pestig. Ott nem köszönnek neki. És ő dühös, mert nem sértődhetik meg: tudniillik mert senkinek se fájna, ha megsértődnék. Már pedig neki ez kell. Mondom, ez az egy örömem van, s mikor féltizenegykor lefekszem, elmosolyodom boldogan az ágyban, arra gondolva, hogy most robog Pest felé a vonat a vidám társasággal és a sa-

rokban ül mérgesen, felfuvódva Hermin néni, mint egy mellőzött sündisznó. Félálomban ezen mosolygok, mialatt künn a sötét ebédlőben Sebész bácsi óvatosan csuszik négykézláb a cselédszoba felé, hogy én ne halljam és hogy elcsábitsa a cselédeimet. Néha feldönt valamit és ilyenkor egy félóráig mozdulatlanul lóg a feldöntött butorba kapaszkodva és drukkol, hogy nem hallottam-e meg. Aztán visszamászik a kanapéra, ahol ágyaztunk neki és hangosan köhög, krákog, hogy halljam, hogy ott van, hogy nem ő volt az, aki ki akart menni a szobalányhoz. Jól van, Sebész bácsi.

Hát ilyen a mi vasárnapunk, tisztelt uram. Ha egyszer nincs jobb dolga, jőjjön ki. Duna-Mócsing, Pestmegye, Frühauf-féle villa, mindenki utbaigazitja, ezt béreljük már öt éve. Tisztelettel

egy családapa.

LEVÉL A MILLIÓKRÓL.

Tisztelt Uram!

Nevem Kispolgári Samu és mialatt e sorokat irom, a másik szobában két ur mormol. A dolog ugy kezdődött, hogy csöngettek. A Malvin kiment ajtót nyitni és a két ur benyomult az előszobába. Malvin megijedt és megkérdezte: „Kik önök?" Az egyik ur szivélyesen mondá: „nevem adóvégrehajtó, gyerünk beljebb". Most ülnek az asztalomnál és mormolnak, az egyik mindig azt mondja: „fényezett szekrény", a másik mindig azt mondja: „mi van még?" Én nem megyek ki, mert nem tudok az arcukba nézni, félek, hogy dühbe jövök és rájuk ugrom, mint egy vad oroszlán, tudom, tudom, ne tegyem, hatóság elleni erőszak, nem is teszem, csak érzelmeimet mondom el uraságodnak, a köny kicsordul a szememből.

Nevem Kispolgári Samu és százhetvennégy korona ötven fillérrel tartozom adóba, ennyi az én kedves adóhátralékom, ezért ülnek és mormolják a fényezett szekrényt, ma még csak mormolják, tisztelt uraság, de nemsokára megint eljönnek és el is viszik, mert nem hogy százhetvennégy korona és ötven fillért nem fogok tudni soha, soha felkaparni a föld alól, de ha felhuznak az

akasztófára vagy beledobnak egy cséplőgépbe, akkor se tudok előteremteni százhetvennégy fillért és ötven koronát sem, de még csak százhetvennégy svábbogarat és ötven rusznit sem, mert nem tudom, uram, honnan vegyem, nem tudom, honnan huzzak, nyuzzak, vakarjak, izzadjak, vérezzem elő akármiből százhetvennégyet és ötvenet. Nem megy. Az adókivető bizottság előtt annak idején megjelentem, sirtam, kiabáltam, koldultam, könyörögtem, nyomorogtam, a rossz fogaimat mutattam, a sovány, öreg kis hasamra hivatkoztam, roszszul lettem, bégettem, mekegtem, énekeltem, szónokoltam, gügyögtem, levetkőztem, letérdeltem, de hiába, fagyos mosollyal ült ott dr Kerületi Vezér és nem engedett el egy vasat sem, pedig éppen én előttem volt ott báró Moslettbáró és miután sokalta az egy forint huszat, amit kiróttak rá, leengedtek neki egy forint ötöt és most fizet tizenöt krajcár adót, uram, egy gazdag ember, akinek gazdasági gépgyára van és akit évi kétszázezer boronára becsül mindenki, nem kétszázezer koronára, hanem kétszázezer boronára, mert mondom, gazdasági gépgyára van és elad egy évben félmillió ekét és kétszázezer boronát. Fizet tizenöt krajcár adót. Ön azt fogja mondani, hogy tulzok. Lehet, hogy az adatokban van egy kis tulzás, de aki tudja, hogy mily különbség van fővárosunkban a politikai jóbarát és a politikai ellenfél adója közt, az meg fogja bocsátani e szerény tulzást nekem, aki nem szavazván oda, ahová dr Kerületi Vezér kergetett, fizetek, illetve nem tudok fizetni százhetvennégyet és ötvenet, s most hallgatom innen a mormolást, amit az adóvégrehajtó idéz elő.

Higyje el uram, szivrehatóan mormolni csak ő tud. Én sohse láttam tengert, de sok jót hallottam a mormolásáról. Nem hinném azonban, hogy oly izgatóan és oly szivfacsaróan tudná ezt, mint a két ur a másik szobában.

Nevem Kispolgári Samu és talán nem fog tetszeni uraságodnak ez a keserüen tréfás, mondhatnám bolondos hang, amint levelem irom. Nem is ez az én rendes hangom, mert nyugodt ember vagyok, soha könyvet nem olvasok, szinházba nem járok, nekem még nem kabarézták el a fejemet az iró és hirlapiró urak. De próbáljon ön egyszer panaszos levelet irni, mialatt az összes fényezetteket felirják adóba a másik szobában és akkor ön is tapasztalni fogja, hogy egyszerre elvigyorodik az emberben valami, egyszerre tele lesz epével az ugynevezett kedélyvilága és mondom, feljön valami izgalom az embernek a mellébe, ami arra ösztönzi, hogy kirohanjon, mint egy vad oroszlán és széttépje a végrehajtót, de én ezt mind mérséklem, belefojtom e panaszos levélbe, ettől olyan vad az irályom, tisztelt uram, az ördög vigye el az életemet, ha már nem szeretem a hatóság elleni erőszakot. Azért irok, uram, mert ugy érzem, hogy ez az a perc, amikor igazi érzéssel lehet politikáról irni, olyan embernek, mint én, aki soha nem foglalkoztam politikával, nem is értek hozzá, pártember se vagyok. Tudniillik most elgondolom, hogy a nagyurak egymást vádolva négymillió nyolcszázezer koronát vagdosnak egymás fejéhez, pro és kontra. A fiam hazajön és azt mondja: „most meg ők jönnek, azt mondják, hogy talpfapanama, meg szén-

panama, negyven millió, száz millió". Én nem bánom. De elgondolkozom azon, hogy hova tartozik az én szegény százhetvennégy korona ötvenem? Mert megveszik rajtam, végül, uram, megveszik rajtam. Ha én nem tudom előkaparni, előkaparják ők, mert addig viszik el és árverezik el a fényezettet, amig együtt lesz a pénz. Mert én mindig előkaparok azért annyit, amennyi az uj fényezett szekrényre kell, mert abban tartja Malvin a ruháját. Ők meg elviszik. Ez már a negyedik fényezett szekrény. Hát végül, ugy-e, mégis csak befizetem a százhetvennégy ötvenet? Már most hova tartozik ez? Hol van elhelyezve? Egy szép kék százas, három szép tarka huszkoronás, egy csinos tizkoronás, négy ezüstkorona és öt kis vekerle. Melyikben foglaltatik benne? A négymillióban, vagy a nyolcszázezerben? Az első millióban, a harmadikban, a másodikban, vagy a negyedikben? Mert ezek a pénzek, ha szép nagy csomókban egymás mellé vannak rakva az asztalon, elképzelem őket, gyönyörü kékes papiroszlopok, amelyek valamelyikében, alul, felül vagy a középen, meghuzódik a Kispolgári Samu szegény százhetven korona papirpénze, a nagy zsákban pedig a többi közt ott sir az én négy korona ötven apropénzem is. Furcsa gondolat egy egyszerü embertől, ugy-e, uram, de én igy lelki szemeimmel utána nézek a rongyos kis pénzemnek és keresem hová tették, melyik milliónak képezi alkatrészeit, mert ha elvették az államtól a négymillió nyolcszázezret, akkor azt mi pótoltuk, én, Samu és mi, többi samuk, ha pedig szegény kis pénzemet a talpfához nevezték ki, akkor ott sorakozik a többi rongyos kis adópénzzel

együtt negyven millióvá, vagy tudom is én mennyivé. Nem tudom, érti-e uram, mit akarok ebből kihozni, de azt szeretném, hogy megértse, viszik a szekrényemet, egyiket a másik után, addig, amig százhetvennégy ötven nem lesz belőle, sir a Malvin, a földön a ruha, most benn ülnek, irnak, mormolnak és én elgondolkozom, hogy ebből a kis pénzből, ami miatt itt sirnak és dühöngenek, amiért itt kinoznak, rikatnak, bántanak, kifosztanak engem nyolcszor egymásután és ami most ilyen komoly összeg és nagy szerencsétlenség nálunk, abból, mire olyan sokan jönnek össze, ilyen samupénzek, hogy millió lesz belőlük, egyszerre olyan komolytalan, ide-oda dobált, félvállról vett pénz lesz, hogy őrgróf Pallavicini György nem is mondja meg az összeget, mert fél, hogy egy-két millióval téved és egy másik beszéd négy-öt milliót emlit, isten neki, néhány százezer ide vagy oda, a talpfa ügyében nem tudják, negyven-e a millió, vagy száznegyven, — azt szeretném kihozni, uram, hogy meg kell őrülni, ha elgondolom, milyen pontosság és erőszak van ennek a huszonnégy koronát érő fényezett szekrényemnek az elvitelében ugyanakkor, amikor odafönn négy milliótól negyvenig tart a „körülbelül" és a „lopta" és a „nem lopta" és a „jöjjünk tisztába a panama fogalmával" és a többi, amit össze-vissza beszélnek, mialatt itt fillérre pontosan tépik el tőlem a szegény butoromat, keseritik el Malvinom szivét és kinoznak engem. Nem lehet ennek az egész panama és nempanama ügynek az égig orditó keservességét érezni, csak igy, ahogy én érzem: ezekről az urakról és ezekről a milliókról akkor elmélkedve,

amikor ebből a piszkos, könyes, szegény, kinlódó életemből ilyen halálos szigorusággal szakitják ki már a negyedik szekrényemet. Most irják fel, két felnőtt ember messziről jött el ide érte, csöngetett, köszönt, papirt vett elő, rubrikába ir, mormol és a jövő héten ujra kezdi. Százhetvennégy korona, ötven fillér. Hol van, hol sir, hol szerénykedik? Melyik csomóban? Melyik millióban? Rám ismerne-e, ha odamennék, ahol ezek a rengeteg pénzek feküsznek egymáson, intene-e a csomagból, mondaná-e: „idenézz, Samu, itt vagyok, én, szegény gyürött százas, nyolc fényezett szekrényed. Malvinod nyolc sirása, nyolc elfojtott, csirájában megszünt hatóság elleni erőszakod!"

Mikor igy elmerengenek a politika milliós vitáin, eszembe jut a másik fiam, aki az orosz határon áll. Mikor azt olvasom: egy hadtest, két hadtest, százötvenezer ember, a monarchia hadserege, — mindig azt gondolom: ebben benne van az én fiam is. Azt hallom: százezer ember áll itt vagy ott. Nekem egy fiam köztük van. A monarchiának: hadtest, hadsereg, a statisztikának: százezer, félmillió, nekem: egy fiam. Valahol, a fekete emberrengetegben egy pontocska, Kispolgári Samu fia, Kispolgári Ede. Ugy áll benne a hadseregben, mint a százhetvennégy koronám a sok millióban. Malvinom fájdalommal szülte, hét éves korában sarlachja volt, azt hittük, megbolondulunk az aggodalomtól, az érettségi előtt beteg lett a tanulástól, huszonhat évi gondom, bánatom szülői szerelmem fekszik ebben a fiuban és az államnak csak egy szava van rá: hadsereg. Igy fekszik benne a százhetvennégy koronámban a

tönkrement füszerüzletem öt esztendei keserve, az éjszakai másolások miatt égő szemem, a veszekedésem a hentessel, hogy egy krajcárral olcsóbban adja a szalonnát, a lyukas nadrágom, mint takarékosság, sok-sok kilométer, amit gyalogoltam, hogy megspóroljam a villamospénzt, uram, én tiz krajcár miatt Budáról gyalog megyek az Üllői-utra és hány ilyen keservesen megváltott tiz krajcár van egy fényezett szekrényben, olyanban, amiből nyolc kell, hogy fussa adóhátralékra? A testemnek, a lelkemnek, az emberi méltóságomnak hány sanyaruságát kell odaadnom, amig futja belőle arra az adóra, ami csöndes, rongyos kis részecskéje lesz annak a milliónak, amiről félvállról beszélnek most a nagyurak? Nekem: az életem nyomorusága, a vérem, az agyam, ötvenhat esztendőm gondja, bánata és a politikának csak egy szava van rá: állampénz. Nem okoskodások ezek, uram, hanem csak érzések. Nem akarok én uraságodnak megmagyarázni semmit, csak meg akarom irni, hogy mit érzek, mialatt a másik szobámban mormol az adóvégrehajtó.

Csak egyet nem értek: azok a nagy urak, azok a miniszterek és képviselők és grófok és egyéb földi istenek, hogy birják el ezt a rettenetes felelősségérzést, mikor tudják, hogy minden állami millió ilyen Samuknak a pénzecskéiből van összerakva? Vagy nem tudják? Hogy tudnak aludni? Hogy megy le egy falat a torkukon? Vagy megváltozik az agyvelejük mikor magas polcra jutnak, ugy, hogy mindezt elfelejtik? Vagy én vagyok szamár, egy vén, csudálkozó szamár, aki megrémülök, mikor igy belenézek az állami pénzek erede-

tébe? Vagy talán csak azért jut eszembe mindez, mert ép most irják fel a butoromat?

Ne tessék erre felelni, uram, csak azért kérdezem mindezt, hogy könnyitsek a szivemen. Tudom én, hogy van ez. Mindegy, no. Miért nem születtem püspöknek. Ne is törődjék ezzel a levelemmel, ha elolvasta, dobja el és gondoljon annyit róla, hogy egy öreg ember azért irta, mert valamibe bele kellett fojtani egy kitörni készülő hatóság elleni erőszakot. De már ez is rendben van, elmult. Most mentek el, éppen. Malvinom mosolyogva jön be, hogy ne lássam könyeit. Fiam kezében estilap. Azt irja: „tisztázzuk a panama fogalmát".

Kitünő tisztelettel stb.

ESETEK.

Hagyjuk egy kicsit a fontoskodást és nézzünk meg közelről néhány tréfás kis esetet, hátha ilyesmiből is lehet okulni, az ember nem tudja, mitől hizik. Külföldről jött urak mesélték, kénytelen leszek megnevezni őket, olyannyira hihetetlennek tünik fel ez a pár apróság igy első hallásra.

Heltai Jenő, illustris barátom, Bécsből jött s azon frissiben a következőket meséli: A bécsi nagykörúton volt dolga, az Operával szemközt. Gyalog ment, s mint ahogy kényelmes emberek szokták, nem ment pontosan az Opera elé, hogy aztán onnan derékszögben, rövid uton siessen át a tulsó oldalra, hanem amugy pestiesen már jóval előbb nekivágott a kocsiutnak, ferdeszögben ment át a kocsifolyó egyik partjáról a másikra. Amint igy megy-mendegél, vigyázva a villamosok és autók közt, egyszerre csak — mint a régi regényirók mondanák — egy kéz nehezedik a vállára. Megfordul, s konstatálja, hogy a kézen fekete keztyü van, s hogy a fekete keztyühöz egy rendőr tartozik. Azt mondja neki a rendőr:

— Szabad kérnem egy szóra, uram!

Azzal karonfogja és kivezeti a kocsik kavarodásá-

ból, át a tulsó oldalra. Ott udvariasan szalutál és ezt mondja:

— Uram, sohse menjen át ferdeszögben az uttesten, hanem mindig ugy, hogy addig menjen az egyik oldalon, amig csak nem muszáj átmennie a tulsóra. Akkor pedig egyenesen vágjon át. Ha ferdeszög alatt megy, kétszer annyi időt tölt a kocsik közt, mint kellene és a soffőrök se tudnak önre vigyázni, mert nem tudják, hogy hova akar menni. Mig ha egyenesen vág át, az autók is könnyen igazodnak s ön is egykettőre odaát van.

Szólt, ismét szalutált és eltünt az utca forgatagában. Heltai annyira meg volt hatva, hogy visszamerészkedett a kocsik közé, megkereste a posztján és megköszönte neki a jó tanácsot. A rendőr pedig szigoruan szólt:

— Kérem, ez nekem utasitásom: minden egyes embert, aki rosszul megy át az uton, kitanitani.

Pont. Ennyi az egész.

Második érzelmes történet, ugyancsak Bécsből, ugyancsak rendőrről. Stoll Károly ur, a Király-szinház jeles főrendezője, szolgáltatta át nekünk. Haza akart utazni, tehát beszállt egy szerény egyfogatuba, a kocsishoz tette az utitáskáját és azt mondta neki:

— Zentralbahnhof!

— Igaz, hogy ezt a pályaudvart már nem igy hivják, hanem „Staatsbahnhof"-nak, de ez mellékes. Döcög vele a kocsi egy negyedóráig, végre megáll egy nagy ház előtt. Az utas kiszáll és látja, hogy a nagy házra ez van felirva: „Centralbad", központi fürdő.

Elkezd veszekedni a kocsissal, aki belátja tévedését, s miután a „Staatsbahnhof“ szót is megkapta, tovább döcög. Eltelik egy ujabb negyedóra, akkor megint megáll egy nagy ház előtt, de erre a házra meg az van irva: „Hauptzollamt“, fővámhivatal. Utasunk ismét kiszáll és elkeseredett kijelentéseket tesz a kocsisnak, akiről azonban csak most sül ki, hogy tökrészeg. A vitára odalép egy rendőr és beavatkozik. Az utas elmondja neki az egész esetet. A rendőr kiveszi az óráját, megnézi és igy szól:

— Az ön vonatja tiz perc mulva indul, ez a részeg ember pedig egy félóra alatt se tudja önt elszállitani a pályaudvarra.

Azzal int egy autotaxinak és átteszi rá a konflisról a bőröndöt, majd a soffőrhöz a következő beszédet intézi:

— Ezt az urat elviszi a Staatsbahnhofra, nem fogad el tőle pénzt és a viteldijért holnap jelentkezik a rendőrfőnökségen. Addig az én jelentésem ott lesz a pénzzel együtt, amit majd ezen a részeg kocsison veszek meg.

És még mielőtt az utas egy szót szólhatott volna, benyomta az autóba, rácsapta az ajtót és intett a soffőrnek, hogy menjen. Az egész hősköltemény egy perc alatt történt. Az utas a pályaudvaron minden áron ki akarta fizetni a soffőrt, de az nem fogadott el pénzt, azzal a megokolással, hogy szigoruan megbüntetik, ha nem teljesiti szóról-szóra a rendőr intézkedését.

Pont. Ez is csak ennyi.

Harmadik, szintén felette érzelmes história. Gyüj-

teményem számára Basch Andor ur, az ismert fiatal festőmüvész, hozta Berlinből. A hotelje előtt beül egy barátjával egy egyfogatu kocsiba és azt mondja a kocsisnak:

— Hajtson a Kaiser Friedrich Museumhoz.

Mennek, mendegélnek, egyszerre csak elérkeznek a Frigyes császárhoz cimzett muzeum elé. Ott kiszállnak, be akarnak menni, s akkor látják, hogy a muzeum be van zárva. Azt mondja az egyik:

— Nem baj, fizessük ki a kocsit és sétáljunk haza gyalog.

Előszedik az aprópénzt, megnézik a taxamétert, de e pillanatban odalép a rendőr, aki eddig messziről figyelte őket.

— Halt! — mondja. — Ne tessék fizetni. Az urak idegenek?

— Igen.

— Hol vették a kocsit?

— A Bristól-szálló előtt.

— És mit mondtak neki?

— Hogy hajtson a Frigyes-muzeumhoz.

— Köszönöm — mondja a rendőr —, az urak nem fogják megfizetni az utat.

— Miért?

— Mert a szállók előtt olyan kocsisok állomásoznak, akik ki vannak tanitva az idegenek kalauzolására, tehát ennek a kocsisnak kötelessége tudni, hogy a Frigyes-muzeum ma zárva van. Ha mégis idehozta az urakat, akkor azért tette, hogy a tájékozatlanságukkal visszaélve fuvart csináljon.

És int a kocsisnak, hogy takarodjék. A kocsis elindul, lassu lépésben. Az urak bámulnak, a rendőr pedig nyugodtan sétál tovább. De megsajnálják a kocsist, utána mennek és oda akarják adni neki a pénzt. Erre odasiet a rendőr, mondván:

— Ha az urak az intézkedésemhez nem alkalmazkodnak, kénytelen leszek a nevüket és lakásukat felirni.

A kocsis akkor már ott se volt. Az urak pedig kénytelen-kelletlen „alkalmazkodtak az intézkedéshez".

Pont. Ez sincs tovább.

Negyedik számu, igen érzelmes történet, szerző saját gyüjtése, Budapestről. Az elmult év tavaszán lassu léptekkel sétál szerző, e sorok irója, az Erzsébet-köruton, nem egyedül, hanem tanuval, dr Szirmai Albert zeneszerző urral (VI., Teréz-körut 24/a. III.). Este kilenc óra volt, ép a Royal-szálló elé értünk, a csillagok ragyogtak, a légben a tavasz ezernyi büvös illata szállongott, a pacsirta dalolt és a szálló kapujában egy konfliskocsis rugdosott egy idősebb, fehér flanellruhás urat. Az idős ur angolul kiabált segitségért be a szállóba, a kocsis pedig magyarul fogta, rángatta, döfte le a lépcsőn, amibe nem avatkoztunk volna bele, mert mindjárt láttuk, hogy itt idegenforgalomról van szó, de mint mondám, rugások is fordultak elő, s mivel ép akkortájt irtam egy hosszu cikket Budapest külföldi rajongóiról, hirtelen elfogott az indulat és merész elhatározással beleavatkoztam az ügybe. Akkor már a szálló igazgatója is kirohant és vele együtt fejtettük le a kocsist az idegenről, akiről azonnal kisült, hogy ame-

rikai orvos és a pesti kórházakat jött tanulmányozni. Föntebb bejelentett tanu ur igazolja, hogyha mi kellő időben nem érkezünk, az amerikai orvos a pesti kórházi viszonyokat nem a doktor, hanem a páciens szempontjából tanulmányozta volna. Most rövid, de elkeseredett tusa után, melyben a szálló portása és kofferhordozói is magyar vitézséggel vettek részt, megfékeztük a kocsist és megállapitottuk a tényállást, miközben ugyanaz a százezer ember, aki Blériot felszállását végignézte, példás rendben helyezkedett el körülöttünk. A következőket állapitottuk meg a kocsis és az amerikánus előadásából. Az amerikai Budán volt, Fenyvesi Emil szinmüvész urnál, aki rokona. Ott kocsit vett és átjött vele a Royalhoz. Itt megnézte a taksamérőt, az összeghez hozzátett negyven fillér borravalót és átadta a kocsisnak, mondván: „a többi a magáé". Persze, németül mondta, ahogy tudta. A kocsis erre lármázni kezdett vele magyarul, hogy neki negyven fillér hidpénz is jár. Az amerikai nem értette, még egyszer megnézte a taksamérőt, látta, hogy többet is adott, vállat vont és mént be a hotelba. Kocsisunk ekkor, — aki ragaszkodott ahhoz, hogy a negyven fillért borravalónak, ne pedig hidpénznek tekintse — ahelyett, hogy bement volna a portáshoz és annak az utján hajtotta volna be a *másik* negyven fillért, tehát tulajdonképpen az *ajándékot*, egyszerübb eljárásra határozta el magát, s karjánál fogva lerántotta a szálló lépcsőjéről az idegent és el akarta verni. Ezt megállapitva, az amerikainak megmagyaráztuk, hogy amiért az ő üres kocsija most visszamegy Budára, ezért neki negyven fillért kell

fizetnie, amit ugyan nem értett meg, de készséggel fizetett. Ekkor ugy gondolkoztam, hogy ha ez a jó kocsis boszuból rugdosta volna meg az idegent, mert az nem adott neki pénzt, istenem, szóra sem volna érdemes a dolog, ez nálunk rendben van, Fenyvesi majd megmagyarázza neki, hogy ez ősrégi magyar csikóshagyomány, a puszta vad, de becsületes fiának nemes felháborodása, stb. stb. De mivel a dulakodás még csak nem is a dukáló összegért, hanem a husz krajcár borravalóért folyt, nem annyira okoskodás, mint felháborodás utján elhatároztam, hogy rendőr kezére juttatom az embert. Azt ugy-e, mondanom sem kell, hogy rendőr sehol nem volt, sőt ugy-e, azt sem kell mondanom, hogy az a rendőr, akit a háziszolga aztán előkeritett, azt mondta, hogy neki semmi köze ehhez, mert ő ép most megy a másik kerületbe, a posztjára, sőt ugy-e, azt sem kell mondanom, hogy ujabb negyedórába került, amig a szolga rendőrt hozott a Király-utca sötét méhéből. Addig a kocsis igazán csak szivességből maradt körünkben. A rendőr aztán följegyezte a tényállást, felirta a szálló igazgatójának nevét; zeneszerző barátunkét s csekélységemét volt szerencsém magamnak egy cédulára felirva átnyujtani; felirta a kocsist, szóval felirt mindent, s most már nemsokára ismét tavaszodik, a légben ismét szálong a kikelet ezernyi büvös illata, a pacsirta ismét dalol, de idézést ez ügyben mind e mai napig nem kaptam. Lehet, hogy a hatóság lelkünkbe lát: szivünk mélyén most már nem kivánjuk a szegény kocsis megbüntetését, egy év alatt az ilyesmivel szemben ellágyul az ember, tudja isten, hány gyereke van

otthon a kocsisnak, minek bántsák, jobb lett volna talán bele se szólni az egészbe. A hatóság tudja ezt és ezért nem kényszerit most arra, hogy ártsak egy nyomorgó sorsban levő szegény embernek. De ha akkor megidézték volna a tanukat, bizony talán még meg is büntették volna a kocsist. Mert, mondom — már az unalomig ismétlem — rendben volt, hogy rángatta és rugta az idegent, mert a kocsis jó magánjogász és bár nem ért németül, de tudta, hogy az első husz krajcárt az idegen borravalónak, ajándéknak minősitette, s igy ő csak ugy tekinthette volna azt hidpénznek, ha az ajándékozási szerződést egyoldalulag felbontja, — mondom, ez rendben volt, csak az nem volt rendben, hogy kocsisunk nemcsak városunk jóhirnevébe, a közrendbe és köztisztességbe, hanem köztiszteletben álló Büntető Törvénykönyvünk 350-ik paragrafusába is belerugott, amikor valakit „erőszakkal valaminek cselekvésére" kényszeritett, hogy magának jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, amin nem változtatna még az sem, hogy e pénz neki járt, mert hisz nem a követelés anyagi jogtalansága, hanem érvényesitésének erőszakos módja a fontos, lásd Döntvénytár u. f. XXVIII. 36. sz. és u. f. XXVII. 111. Hogy pedig amit csinált, erőszak volt, az világos, mert fizikai erejét sértőleg alkalmazta, ami szintén nem illik, mondja a Döntvénytár u. f. XXXIV. 71. sz. Ez mind nem volt rendben, de hát elmult, vége. Olyan, mint egy szép álom. Most már hiába is citálnának be, se a rendőrre, se a kocsisra nem emlékszem, csak erre a kis történetre. S őszintén megvallva nem is azért mondtam el, hogy rendőrségünket szekirozzam

vele, mert tisztelettel vagyok főkapitányunk iránt, aki nem tehet róla, hogy a kormányok a sok politikától nem hagyják a rendőrséget nyugodtan szép európai irányba fejlődni. Csak azért kellett elmesélni, mert egyszerre jött a másik három történet és ez a negyedik olyan szépen illett hozzájuk. A szives olvasó majd talán elgondolkozik egy kicsit és rájön arra, amire mi is rájöttünk, hogy a mi nyomorult, nyugtalan, romlott közviszonyaink okozzák, hogy nemcsak ebben a városban, de ebben az egész országban már maholnap senkinek sem érdemes a maga mesterségének apró szépségeit és finomságait kultiválni, mert minek tegye, mikor a feje fölött ég a ház? Az a nyugodt bécsi és berlini rendőr nem él örök ostromállapotban, az ráér ilyen finom, becsületes kis kunsztokat csinálni s lassan, de biztosan nevelni kocsist és közönséget. Egészen őszintén mondom: igazságtalanság volna a mienktől, szegénytől, ilyesmit kivánni.

ꝏ ꝏ ꝏ

REGÉNYVÁZLAT.

Változatosság kedvéért fogadjon el tőlem a szives olvasó egy kis regényvázlatot. Hogy miért nem lett belőle két kötetes, vastag regény, azt maga a tárgy elárulja. Vannak regénytémák, amelyek igazán csak arra jók, hogy a vázlatnál többre ne vigyék.

*

AZ ALAGUT-PANAMA.

— REGÉNY KÉT KÖTETBEN. —

A minap, egyikén ama szép nyári napoknak, amelyeket mostanában élvezünk, dr Egyenes Péter országgyülési képviselő és fővárosi bizottsági tag felébredt a kora délelőtti órákban és bekérte a postát. A doktor ur valami bizottságnak is tagja volt, s mint ilyen megkapta a bizottság legközelebbi ülésére szóló meghivót és az azzal kapcsolatos tárgysorozatot. A tárgysorozat egy pontja bizonyos megütközést keltett benne. Ez a pont körülbelül igy hangzott:

„21. pont: X. Y. és társainak beadványa a budai Alagut átalakitása és bérlete tárgyában".

Dr Egyenes Péter kiugrott az ágyából, gyorsan felöltözködött és elrohant információért. Meg akarta

tudni, hogy ki az az X. Y. és társai és mi az az Alagut átalakitása és bérbeadása. Nem kellett sokat fáradnia, délelőtt féltizenkettőkor már mindent tudott. X. Y. és társai, mint előre sejtette, egy ugynevezett pénzcsoport volt. Az Alagut átalakitása és bérbeadása pedig egyike volt az utóbbi év legcsinosabb ötleteinek. A pénzcsoport ugyanis elhatározta, hogy értékesiteni fogja a budai Alagutat, amely ugyszólván parlagon hever a Várhegy alatt. Azért a néhány emberért, aki ezen a lyukon megy át a zöld Budára, igazán nem érdemes üzemben tartani ezt az intézményt, elhatározták tehát, hogy egy gyönyörü világvárosias tervvel járulnak a fővároshoz és a kormányhoz, az Alagutból világraszóló nevezetességet csinálnak, amely nagy mértékben fogja idevonzani az idegent, s amely már a maga különösségénél fogva is a kontinens világcsodái közt fog helyet foglalni. A terv az volt, hogy az Alagutat mindkét végén befalazzák és a közlekedés elől örök időkre elzárják. Bent, az igy előállt helyiségben ezer darab villamos ivlámpával vakitó fényt árasztanak, a mostani két gyalogjáró helyén a fal mellett vonuló hosszu bársony pamlagokat állitanak fel, a mostani kocsiutat pedig 40 centiméterrel felemelvén és zöld posztóval behuzván, baccaratasztallá alakitják át. A tervezők szerint ez lesz a világ legnagyobb baccaratasztala, amely már ennélfogva is megérdemli az állami és városi támogatást. Az Alagut hossza ugyanis 349 méter és 66 centiméter lévén, a bakkasztal maga 349 méter hosszu lesz, miután 66 centimétert foglal el az Alagut kapuit fedő két Rabitz-fal. Az asztal körül 700 játékos foglalhat egyszerre

helyet, ami körülbelül hetven fővárosi kártyaklubot tesz egyszerre feleslegessé, mivel tudvalevőleg egy közönséges klubbeli baccaratasztal mellett csak 10—12 játékos ülhet. A pénzcsoport az Alagutnak ilyen célra való kibérléséért hajlandó évenként 500 korona bért fizetni, s egyben megengedni, hogy a Budára tartó gyalogosok és kocsik minden külön dijfizetés nélkül igénybevehessék az Albrecht-utat. Ezenkivül még csak néhány kisebb kérelme van a pénzcsoportnak a fővároshoz: a város vállalja el az Alagutnak télen gázzal való fütését, adja a villamos áramot önköltségi árban és szubvencionálja ezt az idegenforgalmat emelő intézményt évi nyolcvanezer koronával.

Mikor ezt dr Egyenes Péter megtudta, felháborodott. Nem kellett sokáig törnie a fejét, rövidesen rájött, hogy itt ismét valami panamáról van szó. Előbb azt hitte, hogy a terv ugy sem fog keresztülmenni ama helyeken, amelyek az ilyen ügyekben döntenek, de mikor a déli korzón találkozott dr Kijáró, neves fővárosi ügyvéddel és pártvezérrel, s mikor meghallotta tőle, hogy a terv nemcsak a városházán, de a kerületi klubokban is nagy megértéssel és rokonszenvvel találkozik, kissé megijedt. Habozás nélkül felrohant egy szerkesztőségbe és előadta információit. A szerkesztő mereven nézett rá és megkérdezte tőle:

— Hajlandó ön lapomban akciót inditani e panama ellen?

Dr Egyenes Péter boldogan volt hajlandó és megigérte a szerkesztőnek, hogy huszonnégy órán belül beszerzi az összes adatokat és a másnapi számban meg-

irja a panama történetét, kifejti a terv erkölcstelenségét és káros voltát, szóval mint mi, lánglelkü purifikátorok, mondani szoktuk: befütyül a disznóságnak. Miután mindezeket megigérte, hazasietett ebédelni. Őszintén megvallva boldog volt, mert érezte, hogy igaza van. Mégegyszer átfutotta jegyzeteit és fejcsóválva konstatálta, hogy milyen merész, sőt milyen szemtelen ez a terv. Konstatálta, hogy az ötlet oly szembeszökően ördögi, oly feneketlenül gaz, hogy könnyü munkája lesz annak, aki ellene fellép és meg akarja akadályozni. E boldog tudatban ebédelt, nyugodt lelkiismerettel.

Délután háromkor megjelent nála dr Kijáró ügyvéd és vezérférfiu és igy szólt hozzá:

— Nézze kérem, miköze önnek ehhez az egészhez? Önnek jól megy az irodája, önt mindenki szereti, önt senki sem bántja, önnek kedves felesége és szép gyermeke van, ön nyugodtan él Pesten és nyáron nyugodtan nyaral a Balaton partján, minek szerez ön ellenségeket? Mit bánja ön az Alagutat! Semmi értelme annak, hogy mikor itt minden lépés, ami ön körül történik, panama, akkor ön sokpanama közül kiragadjon egyet és azt megtámadja. Ha pedig arról volna szó, hogy önnek hiányozni fog az Alagut, ha kirándulásra megy, hát én máris kijelenthetem önnek, a pénzcsoport részéről, hogy hajlandók vagyunk nagyobb kocsi-átalányt bocsátani az ön és családja rendelkezésére, menjen kocsin a zöldbe.

Miután dr Egyenes Péter a kollégát kirugta és cipőjét megtörölve visszaült iróasztalához, hogy adatait a lap számára feldolgozza, megint csöngettek. A sógora

jelent meg, aki igazgatója volt a Fővárosi Minden Lében Banknak, mely bank arról volt hires, hogy még az éjjeli cukrozott narancshéj-árusitást is nagyban finanszirozta Pesten.

— Nézd kérlek — mondta a sógor — hallom, hogy akadékoskodni akarsz az Alagut-ügy körül. Nagyon jól tudod, hogy gyermektelen ember vagyok és vagyonom a Te gyermekeidre fog szállni. Ez az Alagutdolog egy gyönyörü terv, amelyet a kicsinyesen gondolkozó pestiek nem értenek meg. Bezzeg Páris, Berlin vagy London kapva-kapna az ilyen ötleten, elég baj, hogy ott nincs e célra alkalmas Alagut. Pesten panamáról beszél ilyenkor mindenki. Ne ülj fel nekik, nem veszed észre, hogy csak eszközül akarnak felhasználni? Tudd meg, hogy hetvenezer koronával vagyok érdekelve a dologban. A többit lelkiismeretedre bizom.

Dr Egyenes sógorát már nem azzal a határozottsággal rugta ki, mint föntebb emlitett kollégáját. Lelkében még mindig lobogott az igazságos fölháborodás tüze, de rugásában már nem volt meg az a félreismerhetetlen lendület, mely az igazi purifikátort jellemzi. A sógor által felhozott mellékkörülmények bizonyos bágyadtságot kölcsönöztek e mozdulatnak, ugyannyira, hogy a sógor, aki szaktekintély rugások megitélésében, meg is jegyezte a kapu alatt aggódva várakozó bankcsoportnak:

— Kirugott, de nem szivből.

Dr Egyenes Péter ismét visszaült asztalához és eltemetkezett papirosai közé. Egy félóra mulva ismét csöngettek. Legjobb barátja, dr Agressziv Arnold jelent

meg szobájában. Kezet fogtak és Arnold azonnal a tárgyra tért:

— Kedves barátom — mondta —, ugyebár tudod rólam, hogy született ellensége vagyok minden panamának?

— Tudom, — felelt Péter.

— Tudod, ugyebár, hogy minden erőmből küzdeni szoktam a nyilvános disznóságok ellen?

— Tudom.

— Nos — mondá székéből fölemelkedve és kiegyenesedve dr Agressziv, — azt hallom, hogy te kellemetlenkedni akarsz az Alagut-csoportnak. Kijelentem neked, hogy lelkiismeretesen átvizsgáltam az egész tervet és nem találtam benne semmi olyat, ami bárkit is feljogositana e terv ellen való állásfoglalásra. És ha *én* mondok neked ilyet, akkor viselem is e kijelentésemnek minden következményét.

Dr Egyenes Péter megdöbbent. Ismerte Agressziv Arnoldot és tudta róla, hogy számos panamában kiméletlenül támadta azokat, akik a közvagyon rovására akartak meggazdagodni. Majd barátjához fordult és ezt a kérdést intézte hozzá:

— Ki ennek a pénzcsoportnak a jogtanácsosa?

Dr Agressziv Arnold harsányan felelt:

— Én.

Péter szomoruan bucsuzott legjobb barátjától. Fel kell jegyeznünk, hogy ezt már nem rugta ki, csak szeliden kinyomta az ajtón. És magára maradt gondolataival. Mikor visszaült iróasztalához, ugy érezte, hogy már nincs meg benne az az őszinte meggyőződés, ami

a gazságok ellen inditott harcban oly fontos. Pedig bizonyos, hogy nem kenyerezték le. Csak *beszéltek vele.* És Péter érezte, hogy minden fenyegetésnél, pressziónál, megvesztegetési kisérletnél erősebb fegyver a panamisták kezében az az eszköz, amit ugy hivnak, hogy: beszélni vele. Most már nem irta oly lázasan a leleplező cikket, mint az imént. Nagy szüneteket tartott, gondolatai el-elkalandoztak és szinte örült, amidőn a munkában ujabb csöngetés zavarta meg. A szobaleány beeresztette az idegent. Az idegen nem volt más, mint az az egyetemi professzor, akinél Péterünk fiának őszszel az utolsó pótvizsgát kellett tennie.

— Csak azért jöttem — mondá a tanár ur, — mert felkerestek és megkértek, hogy beszéljek önnel.

— Milyen ügyben?

— Abban a bizonyos Alagut-ügyben.

— És mit parancsol tőlem tanár ur?

— Meg akarom győzni arról, hogy felültették önt.

— Hogy-hogy?

— Ön naiv és tisztességes ember. Talán nem is tudja, hogy ez ellen az Alagut-társaság ellen egy nagyszabásu zsaroló-manővert inditottak. Maguk a közismert zsarolók, akik minden ilyen ügyben államnál, városnál meg szokták támadni a vállalkozó pénzcsoportokat, nem mernek előbujni, mert félnek a vállalat jogtanácsosától, a snájdig dr Agressziv Arnoldtól, tudják róla, hogy könyörtelenül leleplezné őket. Ilyen ártatlan emberekre van tehát szükségük, mint amilyen ön is. Önt az igazság nevében fellovalják, ön felháborodik, beszédet mond a parlamentben, a főváros közgyülésén, cikkeket ir a

lapokba a dolog ellen és mikor mindezt cselekszi, nem is sejti, hogy tulajdonképpen egy zsaroló-kompánia eszközévé vált, amely az ön nevével fenyegetődzik és amelyet végül le fognak fizetni. Akkor ön aztán itt áll az ön felháborodásával és ha még tovább is merészkedik beszélni, egyszerüen ráfogják önre, hogy azért lármázik, mert nem kapott. Mindezt nem azért mondom, mert kedves fiának jövője kezembe van letéve, hanem azért, mert jobban ismerem az életet, mint ön és meg akaromönt óvni az ilyen ügybe való keveredéstől. Mi köze önnek az Alaguthoz? Maradjon békén és ne törődjék a mások bajával.

Ezt az urat már se nem rugta, se nem nyomta Egyenes Péter, ezt az urat már szép udvariasan kikisérte. Visszament iróasztalához, mégegyszer busan végignézte adatait és jegyzeteit, elolvasta a leleplező-cikknek elejét, amelyet már megirt, majd nagyot sóhajtott és összetépte a kéziratot. Azzal levélpapirosdoboza után nyult, kivett belőle egy elegáns, szürke kartonlapot és a következőket irta rá:

„Igen tisztelt Szerkesztő ur! Tegnap azt az igéretet tettem szerkesztő urnak, hogy megszerzett információim alapján cikket irok b. lapjába az Alagut-panamáról...“

(Itt egy kis szünetet tartott, a „panamáról“ szót kihuzta és ezt irta helyébe „ügyről“.)

„ . . . Alagut-ügyről, mely legközelebb kerül illetékes helyen tárgyalás alá. Legnagyobb sajnálatomra arról kell önt értesitenem, hogy egy kliensem ügyében haladéktalanul Bécsbe kellvén utaznom, a cikket nem irhatom meg. Kitünő tisztelettel dr *Egyenes* Péter“.

Ezt a levelet egy boy-jal azonnal elküldte a szerkesztőnek. Adatait és jegyzeteit pedig beledobta a kályhába, amelyben ép a föntebb emlitett zord nyári időre való tekintettel vigan lobogott a tüz. Felsóhajtott és ugy érezte, hogy egy kő esett le a szivéről. Szinte boldog volt, hogy kikerült ebből a dologból. Beszéltek vele. Elment sétálni a dunaparti korzóra és ott azon tünődött, hogy vajjon mi különbség van ama férfiu között, aki ingyen hallgat el, azzal szemben, aki pénzért hallgat el. Hosszas gondolkozás után rájött, hogy a kettő közt csak egy különbség van, s ez az, hogy az ingyen elhallgatón még nevetnek is. De dr Egyenes Péter most már ezzel sem törődött, szivében kissé szomoru volt, órájára nézett, konflisba ült és mint megigérte, elment feleségéért, aki dr Agressziv Arnoldnénál volt zsuron. Többet aztán az egésszel nem is törődött.

ꝏ ꝏ ꝏ

MODERN LEGENDA AZ IGAZSÁG BAJNOKÁRÓL,

aki Budapesten, az Urnak 1913-ik esztendejében élt, csodálatos történet az ő különféle viszontagságairól és különös végéről, a becsületes emberek okulására.

Az ifju, kinek rövid történetét az alábbiakban, a legenda ezüstös lehelletével elfátyolozva elmondandó vagyok, egy tavaszi hajnalon lépett ki a büzös kávéházból, s az Andrássy-ut 43-ik számu háza előtt elhatározta, hogy felcsap az igazság bajnokának. Az ifju szegény volt, s nem volt egyebe, mint ugynevezett irótolla. Ezzel akart nekimenni ama köz-tébolynak, romlottságnak, feneketlen korrupciónak és toronymagasságu erkölcsi szemétnek, amelyet maga körül látott. Lépteit tehát a Városliget felé irányozá, s kifelé sietett, Isten szabad ege alá, ahol nem zavarja az embert semmi földi zaj, ahol közvetlenül érintkezhetik lelke az Urral. Átszellemült arcánál fogva az ifjut már e korai órában bolondnak tartotta a járókelők tekintélyes többsége; egy hölgy, aki plörőzös kalapját kezében tartva igyekezett haza egy frakkos ittassal, hátba is ütötte. Az ifju azonban nem érezte ezt, valamint ama lökéseket

sem érezte, amelyekkel munkájukba siető koránkelő panamisták illették, mert lelke tele volt az igazság illatával, gondolatai messze, a szent magasságokban jártak és sietett ki, a magányba, hogy kedve szerint társalkodhassék ama szent férfiakkal, akiket a protektori szerepre szemelt ki.

Az ifju végre meg is érkezett a végtelen mezőre, mely a városon kivül terül el. Megállott és körülnézett. Háta mögött elhaló morajjal zugott az ébredező bünös város, körülötte percről-percre csöndesen emelkedett a telkek értéke, de midőn szemeit a tiszta kék tavaszi égre emelte, minden földi komiszságot elfelejtett, s miután szándékai tiszták voltak, mint a hó, mielőtt a városi légkörbe ér, belátott a fényes égbe és kedve szerint társalkodhatott a szent férfiakkal. Mivel ujságiró volt, legelőször is Szent Pálhoz emelte tekintetét, aki nemcsak a köszörüsök, kosárfonók, fazekasok, kötélgyártók és szőnyegszövők védőszentje, hanem az ujságiróké is. Mivel az igazság bajnokának készült, fölkereste tekintetével a birák védőszentjét, Aranyszáju Szent János püspököt és egyházatyát is. Nem feledkezett meg az irók és költők menyei protektoráról, Nazianzi Szent Gergely egyházatyáról, s százötvennyolc költemény szerzőjéről sem, sőt a magas pártfogás keresésében annyira ment, hogy segitségül hivta még Szent Ágoston egyházatyát is, aki az egyház ellenségéből annak leghivebb barátjává változott, s akit a nyomdászok tisztelnek védőszentjüknek.

Miután e szenteket segitségül hivta ama purifikáló munka szempontjából, amelyre oly hévvel készült, s

miután ezek kecses mosolyából joggal következtetett arra, hogy tisztának, s az igazság bajnokának szerepére hivatottnak találtatott, elindult vissza a városba, mindenről megirni és megmondani az igazat. Még a délelőtt folyamán megjelent egy közkedvelt estilap szerkesztőségében s ihletett hangon, a jó cselekedet hevétől áthatva cikket irt a kártyázásra alakult klubok ellen, megnevezve amaz urak neveit, akik a szenvedélytől elvakult szerencsétlen embertársaik kártyapénzeiből százezreket keresnek. Az estilap a délutáni órákban megjelent, s az ifju még az esti órákban több oly vehemens pofont kapott a klubok gavallér vezetőitől, hogy fogai egy része kihullott, arca pedig akkorára dagadt, mint egy dinnye. Az ifju boldog mosollyal fogadta e szenvedést, de hajnalban ismét megjelent a magányos mezőn és igy fohászkodott a föntebb megnevezett szentekhez:

— Atyáim, nekem nem fáj az ütleg, amit az igazságért való küzdelemben kapok, nem is ezért jöttem. De ha a fogaimat kiverik, nem tudok rágni, ha az arcomat dinnyévé dagasztják, nem mehetek az emberek közé, részint éhen halok, részint világ csufjává változom, — nem szolgálhatom az igazságot. Segitsetek rajtam.

Protektorai belátták, hogy igaza van, s némi közbenjárással kieszközölték az Urnál, hogy az igazság bajnoka minden testi fájdalommal szemben érzéketlenné váljék, fogai, csontjai törhetetlenek, husos részei vághatatlanok és dagadhatatlanok legyenek, hogy igy durva ütlegek, kardvágások, pisztolylövések ne akadályozhas-

sák meg e tisztalelkü ifjut az igazságnak Pesten való hirdetésében. Az ifju e tudatban boldogan tért vissza a városba, népgyülést hirdetett és hivott össze a Vigadó nagytermébe és ott elmondta mindazt a sok roszszat, amit a sajtóról tudott. Másnap reggel végignézte a lapokat, amelyek tudósitást közöltek előadásáról, s azokban a legsulyosabb támadásokat olvasta szülei, testvérei és becsülete ellen. Ez mély fájdalmat okozván neki, ismét elment a szentekhez és igy fohászkodott hozzájuk:

— Atyáim, tegyetek érzéketlenné minden lelki fájdalom iránt, mert ember vagyok és megőrli lelkemet e zord támadások hangja, s megtört lélekkel hogyan legyek az igazság bajnoka?

Magas pártfogói természetesnek találták, hogy az igazságot csak olyasvalaki hirdetheti, aki a támadások fölött áll, s rövidesen kieszközölték számára a teljes lelki érzéketlenséget mindennemü gonosz kritika, ráfogás és becsületsértés tekintetében. Ő boldogan látott ujból a tisztitó munkához, otthagyta az ujságirást, állást keresett egy bankban, s miután ott bepillantást nyert a közgazdaság üzelmeibe, felemelte szavát a nagybankok huncutságai ellen, a szegényemberek védelmében. Ebből kifolyólag állásából elcsapták, s miután sehol nem fogadták be, ismét védőihez fordult, mondván:

— Atyáim, amig nekem ételre pénz kell, addig nem hirdethetem szabadon az igazságot.

Nem kellett sokáig tanácskozniuk, a szent atyák belátták, hogy megkönnyitik az igazság bajnokának szép munkáját, ha fölmentik őt a gyomor gondjai alól.

Kieszközölték tehát számára azt az adományt, hogyha levegővel teleszivta a gyomrát, jóllakott. Igy nem kellett soha eladnia meggyőződését hitvány pénzért, amelylyel a teste táplálására szükséges élelmiszereket megszerezze. Fogta magát tehát az ifju, kiállott az Oktogontérre és a gyermekleányok megrontóját heves beszédben megtámadta. Az előkelő gavallér párbajra hivta őt, s a golyó a füle mellett sivitott el. Szerencsésen megmenekülve, a párbaj szinhelyéről egyenesen ama mezőre ment, az égre emelte a szemét és ujabb panasszal járult a magas méltóságokhoz.

— Atyáim — mondta — ez az eset eszembe juttatta, hogy párbajban vagy párbajon kivül egyszerüen lelőhet engem mindenki, akinek az igazság kellemetlen. Akkor pedig igazán nem hirdethetem tovább az igazságot, mert hogy is hirdethetem, ha meghaltam?

Ez az okoskodás oly egyszerü volt, hogy pártfogói minden tanácskozás nélkül siettek a legfőbb Hatalomhoz, ahol kieszközölték számára a halhatatlanságot. Most már aztán bátran állt neki az igazság bajnoka a purifikáló munkának, buzgón támadta a gonoszokat és ahányszor a szivét keresztüllőtték, mindannyiszor derülten mosolygott s végigmondta a beszédet, amelyet ép mondott. Most már rettegtek tőle az emberek, az igazság bajnoka naponta reggeltől estig mondta az igazat, de azt tapasztalta, hogy sok ezer évig kell még hirdetnie az erkölcs igéit, mert annyi a gazság, hogy az csudálatos. De ujabb, váratlan akadályra bukkant. Az emberek, látva, hogy nem tudnak neki ártani semmi módon, mert a teste és lelke érzéketlen az emberi bán-

tásokkal szemben, látva, hogy megél magából a puszta levegőből, egyszerüen elbujtak előle. Sehová nem eresztették be, ha valahol szónokolni kezdett, szétszaladtak, ugy, hogy az ifju egy szép napon azon vette magát észre, hogy az emberek egyszerüen kiközösitették maguk közül, nem volt többé hallgatósága, ugynevezett bojkott alatt állott és ugy érezte, hogy megakadályozzák a munkájában, mert ugyan kinek hirdesse az igazságot, ha nincs egy teremtett lélek sem, aki meghallgassa? Ismét el kellett tehát mennie hatalmas pártolóihoz, akik előtt ily szavakra fakadt:

— Atyáim, egyedül maradtam. Ha meglátnak, elszaladnak előlem. Mit tegyek?

Az atyákat majd hogy zavarba nem hozta e fogas kérdés. Mert mit ér az igazság bajnoka, ha nincs, akivel küzdjön? De tanácskozásuk eredménnyel járt, közbenjártak a Minden-sorsok-intézőjénél és kis vártatva megadhatták az igazság ifju bajnokának a láthatatlanság adományát, amely arra képesitette őt, hogy bárhol megjelenvén, mivel láthatatlan volt, meglephette az embereket, akik többé nem szaladhattak el előle. Az ifju, mikor visszatért a városba munkáját folytatni, azt hitte, hogy most már semmi sem áll többé utjában. Halhatatlan, testetlen, láthatatlan volt. El is ment olyan helyekre, ahol az emberek nagy tömegekben voltak jelen, mint korzóra, szinházba, s ott beszélni kezdett. De az emberek kifogyhatatlanok voltak az igazság ellen való védekezés eszközeiben. Mikor rájöttek, hogy az ifju igy harcol köztük, egyszerüen befogták a fülüket és ravaszul vigyorogtak egymásra, konstatálván, hogy hiába

volt minden csuda, az igazság bajnoka hiába küzködik, nem hallgatja meg senki. Ugy, hogy ez eklatáns sikertelenséget látva az ifju ismét megjelent a mezőn, igy beszélve:

— Atyáim, ha már eddig segitettek, ne hagyjatok cserben.

Az atyák hosszu és fáradságos munka árán eszközölték ki az ifju számára azt, hogy ne kelljen az emberek füleinek beszélni, hanem egyenes összeköttetést kapjon a lelkükkel, a lelkiismeretükkel, a gondolataikkal, ugy, hogy azontul az ifju beszélt és hiába fogták be fülüket az emberek, mégis mindenik meghallotta az igazságot, belül, gondolatban. Többé nem zárkózhatott el előle senki. Az ifju már majdnem boldog volt, mert ugy gondolkozott, hogy ennyi kitünő tulajdonság talán csak mégis képesiteni fogja őt arra, hogy megjavitsa az emberiséget. Küzdött tehát éjjel-nappal, sokáig, egészen addig, amig az utolsó akadállyal is találkozott. Ezt igy formulázta az atyák szine előtt:

— Atyáim, most már minden rendben volna, csak két baj van még. Először az, hogy csak amaz igaztalanságok ellen küzdhetek, amiket megtudok. Millió gazság titokban marad előttem. Másodszor az a baj, hogy amikor Pesten küzdök, azalatt New-Yorkban tovább gonoszkodnak az emberek. Eszközöljétek ki tehát számomra azt, hogy mindent megtudjak és egyszerre, egyidőben mindenütt ott lehessek és minden ember lelkével beszélhessek.

Az atyák — már csak azért is, mert már eddig oly erősen exponálták magukat az ifjuért — ezzel a

kéréssel is a trón elé járultak. De az Ur azt mondta nekik:

— Nem veszitek-e észre, hogyha én ennek az ifjunak a testetlensége, halhatatlansága, a lelkekkel való közvetlen érintkezése és az igazsága mellé még azt is megadom, hogy mindentudó és mindenütt jelenvaló legyen, nem veszitek-e észre, hogy akkor egyszerüen egy második Jóistent csináltam belőle?

Az atyák megvitték e választ az ifjunak.

— Akkor — mondta az ifju — hiába volt minden.

— Az Ő akarata, — felelték az atyák.

— Tehát — kérdezte az ifju — ahhoz, hogy valakiből tökéletesen áradjon az igazság, istennek kell lenni? Az igazság bajnokának meg kell buknia, ha csak egy gondolattal kevesebb is a hatalma, mint az Uré?

— Ugylátszik, — felelték az atyák és szeretettel terjesztették áldó kezeiket az ifju fölé.

Az ifju szomoruan ment vissza a városba és lemondott arról, hogy az igazság diadalmas bajnoka legyen. Visszaadta fényes kiváltságait és ismét egyszerü emberré lett, elhallgatott. Senki nem bántotta többé. Gyakran látom még most is, amint valami nagy igazságtalanságot hall és nem tesz egyebet, mint hogy szomoruan csóválja a fejét. Néha sóhajt is. De már nem küzd. Ő már tudja, mivé kellene lennie, hogy küzdhessen. Az pedig lehetetlenség. Hát éldegél tovább, igy.

FRANCIA PEZSGŐ A CSÁRDÁBAN.

Régi papirosok közt keresgélve, egy régi kis notesz-könyvben találtam ezt az egysoros feljegyzést: „Francia pezsgő a csárdában, evezősklubok". Aztán rögtön eszembe jutott az egész história. Sok évvel ezelőtt azért irtam fel ezt a sort a kis zöld könyvbe, hogy valamikor abban a bizonyos nagy magyar társadalmi regényben felhasználjam. De az idő mulik, a társadalmi regénytervekből részint ujságcikkek iródnak, részint füst lesz belőlük a kávéházban, az ember még legjobban teszi, ha az ilyen kis tapasztalatot minden irodalmi máz nélkül irja meg, ugy, ahogy történt. Hátha akad valaki, aki szórakozik mellette, vagy elgondolkodik rajta.

A Dunán fölfelé, Vácon is tul kódorogtunk egyszer nyáron. Dél felé valami kocsmaféle után kellett nézni, ahol ebédelhessen a társaság. Végre nagynehezen találtunk a parton egy csárdát. A Petőfi legrongyosabb ütött-kopott csárdái lehettek olyanok, mint az volt, amelyet mi az éhes fiatalság diadalorditásával üdvözöltünk. Berontunk, enni kérünk. Öt perc mulva már kergették a csirkét a ház körül és mi lepihentünk, szemügyre vettük a kocsma belsejét. Egyszerre csak látjuk,

hogy egy polc tetejéről rózsaszinü kupakok villognak felénk a félhomályban.

— Pezsgő!

Székre álltunk, megnéztük, valóban az volt. Lehetett vagy husz üveg Mumm, igazi jó francia pezsgő, szépen sorjába fektetve. Nem tudtam elképzelni, hogy mit keres a francia pezsgő ebben az ütött-kopott kis kocsmában, amely messze esett a legközelebbi világvárostól, Váctól és még messzibb volt a legdivatosabb erzsébetvárosi tengeri fürdőtől, Nagymarostól. Honnan jönnek ide azok a grófok, bárók, őrnagyok, bankigazgatók és drámairók, akiknek francia pezsgőre telik?

Elő a kocsmárost.

— Mi az ott fenn? Pezsgő?

— Az.

— Igazi, francia?

— Az.

— Hol vette?

— Pesten.

— Aztán miért nem tartja a pincében?

— Hogy lássák.

— Hát ki az ördög lássa meg ebben a rongyos csárdában? Kinek támad itt gusztusa francia pezsgőre?

Ravaszul vigyorgott:

— Evezős urak isszák, instálom. Pestről jönnek ide fel, vékony csónakon. Azok isszák.

Aztán beszédes lett és elmondta azt, amiért az egész esetet feljegyeztem a noteszbe. A pesti evezősök itt ki szoktak nála kötni, fürdenek, ebédelnek, alszanak egyet az árnyékban, aztán eveznek vissza Pestre.

Sohse ittak mást, mint fröccsöt. Azt se sokat, csak ugy ebédhez egyet-kettőt. Egyszer azonban megtörtént, hogy két különböző evezőscsapat kötött ki a csárda mellett egyidőben.

Az egyik „vékony csónakot" gentry-fiuk röpitették idáig, a másikat pedig egy olyan egylet tagjai, amely a tagfölvételnél nem helyezkedik felekezeti alapra és éppen ezért teljesen felekezeti jellegü. Az urak hidegen, de udvariasan köszöntötték egymást és két külön asztalhoz telepedtek le. Aztán a kocsmáros-család kergetni kezdte a csirkét a ház körül. Egyszerre csak elkiáltja magát a felekezeti csapat egy tagja:

— Kocsmáros! Van pezsgő?

— Biz az nincs, — mondta az öreg.

— Hát legközelebb, ha jövünk, legyen. Még pedig francia pezsgő legyen.

A másik asztalnál nagy csönd lett erre a rendelésre. Aztán ebédután elmentek mind. A mi kocsmárosunk azonban élelmes fiu volt, valahol hallotta, hogy a pezsgőn sokat lehet nyerni és se szó, se beszéd, bevágtatott Pestre és ellátta magát francia pezsgővel. Mikor mi arra jártunk, körülbelül a következőképpen állott a dolog.

Ha *egy* evezőcsapat jött, az fröccsöt ivott, akár gentry-csapat volt, akár asszimilált csapat. De azokon a napokon, amikor a két csapat véletlenül egyidőben került a kocsmába, *mind a kettő pezsgőt ivott.* Utóbb fejlődött a dolog, mert amikor hire ment, hogy a rongyos csárdában francia pezsgőt kapni, akkor nemcsak az egymástól felekezetben különböző csapatok találko-

zásakor, hanem minden olyan esetben fogyott a pezsgő, amikor két különböző egylet ebédelt a csárdában. Ugy, hogy a kocsmáros végül valóságos szakemberré vált az evezőssport terén, mert meg tudta egymástól különböztetni az egyenruhákat és ha két különböző ruhát látott, szó nélkül pezsgőt állitott mind a két társaság elé. Ezek meg egészen természetesnek találták, hogy ilyenkor ki kell vágni a rezet. És itták a francia pezsgőt. Ezért volt a polcon husz üveg Mumm. A kocsmáros abból élt, amiből Pesten már nem egy vállalkozó gazdagodott meg: a fővárost alkotó két, egymástól fajilag különböző társadalmi osztály nyilvános versengéséből.

Azzal tettem vissza a noteszt a régi papirosok közé, hogy az a másfél évtized, amely a beirás óta eltelt, bizony megváltoztatta a viszonyokat. Különös dolog, de ennek a kis históriának már régies illata van. Olyan, mintha negyven évvel ezelőtt történt volna. Hol vannak ma ezek a vidám urasági versenyek? Ma, a tönkrement zsidó földbirtokosok és az okosan müködő gentry bőrziánerek korában valóságos levendulaszaga van ennek a könyvbepréselt régi emléknek. Felekezeti párbajheccek, báli cigányafférek, dacból való pezsgőzések, hol vagytok? Nem lepődném meg, ha azt hallanám, hogy a rongyos kis csárdában most már csak akkor fogy a pezsgő, ha *egy* csapat ebédel ott. És hogy hamar az asztal alá dugják, ha bejön a kontracsapat, mert nem sportszerü dolog alkoholt szivni, mikor sportol az ember. A felekezeti romantika valahogy elmult tőlünk és azt hiszem, hogy kár érte, mert ez mindenesetre szebb és kedvesebb volt, mint ez a mostani nyu-

godt állapot, amikor nem pezsgődurrogással, zamatos pofonokkal, zártkörü bálokkal, cigánnyal és hasonló vidám jókkal folyik a verseny, hanem minden játszma készpénzbe, állásba, földbirtokba és hasonló szomoru jókba megy.

A RONGYÓDI BARACKOK.

Fejezet egy társadalmi regényből, mely nem fog megiródni.

Görbe Géza gyalogszerrel sétált haza az állomásról. Nagyon meleg volt, tehát Géza bácsi törölgette a homlokáról az izzadságot s ugyanakkor egy szürke selyemnapernyőt tartott a feje fölé. Ahogy a dülőut mellett szerénykedő kis gyalogösvényen baktatott, boldogsággal töltötte el az a tudat, hogy mindez a sok föld, ami körülötte elterül, az övé. A gyümölcsöshöz ért és megállott. Szétnézett. A barackfák ágai a földig hajoltak, ugy tele voltak barackkal. Géza bácsi rámosolygott a barackerdőre, mert ez volt a büszkesége. Birtokát szerette volna azokon a kis cimkéken, amelyeket terményeire ragasztott, „rongyódi mintabarackászat"-nak nevezni, de a szó oly különös volt, hogy félt tőle. Titokban azonban barackászatnak nevezte az egészet és semmivel nem foglalkozott oly szivesen, mint a barackjaival. Géza bácsi a sárgabarackra specializálta magát, exportált barackot Bécsbe, Drezdába és Berlinbe, s amit nem exportált, abból a fák mögött fehérlő kis házban főzték a hires rongyódi barackpálinkát, amely két tulajdonságáról volt nevezetes: először olyan volt, mint a legjobb francia konyak, másodszor pedig Géza bácsi bele tudta adni a kajszinbaracknak a jellegzetes

izét, még pedig oly alaposan, hogy az évek multán is benne maradt a pálinkában. Ugyanebben a kis házban csinálták a hires rongyódi barack-befőttet, s a melléképületben, mely büszkén viselte kapuja fölött aranybetükből e felirást: „Lekvárda", készült a nevezetes rongyódi baracklekvár, amelynek a java kis kenőcsös-tégelyekben Londonban ment, nagyrésze azonban a hazában maradt és a Kárpátokból az Adriáig minden pacsintából kibugygyant, ha az ember életlen késsel kisérletezett a palacsinta körül. Legbüszkébb Géza bátyánk erre a lekvárra volt, amelyet szeretett a folyékony aranyhoz vagy a sötétsárga virágmézhez hasonlitani, nem minden jog nélkül, mert a rongyódi baracklekvár pont olyan fényesen, gusztusosan és átlátszóan aranysárga volt, mint az ugynevezett sárga vazelin, amit a tudatlan gyermekek ugy szeretnek kenyérre kenni.

Géza bácsi az állomásról jött, ahol az állomásfőnökkel diskurált a Désy-pörről. Egyikük sem volt ellenzéki ember, mindketten állandóan a kormányra szavaztak. Géza bácsi azért, mert ez jót tett a barackászatnak, a főnök ur pedig azért, mert minek szavazzon ő a kormány ellen. Mondom, Géza bácsi az állomásról jött és megállván a barackfáknál, szétnézett. Nem azért nézett szét, mintha látni akart volna valamit, hanem azért, mert bajban volt. Nagy bajban volt.

Tudniillik közeledett az állomásfőnök nevenapja és Géza bácsi az idén igazán nem tudta, hogy hogyan viselkedjék. A dolog ugy áll, hogy a gyümölcsérés ideje Magyarországon pontosan összeesik a vaggonhiány ide-

jével és ha ilyenkor még a személyszállító Pullmann-kocsikat is megrakná a máv. gyümölcscsel, akkor se tudná elszállitani azt a sok gyümölcsöt, amit helyben a közönség nem tud elfogyasztani. Már pedig a gyümölcs nem ismer tréfát: ha azonnal el nem szállitják, dühbe jön, foltokat kap és ugy elrothad, mint a pinty. És a barack azok közé a gyümölcsök közé tartozik, amelyek a legszigorubbak ilyenkor. Az alma, a körte, ezek szelid és lojális gyümölcsök, amelyek kormánypárti türelemmel alkalmazkodnak a magyar vasutviszonyokhoz. De a sárga barack csökönyösen megmaradt ellenzéki gyümölcsnek, az nem paktált le, az megköveteli a rendes, földmivelő-országhoz illő vasuti politikát, az obstruál, mert ha nem kap vaggont, megkásásodik és bizonyos káróröммel poshad meg. Ilyenkor százával guggolnak a gyerekek az ut szélén Rongyódon és törik két kő között a barackmagot ugy, hogy a messziről jövő utas e kis kövek csattogását hallva, azt hihetné, hogy kőtörők dolgoznak és javitják az országutat, de az utas nem ily ostoba, mert ismeri a viszonyokat és ha Rongyód felé ballagtában hallja ezt a kopogást, mélyen sóhajtva szól: „megint nem kapott elég vaggont a nagyságos ur“.

A barackok sorsa tehát Rongyódon az állomásfőnöktől függött. Nem azért, mert annak adott vaggont, akinek akart. Ha ez igy lett volna, akkor egy szem barack se rothadt volna el Géza bácsinál soha, mert akkor vaggonhiány esetén a lekvárda dolgozott volna kettős hévvel és lekvár, befőtt, barackpálinka és barackkonyak lett volna a barackból. De a baj az volt, hogy

a főnök a vaggont mindig megigérte, biztosra és rendszerint csak az utolsó percben sült ki, hogy nincs más kocsi, mint két petróleumtartály, ebben pedig nem lehet barackot szállitani, mert tudvalevőleg barackszagot kapna a petróleum ettől az eljárástól. Ezért függött a barackok sorsa Rongyódon az állomásfőnöktől, s ezért választotta ki a főnök a keresztségben kapott három neve közül azt, amelyik a naptárban legközelebb volt a barackérés idejéhez. Szóval, összeesvén igy Rongyódon ez a három időpont: barackérés, vaggonhiány és állomásfőnöki névnap, Géza bácsi szétnézett, mint mondám, nem azért, mert látni akart valamit, hanem azért, mert bajban volt. Nem mert kedveskedni az állomásfőnöknek a nevenapja alkalmából. A többi rongyódi baracktermelők tegnap a kaszinóban kórusban kiabálták, hogy: „éljen a független magyar biróság, éljen Désy, éljen Vázsonyi, le a panamával!" Ez alatt pedig azt értették, hogy az idén nem fog minden vaggont Géza bácsi megkapni. „Résen leszünk", — irta volna a Rongyód és Vidéke, ha tavaly meg nem szünt volna.

A rongyódi állomásfőnök ugyanis uszott a gyümölcsben. Aki a gyümölcseit látta, joggal hihette volna őt Magyarország egyik legnagyobb gyümölcsterm lőjének, holott birtoka, amely az állomási épület mellett terült el, tizenhat négyszögölre rugott, s a legjobbegazdálkodás mellett sem termett rajta egyéb, mint két kis gömbölyü akácfa, három stanicli mák és egy elég jókarban levő kutyaház, mint gazdasági épület, egy ebre berendezve. Ellenben akkora barackjai voltak, mint a sárgadinnye, akkora almái, mint a görögdinnye és ak-

kora dinnyéi, mint a söröshordó. Ami szép és nagy Rongyódon termett, az az állomásfőnöké volt. Egyszer egy gyümölcstermelőnek ikrei születtek s első gondolata az volt, hogy az egyiket az állomásfőnöknek adja. De mindennél fontosabb volt a névnap. Ez volt Rongyódon a nemzeti ünnep, ez volt a Szent István, ez volt a karácsony, husvét, az ujév, a március tizenöt. Főnök ur nevenapja körül csoportosultak az év többi najpai. És Géza bácsinak az volt az erőssége, hogy az összes gazdák közül ő tudta legjobban megbecsülni ezt a napot. Főnök ur e napon kapott tőle aranyórát lánccal. Főnöknéni e napon kapott Géza bácsi unokáitól bokrétát és benne egy szép brosstüt gyémánttal. Vaggonról soha szó nem esett, a névnapon csak köztiszteletről és személyes rokonszenvről folyt a beszéd. És most baj volt, mert közeledett a névnap és a levegő tele volt panamával. Az állomásfőnök kijelentette Géza bácsinak, hogy ezidén mellőzni kivánja a rendes névnapi üdvözlést, mert mint a Désy-pörből kitünik, nincs a hazának oly kicsiny községe, amelynek magánügyei egyszer az ország szine elé ne hurcoltatnának. Ki hitte volna — körülbelül ezek voltak a főnök ur szavai —, hogy valaha nemcsak az ország, hanem a müvelt külföld lapjai is meg fogják pontosan számlálni, hogy hány szobában lakik a zalatnai bányakapitány; ki hitte volna, hogy a kicsiny és szerény államtisztviselői háztartás a maga kis ablakaival, egy méter nyolcvanöt centiméter magas ajtóival, ugynevezett diszkertjével és huszonhárom lépcsőjével, minden kispolgári titkával és csöndes életecskéjével kicipeltetik a világ nyilvánossága elé, ahol min-

denki belenéz, beleszagol, hozzányul és belepiszkál; ki hitte volna, hogy egy nyári délután öt és hat közt, egész Európa egy zalatnai viskó ablakán bámul be és még a csirkecsontokat is megszámlálja bányakapitány ur tányérján?

Körülbelül ezek voltak főnök ur szavai, mikor mély sóhajjal, de határozottan kérte az ezidei névnapi ünnepségeknek és azok minden konzekvenciájának mellőzését. „Tudja isten — igy végezte beszédjét főnök ur — tudja isten, mikor kaparnak bennünket elő Pesten valami véletlenből kifolyólag és akkor köszönöm szépen. Majd hozzátette: „Nem, nem, az idén nem bánom, lesz, ahogy lesz, mindenki aránylagosan és sorrendben kap vaggont és nem hagyom magamat lepiszkolni".

Szóval baj volt. Berlinben az idén hiányzani fog a rongyódi barack, istenem, hát több lesz a lekvár meg a pálinka. A télen duzzadtabb lesz a palacsinta a Kárpátoktól az Adriáig. De főnök ur nem hagyja lepiszkolni magát. Géza bácsi rosszul jár, de hát mit csináljon az ember egy olyan országban, amelynek ipara nincs, ellenben elég vasuti kocsija sincs, amely a föld termányeit a kereskedőhöz szállitsa? Rongyód talaja és klimája különösen kedvez a baracknak. De a többi baracktermelők még annyi vaggont se kaptak, mint Géza bácsi. Mert Géza bácsi volt a legbefolyásosabb. Mi marad most hátra? Géza bácsinak vannak Pesten barátai és rokonai, Géza bácsi akciót indit, hogy épittessen az állam annyi vaggont, amennyi kell. Nézze meg az ember. Fizetem a sok drága adót és még az se legyen meg, hogy drága pénzért elszállitsák a gyümölcsömet?

Nézze meg az ember. Rendeljenek annyi vaggont, amennyi kell. Akkor aztán nem kell drukkolni, hogy a nyakamon rothad-e a gyümölcs, vagy sem. Igaz is. Miért én és miért nem mindenki? Disznóság. Igaza volna a Rongyód és Vidékének, ha meg nem szünt volna. Eleget szégyeltem eddig is, egész évben kazsulirozni az állomásfőnöknek egypár rongyos vaggon miatt, ami jár nekem, mint egy földmivelő állam polgárának. Nézze meg az ember. Legyen igazság.

Ezek viszont Géza bácsi szavai voltak, amelyeket a szürke selyemnapernyő alatt, homlokát törülgetve, gondolt el. Ő a Dési-pörben nem volt az ellenzék álláspontján, de az állomásfőnöknek igaza van. Ki tudja, mikor állitják oda Pesten a biró elé, ahová csak belépő jeggyel mehet be a közönség, de Géza bácsi ugy gondolta, hogy neki is igaza volt a multban, mert olyan országban termeszt barackot, ahol névnap nélkül nem szállitják el a gyümölcsöt.

— Mi ez? — kérdezte magában Géza bácsi, amikor ujra elindult kastélya felé. — Mi ez? Rongyódra is elhatolt volna egy csöpp abbói a dezinficiáló anyagból, ami egy ily pör nyomán terem? Mi ez? Az egész országban, mindenütt volna egy-két ilyen megijedt, vagy jobbik eszét, szivét előkaparászó ember, mint főnök ur? Mi ez? Mindenütt volnának emberek, olyanok, mint én, akik rájönnek, hogy főnök ur névnapjával mégse lehet örök időkig elvurstlizni, hanem több vaggont kell kicsikarni az államtól? Mi ez? Csak nem jobb idők kezdete, csak nem a rend uralmának ugynevezett előszele?

— Ez ugy van — mondá Géza bácsi, mikor kastélyához ért és kutyái vidám ugatását meghallotta —, hogy *egy* ilyen pörtől még nem tisztul meg végleg az egész ország, de legalább százezerre teszem ama kicsiny és az enyémhez hasonló panamák számát, amik mostanában hirtelen megszüntek a pör hatása alatt. És nagyon sokan fogunk az idén lekvárt főzni. De ha már annyian leszünk, akik panamahiány miatt lekvárt kénytelenek főzni, hogy nagyon sokan leszünk, akkor az állam rendel sok uj vaggont és többé nem lesz szükség a panamára.

Majd mikor a hüvös lépcsőházban ment fölfelé, hozzátette:

— És ez még mindig csak a barack terén lesz. És hány más, hány millió más dolog tisztul, jön rendbe, hány millió más munka lesz értékesebb, jobb, szebb...

— Nos? — kérdezte a felesége. — Elérték a céljukat a kaszinóban azzal az ellenzéki orditozásukkal? Nem kapunk az idén vaggont!

— Lekvárt fogunk főzni, — mondta Géza bácsi komolyan. — Ne légy oly kicsinyes, Erzsébet, ne légy oly kicsinyes, lekvárt fogunk főzni. Lesz, ahogy lesz, de végül mégis csak lesz rend ebben az országban.

És ünnepélyesen tekintett ki az ablakon, a messzeségbe, a napfényben görnyedező barackfák felé.

MODERN NÉPBALLADA.

Vacsora után egy urral beszéltem, aki felháborodva mesélte, hogy mi történt a köruton. Ahogy este hétkor nagyban nyüzsögnek az emberek a gyalogjárón, egyszerre csak kiöntenek valamit egy ablakból. Talán egy pohár vizet. A lötty egy polgári külsejü urat ért. Megállt, levette a kalapját, megtörölte és fölnézett. Többen azt mondták: „gyerünk be a házmesterhez, az megmondja, föl kell jelenteni". A lelöttyentett ur azonban megvetőleg intett a kezével, mintha azt mondaná: „ugyan kérem, örülök, hogy nem egy vasaló esett a fejemre" — és eltünt a tömegben, anélkül, hogy elégtételt vett vagy boszut állt volna. Az ur, aki ezt elbeszélte, nagyon fel volt háborodva, azt mondta, hogy a pesti polgárt ugy agyonkinozza az élet, hogy már semmi önérzet nincs benne, azt mondta, hogy ez szimbolum, s azt jelenti, hogy: a pesti polgárral mindent lehet csinálni, ennél türelmesebb mártir nincs az egész világon.

Gondoltam: nem rossz, sőt érdekes, egyszer már lehetne irni arról, hogy mi mindent tür el Pesten az ember. Aztán hazamentem és éjszaka régi verseket olvastam. Egyszerre csak azt olvasom Buga Jakab éneké-

ben, amely a XVII. század utolsó negyedében kelt, hogy:

Az farkasbőrömnek lekopott az szőre,
Pókháló palackom az szegen bélepte;
Nyargalódzik rajtam az tetvek serege,
Mert szurkos az ingem: nincs ki fehéritse.

Olvasom, mondom magamban: ejnye, ma már nincs, aki ilyen keményen, szivbemarkolóan és mégis félvállról tudná megverselni az anyagi nyomoruságot. A vége meg még szebb:

. . . már az anyja! mint élhetek: élek,
Kivetem hasamat az szép verőfénynek;
Csak ugy dohányozok az midőn éhezek.
Igy én is másokkal szépen eltőngődök.

Olvasom ezt is, mondom magamban: ha ma élne az, aki ezt irta, akkor nem sokat kellene törnünk a fejünket azon, hogy hogyan ecseteljük, rajzoljuk meg a magyar utókor számára a mai lomha, szomoru, indolens, a nyomoruságába belefásult pesti kávéházi állatot, — megirná ezt négy sorban, aki a koplaló, meggyötört kurucot ilyen szépen tette el nekünk.

És igy jutott megint eszembe az a szegény lelöttyentett Buga Jakab, aki a köruton megtörülközött és tovább ment. Bizonyos, hogy az ő farkasbőrének is lekopott a szőre, s valószinü, hogy rajta is nyargalódznak, ha nem is azok a madarak, amikről Buga Jakab szól, hát egyéb hü állatok. Azok, amelyekről egy kedves piktor a minap ezt mondta: „Képzeljétek, el kellett adnom a kutyámat, a macskámat, a háziur nem en-

ged mást tartani, csak poloskát". Eszembe jutott ez a szegény, türelmes, ismeretlen férfiu s az ő esete a keserü népköltészet hangulatával vegyitve azt az ideát adta, hogy kellene hamarjában irni egy modern pesti népballadát, a mai élet alakjaival, a mai ujságok hangján. Hátha valamikor elolvassa valaki és megsajnál bennünket legalább ugy, ahogy mi sajnáljuk kétszázharminc év ködén keresztül a jó Buga Jakabot.

Ime a rögtönzött vázlat, akinek tetszik, versbe szedheti:

ELSŐ STRÓFA.

Az ablakból kihajol egy kormánypárti képviselő, befolyásos ember, tréfás férfiu. A kezében poharat tart. A pohárban, mondjuk, viz van. Leönti az utcára, fejen találja vele a rendőrt. Fogja magát a rendőr, bemegy a kapu alá, megnézi a táblán, hogy ki lakik ottan, meglátja a képviselő nevét, letörüli a sisakját és kimegy, azt mondván hangosan:

— Esik az eső.

Miért?

Mert már megunta az utcán való fagyoskodást, régi derék rendőr, szeretné, ha áttennék a detektivosztályba polgári ruhás rendőrnek, ugyis elmegy jövő kedden Kijáry képviselőhöz, minek vesszen össze ép most a kormánypárttal, odahaza nyolc gyerek van és csak hatnak jut leves. Esik az eső.

MÁSODIK STRÓFA.

Látja ezt a kormánypárti képviselő, szalad a vizvezetékhez és ujra megtölti a poharat. Vár, vár, amig

arra megy egy főkapitány. Fogja magát, lötty, ezt is leönti. A főkapitány leveszi cilinderét, megtörli szép hosszu, szőke szakállát, s arcán kaján rendőrfőnöki mosollyal belép a kapu alá, a lakók táblájához, s mondhatatlan kéjjel gondol arra, mint fogja megidéztetni, megbüntetni, négyfelé vágatni és elégettetni a lelöttyentőt. Meglátja a nevet, kijön a kapun és azt mondja:

— Ez az eső csak nem akar elállni.

Miért?

Mert ha a klubban egyetlen ember elkezd zavarogni, hogy a főkapitány igy, meg a főkapitány ugy, akkor előjön a sarokból az a huszonhárom, aki főkapitány szeretne lenni és akkor már huszonnégy tagból áll a főkapitány-ellenes párt és huszonnégyen fognak gunyos megjegyzéseket tenni a miniszterelnöknek a legközelebbi tüntetésnél, amikor nem sikerül egészen szétverni a tömeget. És a legelső alkalommal, amikor a párt bomlani kezd és a szájasoknak be kell tömni a száját, a miniszterelnök azt mondja: „a főkapitány ugyis népszerütlen, gyere pajtás, ülj be a helyére, ne izélj". Ezért van igaza elvben minden főkapitánynak, amikor azon az állásponton van, hogy ez az eső csak nem akar elállni.

HARMADIK STRÓFA.

Látja ezt a vidám képviselő és ujra vizért rohan, majd ujra lesbeáll az ablaknál. Egyszerre csak arra jön a városi férfiu, nem tudom: alpolgármester-e, vagy csak tanácsnok, elég az hozzá, hogy nem kinevezett kormányközeg, hanem a nép választott tisztviselője.

„Kiváncsi vagyok“ — szól a képviselő — és nyakonönti. A város ura felnéz, bemegy a kapu alá, majd kijön és ezt mormogja:

— Pedig mondta a feleségem, hogy vigyek esernyőt.

Miért?

Mert ki ül a választott tisztviselő nyakán? A kerületi bankdirektor, mint klikkvezér. Ez szavaz és szavaztat rá. Kinek a hordárja, a kutyamosója, a fia, a vőlegénye, a tejtestvére a kerületi bankvezér, mint klikkdirektor? A kormánynak. Miért? Mert különben tiz kerület közül kilencben fütyülne rá a községi választó. Kivel kell tehát jóban lenni a választott, szabad, független tisztviselőnek? A bankklikkel, mint vezérdirektorral, s ennek tejtestvérével, a mindenkori kormánynyal. Csuda-e, ha eszébe jut az az áldott, gondos feleség, aki azt mondta, hogy vigyen esernyőt?

NEGYEDIK STRÓFA.

„Ejnye — mondja fenn a képviselő —, most egy tábornok jön“. Vizért szalad és leönti őt, mert már elbizakodott és kiváncsi, meddig feszitheti a hurt. A tábornok összeráncolja szemöldökét, becsörtet a kapu alá, majd joviálisan kicsörtet, mondván:

— Ezer bomba és kartács, csöpög az eresz.

Miért?

Mert minden jó a karriérnek, csak az nem, hogy az ember affért csináljon a kormánypárti képviselővel, amikor ujabb százmilliókat kértek a hadsereg céljaira és minden tábornok kedves az udvarnál, csak az nem, aki bármily apróságból kifolyóan is, de hangu-

latot teremt a hadügyi kiadások sima megszavazása ellen.

Ezért csöpög az eresz.

ÖTÖDIK STRÓFA.

Ujabb adagért rohan képviselőnk, mert jönni látja a hatalmas milliomost, a mindenkitől független tőkést, bankvezért, akinek otthon száz milliója van a nachtkasznijában és aki előtt földig görnyednek a miniszterek. Lötty, leönti. Gazdagunk gunyosan mosolyog, mintha mondaná: „na te is jól kiválasztottad azt, akivel ilyen tréfát lehet üzni" — és befordul a kapuba. Aztán kifordul és igy szól:

— Zuhog.

Miért?

Mert már méltóságos ur, de szeretne kegyelmes ur lenni, mert már nemes, de szeretne a báróság átugrásával gróf lenni, mert udvari tanácsos, de szeretne belső és titkos lenni, mert van egy-két fia, akinek politikai karriert szánt, mert mindent eltür, csak azt nem, hogy valaki félrehuzza a száját, ha meglátja a klubban. Tehát zuhog.

HATODIK STRÓFA.

Képviselőnk sokáig vár az ujabb lével, de ezuttal kifizeti magát a várakozás, mert nemes vad közeleg. „Végre egy ember" — mondja boldogan —, „aki botrányt fog csinálni!" Tudniillik a vad ellenzéki vezér jön arra, szemei vadul forognak, lába alatt döng a föld, szájaszéléből vér csurog. Püff, leönti ezt is. A vad

vezér tigrisként ugrik a kapu alá. Majd tigrisként ugrik is ki a kapu alól és távozik e szavakkal:

— Olvad a hó.

Mert a vad vezér el van adósodva. Hol van eladósodva a vad vezér? A kormány bankjánál. A pénzt ugyan nem attól kapta, hanem Hersch Geizigtől, az uzsorástól és a kormány csak utóbb vásárolta meg a váltókat. Ezt lehet majd konstatálni, ha valami rágalmazó egyszer felhozza. De mégse kell ugrálni, mert Hersch Geizig csak azért adott, mert tudta, hogy a kormány meg fogja vásárolni a váltót, és a vad vezér is tudta, hogy Hersch Geizig csak azért kapott pénzt a banktól, mert megmondta, hogy a vad vezérnek kell. Igen meleg volt a déli órákban, határozottan olvad a házak tetején a hó.

HETEDIK STRÓFA.

Képviselőnk a büszkeségtől aklakában már kétakkorára dagadt, mint amekkora az első pohár viznél volt. Keblét duzzasztja a felemelő tudat, hogy minden földi hatalom fél tőle. De lelke mélyén ott settenkedik a rémület, hogy talán mégis akad e hazában valaki, aki tőle, a kormánypárti befolyásostól sem fél. Egyszerre elsáppad. Térdei megremegnek. Kezében reszket a pohár viz. Ugy érzi, elérkezett az ő megsemmisülésének órája is, mert jön, jön az, aki nálánál is nagyobb, hatalmasabb, — jön a miniszterelnök. Fényes, uj cilinderben jön, hetykén, büszkén. A képviselő szeme előtt elsötétül a világ. Halántéka lázasan lüktet. És valami vad kajánság, valami veszély-kereső vakmerőség

arra ösztönzi, hogy lelöttyentse a miniszterelnököt is. Le is löttyenti. Kormányfőnknek egy arcizma sem rándul meg. Ridegen, hideg boszuállásra készen lépdel be a kapu alá, megtudandó, ki volt a vakmerő. Majd kijön, tovább sétál, miközben ezt suttogja:

— Ugy kell nekem, miért járok cilinderben gyalog. Miért?

Mert ha van valaki a világon, aki retteg egy befolyásos kormánypárti képviselőtől, akkor a miniszterelnök az. Ezt nem is kell magyarázni. Kormányfőnk egyebet is türt volna, mert a „kilépek" szócskára gondol. De igaza van, ugy kell neki, miért jár cilinderben gyalog.

Eddig van a ballada. Nem oly férfiasan tömör jellemzése a bus emberi nyomornak, mint a kuruc ének. De talán valószinü magyarázata ama férfiu esetének, akit a köruton leöntöttek és aki olyan okos volt, hogy még csak nem is tudakolta meg, ki öntötte le. Ebben a szép esztendejében hazánk e gyönyörü századának talán még neki kellett volna bocsánatot kérnie. De nagybölcsen tovább ment. Igy ő is másokkal szépen eltöngődik.

KARÁCSONY ELŐTT.

Hajnali három óra. Az egész tájon már minden ház sötét, csak a 38/b. alatt világit még két ablak a negyedik emeleten. Átlagos F. Soma lakásában. A szobában nagy asztal, tele papirossal. Óriási füst. Az asztalon teacsésze, sárga cukormaradékkal és egy szivarvéggel a fenekén. Soma fölkel az asztaltól, nagyot nyujtózik, aztán rendbe rakja a papirosait. Vélnéd, egy drámairó fejezte be e pillanatban ötfelvonásos szinmüvét, amelyen két év óta dolgozik. Soma cigarettára gyujt és halkan átszól a másik szobába:

— Mamus, alszol?

Egy hang belülről:

— Már megint micsoda kérdések ezek. Orditva kérdezed, hogy alszom-e. Mondd őszintén, hogy ébredjek fel és menjek ki.

Soma:

— Ébredj fel és gyere ki!

Most kis szünet következik, mely alatt Soma felalá jár, a jól végzett nagy munka tudatában nyugodt, kissé mosolygó arccal. Mamus megjelenik az ajtóban, slafrokban. A szemét bántja a fény. Soma odalép és enyhe közönnyel arcon csókolja. Mamus megszólal:

— Kész vagy?

— Igen.

— Minden megvan?

— Minden, csak le kell irni. Ülj le, mamus, az asztalhoz és ird, majd én diktálom. És ha valamivel más terved van, mondd meg.

— Pfuj — mondja mamus álmosan — milyen piszkot csináltál itt az asztalon. Mindenütt hamu, gyufa, cigarettavég.

Azzal leül. Soma elővesszi rendbeszedett iratait, jegyzeteit, mondván:

— Ne brekegj, mamus. A forgalom még soha olyan jól nem sikerült, mint az idén. Azt hiszem, hasznos és olcsó karácsonyunk lesz. Vegyél egy darab papirt meg egy tollat. Nem azt, az el van törve. Azt a másikat. Ird: „doktor bácsinak karácsonyi ajándék egy skatulya Upman-szivar".

Mamus:

— Hogyhogy?

— Steinerék akarnak nekünk karácsonyra valamit adni, mert félnek, hogy az öcsém elcsapja az irógéposztályból Steiner Magdát, mert nem jár be rendesen. Steiner megkérdezte, mit akarok karácsonyra, hogy olyasmit ne vegyen, ami már van. Gondolkozási időt kértem. Elszaladtam doktor bácsihoz, aki Ilonka fülét psriccelte két hétig és akinek muszáj valamit adnunk. Gondoltam, majd olyat kérek Steinertől, amit mindjárt tovább adhatok doktor bácsinak . . .

— De hiszen doktor bácsinak nem szabad szivaroznia a meszesedés miatt.

— Várd meg a végét. Mondom, elszaladtam doktor bácsihoz és ő azt mondta, majd este telefonál. Addig megkérdezte Spónicer doktort, aki konziliumokra szokta őt hivni, hogy mit akar karácsonyra. Spónicer azt mondta: „Küldjön egy skatulya Upman-szivart, mert a háziuramnak azt akarom adni karácsonyra, betapasztatta a kályhámat, illik valamit adnom neki és azért adok neki szivart, mert ő ugyan nem sziv, de a veje szivart kért tőle, mert a vejénél vendégek vannak Szilveszterkor és azoknak kell valami jó szivar".

— Ez a Mádai?

— Igen.

— És a veje a Linczer Dudi?

— Igen.

— Hiszen mink is oda vagyunk hiva Szilveszterre!

— Tudom. Ott vissza fogom lopni a szivart, amint meglátom. Hiszen mondtam, hogy hasznos karácsony lesz az idén. De ne komplikáljuk a dolgot, mert ebből az egészből mireánk csak az tartozik és csak ennyit is irj fel: „doktor bácsinak egy skatulya Upman-szivar, kapjuk Steineréktől".

Szünet. Mamus ir. Aztán ismét megszólal Soma:

— Ird tovább: „Hermin néninek francia kisasszony utján otkolon, szájviz, szappan, kávélikőr és szalmiákcukor".

— Ez mind?

— Mind, mind. De ne zavarj, mert akkor nem igazodom el. Ezt kapjuk doktor bácsitól. Doktor bácsi kapja gyógyszerésztől, ahová a pacienseit kényszeriti. A gyógyszerész minden évben küld doktor bácsinak ot-

kolont, szájvizet, szappant, kávélikőrt, szalmiákcukrot és egy skatulya Upman-szivart.

— Upman-szivart? Hát akkor miért adjuk mi neki a Steinerék Upman-szivarját?

— Mamus, ne konfundálj. Steiner Magda leirta irógépen doktor bácsi felolvasását az orvosegyesületben és ezért nem fogadott el tőle pénzt. Doktor bácsi megkérdezte Magdát, hogy mit akar karácsonyra. Magda megkérdezte az apját, hogy mit akar. Azt mondtam neked, hogy én Steinertől Upman-szivart kértem doktor bácsinak. Erre Steiner azt mondta a lányának: „Kérj tőle egy skatulya Upmant". Erre, mikor Magda egy skatulya Upmant kért doktor bácsitól, doktor bácsi a markába röhögött, mert ő inditotta el nálam ezt az egész szivar-dolgot, ő már tudta, hogy az Upman Magdán keresztül Steinerhez megy és Steinertől hozzám, hát azért kért mindjárt tőlem Upmant, mert tudta, hogy igy visszakapja a szivarját és adhat tovább Spónicernek.

— Nem adhatta volna Spónicernek mindjárt, ugy, ahogy a gyógyszerésztől kapta?

— Nem. Mert Magdának kellett valamit adnia az irógépelésért. Igy Magda is kap és Spónicer is kap. De ne zavarj, mamus, mert én ezt már kidolgoztam és most összekavarodik a fejemben, ha mindig kérdezel. Hol hagytuk el?

— Hermin néni . . .

— Igen, Hermin néni. Hát doktor bácsi nekünk adja az otkolont, szájvizet, szappant, kávélikőrt és szalmiákcukrot, azért adja nekünk, mert ezzel biztositani

akarta azt, hogy én az Upmant elkérem Steinertől s ezáltal visszajuttatom neki. Hogy az egész terv fel ne forduljon, kedveskedni akar és ezt a csomag patikadolgot nekünk adja. Mi tovább adjuk Hermin néninek, de nem közvetlenül.

— Minek az Herminnek? Hermin szegény, minden karácsonykor öt forintot szokott tőlünk kapni.

— Igen, azt most is megkapja. De tudod, hogy ő ezért minden karácsonykor ajándékoz nekünk valami apróságot és az idén nagyon panaszkodott, hogy egy vasa sincs és azt mondta: „nem is kérdezem meg tőled az idén, Soma, hogy mit akartok karácsonyra, mert olyan szegény vagyok". Erre én azt mondtam neki: „Már pedig Hermin néni, mi magától az idén otkolont, szájvizet, szappant, kávélikőrt és szalmiákcukrot várunk". Erre hosszu orral távozott és én most mindezeket a dolgokat közvetett uton hozzá juttatom, hogy aztán nekünk ajándékozhassa.

— És minek az nekünk?

— Na hallod? Csak kell valamit adnunk Steineréknek az Upman-szivarért, nem hagyhatom, hogy azt higyje, az én öcsémet az irógép-osztályban meg lehet vesztegetni egy skatulya szivarral, amit nem is neki ad, hanem nekem!

— Hát akkor Hermin néni ezt hogy kapja meg?

— Ugy kapja meg, hogy mi a francia kisasszonynak adjuk, az pedig már kérdezte tőlem, hogy mit vegyen Hermin néninek, aki két kalapot csinált neki az idén. Én azt mondtam neki, hogy Hermin szenvedélyesen gyüjti az otkolont, szájvizet, szappant, kávélikőrt

és szalmiákcukrot. Most, mikor mi a csomagot a kisasszonynak átadjuk, ugy, ahogy a doktor bácsitól kapjuk, a kisasszony, mint az őrült, fog vele rohanni Herminhez. Hermin fel fogja bontani, s látva, hogy pontosan az van benne, amit én tőle kértem, az egészet el fogja hozni nekünk és mi aztán nyugodtan odaajándékozhatjuk Steineréknek. Igy a francia kisasszonyt is kielégitettük, Hermint is urrá tettük és a doktor bácsi is visszakapja a holmiját.

— A doktor bácsi? Hiszen mi Steineréknek adjuk.

— Igen, de Steinerék odaajándékozzák doktor bácsinak az Upman-szivarért, mert nem türik, hogy a lányuk ajándékot kapjon egy agglegénytől, ezért viszonozzák.

— Hát doktor bácsi ezt is visszakapja?

— Vissza. Ne zavarj össze. Ebből mireánk csak annyi tartozik és csak ennyit is irj fel: „Otkolon, szájviz, szappan, kávélikőr és szalmiákcukor, kapjuk doktor bácsitól, adjuk francia kisasszonynak".

— Megvan.

— Akkor nyugodtan visszatérhetünk a szivarra. Figyelj jól.

— Milyen szivarra?

— Az Upmanra.

— Hiszen azt odaadtuk doktor bácsinak, doktor bácsi odaadta Spónicernek, Spónicer Mádainak, Mádai a Linczer Dudinak, aki Szilveszter éjszakáján kirakja a vendégeinek.

— Ugy van cicám, de mint volt szerencséd konstatálni, mi Linczer Dudiékhoz vagyunk hiva Szilvesz-

terre, s mint volt szerencsém megjegyezni, nekem első dolgom lesz a skatulya Upmant, amint meglátom, kivinni a télikabátom zsebébe. Mert akkor következnek az ujévi ajándékok.

— Az ujévi ajándékok?

— Igen, mamus. Ez most Pesten néhány éve divatba jött, mert ujévkor süti el az ember azokat az ajándékokat, amiket karácsonyra kapott és amikkel nem tud mit csinálni. Miután azonban én a karácsonyt teljesen kiaknáztam és mindenkitől kapok és mindenkinek adok, anélkül, hogy a zsebembe kellene nyulnom, de viszont nem marad meg otthon semmink, kénytelen vagyok az ajándékot körforgási utján követni és ott csipni el, ahol ráakadok. A szivarokkal a Lincer-estélyen van randevum, azokat ott visszalopom.

— És mit csinálsz velük?

— Csak nem képzeled, hogy elszivom őket? A szivarokat ujévkor odaadom Galgócer bácisnak, az uzsorásnak.

— Hiszen nem is tartozunk neki.

— Nem, de más baj van. A hivatalban bementem a főnökömhöz és megkérdeztem tőle, hogy mit akar karácsonyra, nehogy olyat vegyek neki, amije már van. Azt mondta, hogy majd megkérdezi a feleségét. Én ezt már ismerem. Tavaly is ezt mondta, de nem a feleségét kérdezte meg, hanem Galgócer bácsit, mert ő tartozik neki és kénytelen karácsonykor kedveskedni neki. Emlékszel, tavaly milyen baj volt: Galgócer bácsi tizenkétszemélyes ezüst evőeszközt kért tőle, s akkor ő nekünk azt mondta, hogy a feleségének ez kell és nekem

meg kellett venni a tizenkétszemélyes ezüst evőeszközt. Hát az idén már jó előre elmentem Galgócer bácsihoz és megkértem, hogy a rossz pénzviszonyokra való tekintettel ne kérjen a főnökömtől valami drágát, mert azt ugyis nekem kell megvennem. Ezért a szerénységért én neki ujévre egy skatulya finom szivart igértem. Megegyeztünk Galgócerrel, hogy az idén nagyon szerény lesz és magának egy üveg kávélikőrt, nejének pedig egy üveg otkolont fog a főnökömtől kérni. A főnököm tegnap bejött a szobámba és nagy képpel kávélikőrt és otkolont kért. Én megigértem és rögtön telefonáltam doktor bácsinak, aki Galgócernek is háziorvosa, hogy ajándékozza nekünk kétszer a likőrt meg az otkolont — mert egyszer, mint felirtad, már megkaptuk tőle a szappannal, a szájvizzel és a szalmiákkal együtt, ami tovább megy a franciánéhoz, onnan Herminhez, onnan vissza hozzánk, tőlünk Steinerékhez, s onnan vissza doktor bácsihoz — mondom, ajándékozza nekünk még egyszer ezt a két üveget, mert ujévre ugyis visszakapja Galgócertől. Doktor bácsi belement, de nem nagyon szivesen, mert keveslette ezt Galgócer bácsitól. Erre elárultam neki, hogy az Upman-szivarjait Galgócernek igértem s ebbe aztán belement és Galgócernek azt üzente, hogy ujévre likőrt, otkolont és szivart akar. Igy aztán minden rendben van, mindenki kapott, mindenki adott és doktor bácsi végleg visszakapta mindazt, ami-a gyógyszerész neki karácsonyra küldeni fog. Mert összes ismerőseink közül ő az egyetlen, aki tényleg a magáéból ad. Viszont ezzel szemben ő az egyetlen, akihez valamennyien elmegyünk vásárolni és aki mindnyá-

junkon nyer. Ugy, hogy ő sem fizet rá. Érted, mamus?

— Értem.

Mamus átnézi a jegyzeteket és az órára néz.

— Négy óra, — mondja. — Gyerünk aludni.

— Igen — mondja Soma — gyerünk. Azt azonban el kell ismerni, hogy hasznos és olcsó karácsonyt állitottam össze az idén.

Mamus egy enyhe és közömbös puszit ad Somának, miközben halkan mondja:

— Te egy kis Wekerle vagy Soma.

És most már 38/b. alatt is elsötétedik a két ablak a negyedik emeleten. Alszik az egész utca.

JÓTÉKONYSÁG.

Esik az eső. Vége a szinháznak és a közönség nagy része a szomszéd kávéházba megy vacsorázni. A nagy tükörablakra rászáll benn a meleg pára, de ezen a lehellettől tompafényü üvegen is átfehérlik a sok teritett asztal, az asztalon virág, fölötte száz villamos lámpa. Szép, sárga, meleg fény van benn, künn a körut fekete, hideg és nyirkos.

A bejárat előtt egy öreg koldus áll. Háromnegyed tizenegy van.

Azt mondja a barátom, aki az ajtó mellett ül onnan néz ki az utcára, gusztálva, hogy meddig emelik a hölgyek a szinházi toalettet:

— Érdekes megfigyelést tettem.

— ? ? ?

— Mégsem olyan rosszak az emberek.

— ? ? ?

— Már egy negyedórája nézek itt ki és látom, hogyan állit meg mindenkit ez az öreg koldus. És még eddig nem volt ember, aki bejött volna a kávéházba ugy, hogy ne adott volna valamit neki. A hölgyek beszaladnak, de az ur, aki kiséri őket, künn marad az esőben, amig ki nem gombolkozik és valami kis pénzt

nem kotorász elő. Egy se ment el mellette anélkül, hogy ne adott volna neki valamit. Mégis szép.

Hát persze, hogy szép. Mit csináljak a barátommal? Ő e percben meg van hatva és szereti az emberiséget. *Now he is praying* — mint Hamlet mondja: most imádkozik. Oly ritka dolog valakit rajtakapni azon, amikor épen el van ragadtatva az emberiségtől, hogy ilyenkor nem szabad bántani. Az imádkozónak a mentelmi jogát élvezi. Kezdjem el most magyarázni, hogy mekkora igazságtalanság az, hogy ez az ember itt most egy óra alatt husz koronát szerez, mialatt hetvenezer más ember, aki nálánál mind szegényebb, éhezőbb, fázóbb és nyomorultabb, valahol egy vacokban vergődik és nem kap egy fillért sem? Magyarázzam neki, hogy harminc-negyven szinházlátogató ezekkel a hatosokkal most hosszu időre elintézi azt a szivbéli ügyét, hogy más ezer ember éhen hal, mialatt ő párolt nyelvet eszik burgonyapuréével, pedig „nem is vagyok éhes?" Magyarázzam neki, hogy az ügyes koldus az igazi szegények árulója, ugyanaz, ami a háboruban a hazaáruló, mert megengedi a jómódu polgárságnak, a városnak, az államnak, az egész emberiségnek, hogy néhány koronával váltsa meg azt a szörnyü kötelességét, hogy enni adjon mindenkinek, aki megszületett? Mondjam el neki századszor, hogy nincs erkölcstelenebb dolog, mint ez az utszéli komisz és krajcáros jótékonyság, amely aszerint jutalmazza a koldust, hogy elég undoritó-e a sebe és tart-e a karján éhező csecsemőt, vagy nem? Győzzem meg, hogy felületesség és igazságtalanság kiválogatni a nagyon szomoru, nagyon csunya és

nagyon tolakodó szegényeket és előnyben részesiteni őket azok felett, akik olyan szegények, hogy ki se jöhetnek, vagy olyan szégyenlősek, hogy ki se jönnek az utcára? Leplezzem le előtte a kolduspimadonnákat, akik száz tehetségtelen szegény elől veszik el az alamizsnát, mert jó kávéház elé állnak, mert rémitő hangon kéregetnek és tudják, kit kell megszólitani? Ábránditsam ki abból az ostoba hitéből, hogy aki az utcai koldusnak ad, az már ezért jó ember? Bizonyitsam be neki, hogy a leglelketlenebb, legrosszabbmáju embereket egyenesen jellemzi az, hogy minden koldusnak egy koronát adnak? Tanitsam meg arra, hogy az igazi jótékonyságnak egészen más módszere van, s hogy ez az utcai kolduspártolás nem jótékonyság, hanem idegesség, egy pillanatnyi nyugtalanság olcsó megváltása, egy reflexmozdulat, amelynek az emberszeretethez és szivhez ép oly kevés köze van, mint annak a koldusnak az igazi szegénységhez?

Nem bánom, hadd szeresse most egy kicsit az emberiséget. Sőt küldjön ki egy hatost a pincérrel az ázófázó örenek. Adtam, mindig adok neki magam is, elveim fenntartásával, mert azt tartom, hogy az ember akkor ragaszkodjék ridegen az elveihez, amikor kinálnak neki valamit, nem pedig akkor, amikor kérnek tőle. Hát ráhagyom, hogy ez nagyon szép látvány mikor a szinházi közönség ilyen feltünően jótékony. De most, hogy az iróasztalnál ülök és senki nem kér tőlem semmit, megmondhatom, ugy-e, hogy nem is olyan nagyon szép. Sőt nagyon csunya, ha arra gondolok, hogy ugyanez estén, valahol a város másik végén karddal verik szét

a rendőrök az éjszakában kenyérért orditó „két-háromszáz főnyi tömeget.“ Csunya háziállat ilyenkor az öreg megalkuvó, amikor mosolyogva nyal kezet a csontért, mialatt tompán elhallatszik hozzá vadon élő és senkinél nem ügyeskedő társainak a halálorditása. Áruló öreg az. És hipokrita mindenki, aki ajándékképen adja neki azt, amihez joga van, csak azért, mert az öreg nem mint jogot, hanem mint ajándékot kéri. Ha mint jogot kérné, kardlapot kapna. De elárulja a többi szegényeket, belemegy abba a felfogásba, hogy ez neki nem dukál, csatlakozik ellenségeinek, a gazdagoknak felfogásához, akik alamizsnának nevezik az ő emberi jogát és ebből szépen megél. Az öreg áruló, de habozás nélkül felmentést kap, minden meg van neki bocsátva, mert nincs jogom őt megróni addig, amig a gazdagok bünösebbek, mint ő. Addig ne is adjon nekem igazat, amig előbb az összes gazdagok ki nem mondták, hogy igazam van. Ha ez meglesz, akkor lesz szivem az öreget összeszidni az árulásáért. Addig azonban békén hagyom és adok neki husz fillért. De azt nem hiszem el a barátomnak, hogy ez szép.

Ellenben, ha már benne vagyunk, hadd mondom el egy ilyen koldus-primadonna esetét, amely egy ismerősömmel történt meg s amely tipikus példája annak, hogy hogyan fölözi le az ilyen ál-szegény a hiszékeny bourgeois jótékonysági hajlamát, amelyre tulajdonképen az igazi szegényeknek van joguk.

Ez az ur egy napon levelet kap egy vidéki kórház ból, egy embertől, akinek nevét soha nem hallotta.

„. . . Most szabadulok a kórházból — irja az idegen — s mivel nyáron kerültem ide, most pedig tél van,

arra kérem Nagyságodot, küldjön ide nekem egy ócska télikabátot, hogy meg ne fagyjak, ha kimegyek."

Az uriember fogja magát, előveszi az ócska télikabátját, hozzápakol egy pár cipőt és egy viseltes nadrágot és elküldi az egészet a kórházba, vidékre.

Két hét mulva jelenti az inasa, hogy egy ember van künn, beszélni akar vele.

— Miféle ember?

— Rendes, jól öltözött ember.

Kimegy hozzá az előszobába, de nem ismeri. Az idegen igy szól:

— Nem tetszik rám ismerni?

— Nem. Sohse láttam.

— De a kabát , . . a nadrág . . .

Mutatja a télikabát alatt a csikos nadrágot. Erről aztán az ismerősöm rá is ismer, már mint a nadrágjára meg a télikabátjára.

— Maga az?

— Igen, kérem.

— Mit akar?

— Hát kérem, ha már ki tetszett öltöztetni, tessék . . . utiköltséget is adni Debrecenig.

Az ur szó nélkül a markába nyomja az inasának a pénzt és elküldi a szegény emberrel a pályaudvarra, hogy váltson neki jegyet Debrecenbe és tegye fel a vonatra. Aztán eltünődik azon, hogy a szegény ember milyen ravaszul bizonyitotta be a személyazonosságát. Mindegy, no, hadd utazzék Debrecenbe.

Debrecenből levél jön:

— Uraságod elegáns embert csinált belőlem és el-

utaztatott Debrecenbe, most itt állok munka nélkül és éhezem. Tulajdonképen semmi dolgom sincs Debrecenben, de miután pénzt nem kaptam, csak vasuti jegyet, kénytelen voltam ideutazni. Kérem, mentsen meg e borzasztó helyzetből, melybe juttatott és küldjön egy kis pénzt, hogy visszautazhassak Budapestre, ahol könnyebben kapok munkát."

Vannak lelkiismeretes emberek, a mi emberünk is ilyenféle, tehát küld neki pénzt, mert hisz ő „juttatta" ebbe a nyomorba a fiut. És fölteszi magában, hogy most már aztán vége, többe nem fog a télikabát kerülni.

Hetek mulnak, egyszer csak bejön az inas:

— Itt van az az ember, azt mondja, hogy a nagyságos ur rendelte fel Pestre, meg pénzt is tetszett neki küldeni, hogy jöjjön fel.

— Dobja ki — mondta ridegen az ismerősöm, ugy gondolva, hogy ezért az emberért épp eleget tett.

Künn kis vita, aztán csönd. Bejön az inas.

— Elment?

— El. De ezt itt hagyta.

Átnyujt egy csomó piszkos papirost. Legfölül egy levél, hogy szerezzen neki valami jótékony egyesülettől segélyt. „Okmányaim mellékelve" — mondja az utóirat s valóban ott van kórházi elbocsátó-levél, illetőségi bizonyitvány, keresztlevél, erkölcsi- és szegénységi-bizonyitvány. Az ur dühbe jön.

— Tegye el ezeket a rongyokat — mondja az inasnak — és ha még egyszer jön, adja vissza neki. Mondja meg neki, hogy sajnálom. Épp eleget kapott tőlem. Más szegény ember is van a világon.

Most hónapok teltek el, amig megint jelentkezett. Nem akart semmit, csak az okmányait kérte vissza. De közben inasváltozás volt az uriembernél és a rongy papirosokat nem találták sehol. Hiába kutattak utánuk két napig. Akkor az uriember kiküldött neki husz koronát és megüzente, hogy elvesztek az okmányai. A husz korona a fáradságért van, szerezzen róluk másolatokat. Az ember elment a husz koronával, de nemsokára jött helyette egy ügyvédi levél.

„. . . Ügyfelem nevében — irta az ügyvéd — felszólitom Uraságodat, hogy az ügyfelem által Önnél letétbe helyezett okmányokat haladéktalanul szolgáltassa vissza, különben a törvényes eszközökkel fogom erre kényszeriteni, stb.“

A végén:

„Jelen levelem dija három korona és a postadij.“

Természetesen eldobta a levelet. És természetesen irást kapott a biróságtól, már meg volt idézve, már kellemertlensége volt, már ő volt az, aki egy nyomorgó szegény embert megfosztott az okmányaitól, amelyekkel az segélyt vagy állást szerezhetett volna. A vége az lett, hogy kifizette az ügyvédnek a költségeket és „felperessel“ kiegyezett ötven koronában.

Ez körülbelül másfél esztendeje történt vele s bár tanulságos történet, nem mondtam volna el, ha az idén, most, novemberben nem kapott volna ugyanez az ur, ugyanettől a szegény embertől egy másik vidéki kórházból levelet, amelyben megint egy télikabátot kér tőle.

És nem mondtam volna el, ha nem éreztem volna, hogy minden meggyőződés mellett mégis csak kegyetlen-

ség a koldusok ellen irni. Elég bajuk van szegényeknek, még támadó cikkeket is kapjanak? Kellett egy ilyen világosan rosszhiszemüt kiválasztanom közülök, hogy ezzel is igazoljam, mennyire terméketlen, mennyire haszontalan az e fajta polgári jótékonyság, amelyet a nagyvárosok népe gyakorol s amely ugy tetszett a barátomnak a kávéház ablakán keresztül. A jótékonyság — régi, de eléggé nem ismételhető dal — nem a meghatott premierlátogatók dolga, hanem az államé. Igazi jótékonyság egyedül az, ha az államot arra szoritjuk, hogy a munkaképes embernek munkát, a munkaképtelennek pedig pénzt adjon. Ezért küzdeni, minden alkalommal ezt követelni, ez az egyedül helyes jótékonyság. Amig azonban ezt a célt el nem értük, adni kell mindenkinek, aki kér: igazi szegénynek ugy, mint svindler-szegénynek; csak egy pillanatra sem szabad azt hinni, hogy ezzel jótékonyak voltunk és hogy ez szép volt tőlünk.

„MAGYAROK DUDÁJA"

A hányszor itt járó külföldiek valami különöset vesznek észre rajtunk, eszembe jut egy csöndes, kedélyes éjszakai beszélgetés, amely most már körülbelül kilencszáz éves s amely e kilencszáz hosszu esztendő alatt a történelem minden viharain keresztül sem vesztette el a báját, a kedvességét, olyan, mintha tegnap történt volna. Szent Gellért püspök életrajzában fordul elő néhány sorban ez a kis beszélgetés. A püspök olasz ember volt és magyarul tulajdonképpen sohasem tanult meg. Az utitársa, akiről a krónika szól, német volt: Walther, a csanádi zárdaiskola magistere. Valami ügyes-bajos dologban utaztak egyszer a királyhoz és utközben megszállottak egy majorban. Szép nyári éjszaka lehetett, mert mikor aludni tértek, nyitva hagyták az ablakot. Vetköződtek és kifigyeltek az erdő felé. Egyszerre csak a püspök „. . . éjfél körül hallja a malomkövek zugását, amelyeket ő egyébként nem vett vala észre. Csudálkozék, hogy az mi légyen. Legottan egy nő, ki a malmot hajtotta, énekelni kezde. A püspök pedig elámulva odaszól Walthernek: Hallod-e Walther, miképpen szól a magyarok dudája (symphonia Ungarorum) és mindketten nevettek ezen ének felett. Csak ez az egy némber hajtotta a malmot, dalolása pedig magasra felment. A püspök, aki ezalatt lefeküdt az ágyba, még

mindig maga elé nevetve odaszól: Walther, magyarázd meg nekem, micsoda dallamu éneklés ez, mely dalolásával szent olvasmányomat abbahagyni kényszerit? Feleli amaz: a dalnak modulációja az, a nő pedig, aki dalol, szolgálója annak a gazdának, akinél szállva vagyunk, aki urának buzáját őrli olyan időben, amelyben ezen a földön más őrlő-malmot feltalálni nem lehetne . . . Ő bámulatos dolog, mondja a püspök, miképpen kinlódik az emberi nem . . . Boldog ez a némber, aki másnak hatalma alatt állva, mégis vidám s ily jókedvüen, zugolódás nélkül teljesiti a köteles szolgálatot."

Ez a beszélgetés (Lánczy Gyula forditása), amelynek olvasása közben szinte látja az ember abban a kis alacsony szobában az olajmécs világánál az ágyban fekvő szelid püspököt, amint a paplanra ereszti le szent olvasmányát és átdiskurál a másik külföldihez, hogy aztán kedvesen, öregurasan nevessenek a nótás magyar cselédlányon — ez a beszélgetés tulajdonképpen a legrégibb magyar zenetörténeti maradvány. A magyar zene kutatói ezzel szokták bizonyitani, hogy már Szent István korában is volt speciális magyar népdal, mert ha nem lett volna, akkor a püspök és a magister nem nevettek volna rajta és nem tünődtek volna azon, micsoda furcsa dallam is ez, quis istius melodiae cantussit. Maga a dal nem maradt meg, csak ez a kedélyes kritika. Elvégre ez is valami a kutató tudósok kezében. Ugyanez a kis beszélgetés más tekintetben is a legrégibb történelmi nyom: legrégibb nyoma annak, hogy valaki Magyarországon megszánta a dolgozó parasztot. A jólelkü püspök Velencéből hozta a szivnek ezt a kulturáját.

És ugyanez a beszélgetés egy harmadik téren is a legrégibb ősi maradvány: ez volt, hogy profán módon fejezzük ki magunkat, az első szállodai beszélgetés, éjjel, az ágyban, két idevetődött külföldi közt, egyenes őse azoknak a beszélgetéseknek, amelyek mostanában folynak a dunaparti finom szállókban, nyitott ablak mellett, amelyen nyári éjjelen behallatszik a budai gőzmalmok bugása és a kávéházi cigánymuzsika. Csak azért iktattam ide bevezetésnek, mert szeretnék referálni ittjárt külföldieknek néhány furcsa, apró megfigyeléséről, nem nagyon kutatva, hogy igazuk van-e vagy nincs, nehány szokásunkról, amelyen ezek a külföldiek éppugy nevettek, mint kilencszáz évvel ezelőtt az olasz Gellért és a német Walther a magyar nótán. A zenetörténet ebből a nevetésből következtetett a magyar nemzeti zenére. Talán az általam feljegyzett nevetésekből is lehet valami magyar nemzeti sajátságra következtetni.

*

— Önök — mondta egy német ember — komikusok a folytonos kéz-fogdosásukkal. A kávéházban elmegy valaki az asztaltól s ahelyett, hogy meghajtaná magát és egy szóval bucsuznék, körüljár és összefogdossa mindenkinek a kezét. Aki eszik, annak miatta le kell tennie a villát. Aki olvas, annak el kell eresztenie az ujságot. Aki cigarettázik, annak hamar a szájába kell kapnia a cigarettát. A kézfogdosással mindenkit zavar a bucsuzó, de ugylátszik, hogy önök ezt nem érzik. Az utcán találkoznak egymással, kezet fognak. Minek? Mi akkor fogunk kezet, ha valaki a lakásunkon látogat meg bennünket, ha valaki elutazik vagy megjön, mi a kézfogás-

nak megtartottuk a komolyabb jelentőségét: mindig valami melegebbet, barátibbat, komolyabbat fejezünk ki vele. Azt hiszem, önöknek ilyen esetekben legalább is csókolózniok kell, mert a kézfogásuk már nem mond semmit. Arról nem is beszélek, hogy milyen nem gusztusos dolog egy délután husz-harminc idegen, meztelen kezet szorongatni. Nekem inkább az tünt fel Pesten, hogy milyen kevéssé komoly dolog ez maguknál s hogy mennyit molesztálják egymást vele. Azt hallottam, hogy itt sértés az, ha minduntalan nem fogom meg a kezét annak, akivel beszélek. Hát kénytelen voltam beletörődni. De kinevettek, mikor észrevették, hogy nekem le kell nézni a másik ember kezére, hogy merre nyujtja... önök oda se néznek, egymás szemébe néznek és mégis eltalálják egymás kezét valahol a gyomor magasságában. Sehol a világon nem tapasztaltam ezt. Idegessé tett, bántott ez a kéz-kultusz, komédiázásnak tartom, nem őszinte dolog.

*

— Azt a szót — mondta a másik idegen — hogy tisztességes ember, sehol nem hallottam annyiszor és olyan áhitattal kimondani, mint Budapesten. Sok emberről kérdezősködtem kollégáiknál, ismerőseiknél és ez a szó: tisztességes ember, egyiknél-másiknál mindig visszatért, mint valami nagyon fontos, nagyon különös, nagyon érdekes és nagyon ritka dolog. Abból, hogy önök ezt mily fontoskodással mondják, hogy mennyire ezt emelik ki egyik-másik emberüknél, arra kellett következtetnem, hogy önöknél ritkább példány a tisztességes ember, mint más országokban. De felvilágositottak,

hogy ez csak egy romlott közéletnek a következménye. De amig meg nem szoktam a tisztesség vagy nem tisztesség kérdésének ezt a folytonos föltevését Magyarországon, addig ez a szokás azt a benyomást tette rám, mintha ilyesmit hallanék: „X. ur? Tisztaingü ember.“ Oly természetes bizonyos társadalmi osztálynál az ing tisztasága, hogy megdöbbentő volna, ha például egy képviselőről kérdezősködve egyszerre azt hallanám nagy komolyan, hogy: „. . . óh, annak tiszta az inge!“ És még valami. Azt tapasztaltam, hogy önöknél a „tisztességes ember“ cimhez elég az, ha valaki nem panamista, nem csaló, nem megvesztegethető. Holott az emberi tisztességnek csak ötödik, vagy huszonnyolcadik követelménye az anyagi érintetlenség. Azért mondom ötödiknek vagy huszonnyolcadiknak, mert közpályán előbb jön ez a követelmény, mint a magánembernél. De hogy a „tisztesség“ fogalmát majdnem kimeritse az anyagi korrektség, ezt csak Magyarországon tapasztaltam.

*

— Érdekes — ezt egy német ember mondta — hogy Pesten a férfiak egymás közt mily rettenetes disznóságokat beszélnek. Hiszen mindenütt a férfi-beszélgetésnek legalább a felét teszi ki az ugynevezett disznóság. De önök már észre sem veszik, hogy még politikai, irodalmi, társadalmi tárgyu vitáik is mennyire telitve vannak brutális hasonlatokkal, kifejezésekkel. Csak bámul a magamfajta német ember, (aki pedig Berlinben ugyancsak megszokta a brutálisan erotikus vagy egyéb módon nem női társaságba illő beszédet), ha hallja, hogy két magyar embernek a külpolitikai vitája is tele van disz-

nósággal, de ugy, hogy a két magyar észre se veszi, hogy mit mond. Mikor én ezt először hallottam, nevettem, mert azt hittem, hogy az én mulattatásomra hasonlitják Montenegrót bizonyos helyiséghez, hogy különös viccből használnak minden állitmány helyett pornografikus igét. De aztán, hogy több ilyen férfidiskurzusban vettem részt, rájöttem, hogy ez speciálisan magyar férfi-stilus. Nem prüdéria, hogy ez feltünik nekem, mert nem bánom, akármit hallok, felnőtt ember vagyok, tudomásul veszek mindent. De végül már kómikussá vált előttem, hogy akármilyen társaságban maradtunk magunkra férfiak, rögtön záporként indult meg a disznóság, minden különösebb cél nélkül, csak mint egy külön nyelv, mint valami kifejezésbeli könnyebbség, mintha kényelmesebb volna igy a mondatszerkesztés, a visszavágás, az érvelés. A vitatkozásnak valami parasztos megkönnyitése az, hogy rögtön a gorombaságok után nyulnak, megelőzése annak, hogy a másik jöjjön elő az érdes kifejezésekkel. Hiszen természetes, az előadás könnyebb, rövidebb és pregnánsabb a közönséges embernek, ha szabadjára ereszti a száját és a legtitkoltabb naturáliák köréből egészitheti ki a mondatait. De városi embereknél ezt a segédeszközt ily nagy mértékben csak Pesten találtam

*

— Pesten — mondta egy amerikai szinház-manager — annyira dicsérik egymást az emberek, hogy már senkinek nem hiszek semmit. Itt, ugylátszik, azt hiszik, abban áll a kollegialitás vagy a hazafiság, hogy nem mondanak egymásról kritikát a külföldi ember előtt, vagy talán sokan attól félnek, hogy az illető megtudja, mit mond-

tak róla a háta mögött. De a magamfajta amerikai emberre lesujtó benyomást tett, mikor minden író, minden zeneszerző, minden színész, akit mint üzletember véleményadásra kértem fel, férfias vélemény és okos emberhez illő kritika helyett valami rosszul felfogott és nem is őszinte kollegialitásból hidegen, érzés nélkül, de agybafőbe dicsérte a kollegáját. Azt értem, ha valaki nem akar beszélni a kollegájáról, mert nem szereti a pletykát, vagy nem akar ártani senkinek. De elfogadni a felkérést, nyilatkozni és egyebet mint legfelsőbbfoku dicséretet nem mondani minden meggyőződés nélkül olyan dolgokról, amelyekről később ugyis kisül, hogy nem érnek sokat, ezt nem volna szabad tenniük. Szinházi, irodalmi, művészi társaságban tapasztaltam ezt. Végül az volt az érzésem, hogy egész Pest egy nagy összeesküvés, és nem hittem senkinek. Bécsben ugyanez a társaság szidja egymást, mint a bokrot. Ez legalább emberi gyöngeség és érthető. De ebben a hamis dicséret-özönben van valami gyávaság és megbizhatatlanság, amitől a józan külföldi joggal ijed meg . . .

*

Hamarjában csak ezt a néhány kis pesti nótát jegyeztem fel. Nem azért, mintha ezek volnának a nagy és komoly hibáink, hanem azért, mert ezekre igazán külföldi emberek figyelmeztettek. Nem is irom alá mindeniknél, hogy hiba. De a külföldi ember fülének, ugylátszik, mégis csak magyar nemzeti muzsika, magyarok dudája, symphonia Ungarorum, mint Szent Gellért az ágyban mosolyogva mondta.

ꝏ ꝏ ꝏ

BOHÉMSÉG.

Két szegény francia repülő-ember valahol fenn, a felhők között meggyulladt és olyan tiszta, fényes, fekete szénné égett, hogy — mint olvasom — aki letört belőlük egy darabkát, rajzolhatott vele fehér papirosra. Ilyenkor a francia aviatikus-világ megkérdezi a többit, hogy mit szól ehhez a dologhoz. A többi pedig már évek óta, tehát ez esetben is, azt mondja, hogy az ilyen meggondolatlan aviatikus megérdemli a sajnálatot, de nem jár ki neki a hősök tisztelete, mert nem az az igazi aviatikus, aki reklámért, egy „kunszt" kedvéért, valami nagyszerü bátorságért hal meg, hanem az az igazi aviatikus, aki óvatosan, okosan, csöndesen dolgozik azon, hogy valaha az emberiség nyugodt biztonsággal repülhessen. A hires Pégoud, aki bukfenceket vet a levegőben, a vakmerő Chevillard, aki többet repül fejjel lefelé mint rendesen, nem népszerü alak a szakkörökben. Az igazi repülők ezeket bizonyos tekintetben megvetik, náluk sokkal többre becsülik például Blériot-t, aki egyet-kettőt repült, aztán végleg leszállott a gépről és most már csak az emberiség jövője számára dolgozik a gyárában: konstruál. Most már, alig néhány esztendei nyilvános élet után, az igazi aviatika belátta, hogy igaza volt az öreg Voisinnak, aki, mint a francia repülés egyik atyja, már régen kijelentette, hogy aviatikus csak kétféleképpen

végezheti a pályáját: vagy leszáll örökre a gépről, vagy meghal. A francia aviatikai fellendülés azzal kezdődött, hogy az öreg Voisin törvényének, a lex Voisin-nek a második részét szerették jobban, azokat tisztelték a levegő hősei gyanánt, akik meghaltak a magasságokért. Most már ott tartanak, hogy haragszanak azokra, akik meghalnak. A ma elismerése az okosaké, az óvatosaké, azoké, akik leszálltak a gépről. A francia bátorságnak, a francia halálmegvetésnek legszebb erkölcsi bizonyitványa, hogy Párisban már nincs nemzeti gyász minden elpusztult aviatikusért. Maga a repülés-okozta halál puszta ténye többé nem imponál nekik. A lezuhantak és megégettek közül kiválasztják azokat, akik ártatlanul haltak meg s ezeket megbecsülik. Akik könnyelmüségből vagy vakmerőségből pusztultak el, azoknak nem jár ki a nemzet udvari gyásza. A halál annyira összeforrott az aviatika gondolatával, hogy most már minden eset reviziót követel. Mintha azt mondanák: „ravasz, hiu fráter, aki meghal, csakhogy az aviatika mártirjainak glóriáját megkapta!“ És nem adják meg mindeniknek. A glóriát nem kapják meg a merész bukfencezők, még ha az életükkel is akarják megvásárolni; a glória az okos, komoly óvatosaké, akiket egy váratlan széllökés vágott földhöz. Aki azért hal meg, mert rossz motort vagy kevés benzint vitt a felhők közé, az nem kapja meg tőlük a vértanu rangot, mert azt mondják, hogy rossz motorral nem szabad felszállni és akinek nincs elég benzinje, az maradjon a földön. Azt mondják: a világnak nem szenzációs vértanukra, hanem jó konstruktorokra van szüksége. Az elv igaz, jó, hasznos, sőt humánus. De bennün-

ket, akik nem repülünk, meg kell hogy lepjen az a nagy filiszter-áramlat, amely ime, a világ legkönnyelmübb népét, a francia embermadarat is magával sodorta. Most már aztán igazán nem szabad a polgári elemet a filiszterségeért csufolni, ha a pilóták se tisztelik többé az egekbe törő szenvedélyt.

Körülbelül hatvan-hetven esztendeje, hogy a filiszterség gyülölete és az egyéniség, a fantázia, a szenvedély kicsapongásainak tisztelete virágjában állott. A jó Petőfi soha nem látott kalapokon törte a fejét s amikor rettenetes föveggel és tarkavirágos, fényes atlaszból varrott ruhában az utcán megjelent, mindössze egy-két megjegyzést kapott a barátaitól, de másnap már mindenki tisztelte ezt a féktelenségét. Pálffy Albert azt mondta róla az első napon: „Mikor ez a Sándor elénk jön, mindig van rajta valami, hogy az ember vele álmodik." De Jókai már azt mondja róla, hogy: „ez a különcség őneki mind illett, az az ő izlése volt, nem erőltette senkire." A tréfás Lisznyay, aki maga se volt filiszter, mert mikor mindenki feketében járt, ő világoskék, delivörös hajtókáju dolmányban, borzasan, nyakkendőtlen és fokossal a kezében sétált, igy gratulált Petőfinek egy szép költeményéhez:

— Sándor, te eget eszel és isteneket hánysz!

Viszont Petőfi se szerénységből vagy tiszteletből tette, hogy Vörösmarty Szózatát Pápán egy áhitatos gyülekezet előtt minden ok nélkül palócos kiejtéssel szavalta el, rettenetes komolyan, ugy, hogy eleinte az oldalukat fogták nevettükben az emberek, de végül annyira megbotránkoztak, hogy a szavalót ki akarták dobni.

Ilyeneken törték a fejüket s aztán este elmentek a hires Depscher-féle tejesboltba, ahol valamennyien tejet és vajat vacsoráltak, szépen elköszöntek egymástól s hazamentek tejjel teli bendővel veszettül részeg bordalokat irni. Ez volt az a kor, amikor a tisztes polgár a maga egyhangu életét nagyon szégyelte s az ágy alá bujt félelmében, mikor az ablaka alatt felharsant a „szent őrültségek" dicsérete, amikor Victor Hugot és Shakespearet is nem azért imádták hazánkban, ami bennük örökkévalóan művészi, hanem isteni rakoncátlanságaikért, egetverő féktelenségeikért. Az egek ostromlásának ez a divatja szelid decrescendoban majdnem napjainkig tartott. Most azonban földet ért ez a decrescendo és egészen bizonyos, hogy a nagy ostrom többé nincs divatban. Vége. Lám, azok is megtagadják, akik pedig a szó szoros értelmében a felhők között járnak.

Ennek a leszállásnak, a földhöz való lassu közeledésnek egyik állomása — amely már igen közel esett a földhöz, de még tartotta a rokonságot a felhőkkel — volt az ugynevezett bohémség, amely különösen Pesten olyan károkat okozott, hogy az már egy jobbfajta szellemi sáskajárással is fölért. Ami a Petőfiék egetostromlásában szép volt, az az a bizonyos sokszor emlegetett morális alap volt, amelyről ezek az eget-zabáló és isteneket-hányó jó fiuk tulajdonképpen egy pillanatra sem mozdultak el soha. Megint a vezérükre, a legrakoncátlanabbra, a legféktelenebbre, Petőfire kell hivatkoznom, akiről bebizonyosodott, hogy mikor kiadójától az első nagyobb összeget kapta a verseiért, az egész pénzt, ugy, ahogy kapta, az utolsó krajcárig odaadta tönkre-

ment öreg szüleinek, de viszont ugyanazon a napon ezt a verset irta:

Nem azért szerzem a pénzt, hogy legyen.
Hanem azért, hogy megigyam s egyem!

Ugyanigy a Murger hires bohémjei is minden megbizhatatlanságuk, kisebb csalásaik, sőt tolvajlásaik mellett is keresztényi morálnak olyan előz talapzatán állnak az utókor előtt, hogy onnan nem fogják őket soha leráncigálni az álbohémek, akik gazdasági okoból bohémkedtek a pénzzel s akik éppen forditva dolgoztak: nem az erős morális érzéküket takarták el a bohém-csirkefogások tarka szövetével, hanem legtöbbnyire velük született aljasságokat szineztek, takartak ezzel a virágos kendővel, amelyről az emberiség már-már elhitte, hogy mindig gyermekien jó szivet,n emes, erkölcsösen tiszta lelket fed.

Ennek a decrescendonak az utolsó, a legmélyebb pontja kétségkivül az az eset, amely véletlenül szintén ezen a héten történt, mint az aviatikusok elcsöndesedése, Bécsben rendőrök hurcoltak el a szinpadi próbáról egy szinésznőcskét, aki a bohémséget már odáig vitte, hogy egyik ékszerészt a másik után csapta be sulyos ezrekkel. Ez is valamikor elengedhetetlen kelléke volt az egetostromló bohémségnek: a hitelező ügyes kijátszása. Emlékezetes a szinész esete, akit hitelezője, éppugy mint a bécsi kisasszonyt, a délelőtti próbán látogatott meg a szinházban s aki addig sétált a hitelezővel a szinpadon, amig az rá nem lépett a sülyesztőre, amikor is az egész társulat nagy gaudiumára a hitelezőt lesülyesztették a fekete pincébe. Valóságos legendakör alakult

azokból az esetekből, hogy szegény költők, piktorok, muzsikusok és szinészek hogyan játszották ki a zord hitelezőt, aki a pénzéért jött jajgatni. És világosan észrevehető, hogy hatvan év alatt lejárta magát ez a zsáner. Ma már senki nem nevet ezeken a tréfákon, ha ma megtörténnek. Még a régiség ad nekik valami türhető zománcot. De ha ma csinál valami ilyet a „bohém", az embereknek egyszerre eszükbe jut a hitelezési csalás paragrafusa és fanyar megjegyzések következnek. Az igazi jószivü és gyermeki lelkü bohémektől oly gyorsan vette át az emberiség söpredéke ezeket az ötleteket, amelyekkel anyagi haszon jár, ez a söpredék oly erősen bizott abban, hogy ezeknek az ötleteknek a romantikus és költői zománca megvédi őt ama szemrehányásoktól, amelyek a csalóknak és bármilyen vicces, de nyereségvágytól üzött kis gonosztevőknek kijár, hogy végül lejáratták azt is, ami ebben igazán vidám, igazán kedves, ifjui és megbocsátható volt — a bohémség az ő kezükön lassanként határvonallá vékonyodott, amely a vidám tisztességet a komoly büntetőtörvénykönyvtől választja el. A vége aztán természetesen az ilyen eset, mint a bécsi bohémkisasszonyé, aki addig bohémkedett a hitelezőkkel, amig egyszer csak eljöttek érte a rendőrök és a szinházból a dutyiba cipelték. S a vége az, hogy e pillanatban nincs bohém a világon, aki a kisasszony pártjára állana ebben az ügyben. A bohémek megunták az egek zabálását, miután annyi álbohém zabálta az eget azért, hogy jóllakjék. A bohémek éppugy elfiliszteresedtek, mint az aviatikusok. Valósággal fellélekzenek, amikor valamelyik nagy külföldi költőről vagy festőről azt olvassák

valahol, hogy tiszta gallérban jár, példás családapa és pedáns ember. Ahogy az ember-madarak közt az ilyen rettenetes gondolat, mint aminő az oktalan halál, le tudta magát járni, sőt számukra boszantóvá lett, ugy járta le magát a művészet és irodalom bohémjeinél az emberi rendetlenség sok divatja, mert visszaéltek vele. A legszebb feljajdulásuknak Anatole France adott hangot, amikor Renan szobránál azt konstatálván, hogy ez a lángeszü ember nem volt zseniálisan rendetlen bohém, hanem pedáns ember, hozzáfüzte, hogy ezt természetesnek is találja, mert aki az isteni és emberi dolgok közt oly gyönyörüen megtalálta a világot teremtő és kormányzó rendet, az ugyan miért ne tudott volna rendet tartani az iróasztalán?

A ROTHSCHILDOK.

Egy napon, mikor a Rothschild-hagyaték egy kanál pénzt öntött többek közt a budapesti nyomor tengerébe is, ugy éreztem, hogy ez az érdekes és irigyelt család megint nagyon aktuális. Sok mindenfélét lehetett volna és lehetne róluk megirni, mert alapjában véve titokzatosak és sokkal érdekesebbek, mint például azok az amerikai milliárdosok, akiknek a karrierja is fényesebb, a pénze is több, mint a Rothschildoké. Valahogyan ezek az amerikai pénzóriások nagyobb ellenőrzés alatt állanak, mint az európaiak. Lehet, hogy ennek az amerikai sajtó tulfejlettsége, sőt bizonyos tekintetben tul-züllöttsége az oka, de annyi szent, hogy a Rockefeller, Vanderbilt, Carnegie, Astor, Gould, Harriman családok vagyonáról és üzleteiről minden ujságolvasó ember pontosan van tájékozva, ami pedig az életrajzukat illeti, azt átlag hetenkint kétszer mondják el interjuvoló ujságiróknak, vagy irják meg könyvekben. Tulajdonképen mind egy és ugyanarra a dicsőségre pályáznak: kimutatni, hogy cipőszalaggal kezdték és vasuti hálózatokkal vagy acélgyártó városrészekkel végzik. Valamikor ez uj, szenzációs, regényes volt, most époly egyhangu, mint régen a földbirtokosok meggazdagodási legendái voltak.

Nekiindultam tehát, hogy a Rothschildek rövidre fogott családi történetét pontos adatokkal szerezzem meg, mondjuk: az egyetemi könyvtárban, s aztán emez adatok támogatásával mondjam el róluk azt, amit el akartam mondani. Hála istennek, ebben a majdnem tudományos kutatásban megakadályozott az ujságirók nagy segitő-társa, a véletlen. A véletlent ezuttal Keszler Józsefnek hivták. Egy társaságban kerültünk össze, s mialatt én a Rothschild-témán törtem a fejemet, egyszerre csak hallom, hogy Keszler Rothschildékról mesél. Ha választani kell közte és az egyetemi könyvtár közt — gondoltam — őt választom. Először is tud annyit, mint az egyetemi könyvtár. Másodszor pedig biztosra veszem, hogy ő, aki anekdotákban beszél, mint ahogy Paganini a hegedün beszélt, az ő néhány anekdotájával jobban megmagyarázza nekem a Rothschildok világszerepét, mint akármicsoda könyv.

Ez tehát, ami itt következik, nem intervju, nem is lediktált adomagyüjtemény, hanem egy ellesett társaságbeli diskurzus, amit igyekezni fogok Keszler professzornak a szavaival visszaadni, mert ugy érzem, hogy ha nekem oly szépen bevilágitott a Rothschildok életébe, a közönség is igy jár vele.

*

Azt mondja többek közt:

„— Azt a történetet mindenki tudja, hogy hogyan alapitották meg kereskedői hirnevüket Rothschildék. Ezernyolcszázhatban elmenekült a franciák elől Vilmos hesszeni választófejedelem. Akkor Frankfurtban lakott

a Rothschild-ős, akit ma finoman Mayer-Anzelmnek neveznek, de bizony akkor csak Amschel volt a neve. Hát odaadta neki az egész vagyonát a választófejedelem, hogy vigyázzon rá. A történelem csak azt mondja, hogy Amschel visszaadta neki a pénzét. De hogy ez hogyan történt, azt nem mindenki tudja. Ugy történt, hogy a fejedelem, mikor visszajött Frankfurtba, nem is kérte a pénzt Amscheltől. Oly biztosra vette, hogy a zsidó nem fogja neki visszaadni, hogy nem is kérte tőle. De egy napon jelentik neki, hogy itt van Amschel Rothschild és beszélni akar vele. Beeresztették hozzá.

— Kérem, — mondja Amschel, — itt vagyok, hogy visszaadjam a pénzt.

— Micsoda pénzt?

— Fenséged pénzét, amit rám bizott. Lenn, a kapu előtt állnak a szekerek, azon van a vagyon és hat százalék kamat. Tessék leküldeni valakit, aki átvegye.

— Ejnye, — mondja a fejedelem, — hát megvan a pénz?

— Hogyne volna meg, mikor rám tetszett bizni.

A fejedelem ámul-bámul:

— De hiszen én ugy hallottam, kedves Amschel, hogy magát kirabolták.

— Ugy van.

— No és a rablók az én pénzemhez nem nyultak? Hogy lehet ez?

— Ugy, hogy fenségednek szerencséje volt. Én a fenséged pénzét a pincében tartottam, a magam pénzét meg a földszinten. A rablók meg csak a földszintet rabolták ki. Igy maradt meg az ön pénze.

A fejedelem megveregette a vállát a zsidónak. Azt mondta neki:

— Hát becsületessége jutalmául legalább tartsa meg a kamatokat és az összeg negyedrészét.

— Micsoda? — fortyant fel Amschel. — Fenséged meg akar engem fizetni azért, amért nem loptam el a pénzét? És le akar mondani a kamatokról, amik önnek járnak? Hisz én ezt a pénzt forgattam, üzleteimben angazsáltam, ezen én nyertem, kerestem, én meg vagyok fizetve. Hagyjon engem Fenséged békében.

Szólt és haragosan távozott. Öt fia volt. Hagyhatott-e szebb örökséget az öt fiára (pedig hagyott rájuk egyebet is), mint ezt az anekdotát? Nagyon téved, aki azt hiszi, hogy egy ilyen anekdota, amely még ráadásul igaz is, nem terem milliókat. Termett is.

*

„— De egyik utódja, Jakab, a hires párizsi James Rothschild, egyszer kikapott. Még pedig nem kisebb embertől, mint Heinétől. Az öreg James nagyon szerette Heinét, aki akkor Párizsban élt. Az volt a főambiciója, hogy az akkor már hires költő egyszer jöjjön el hozzá vacsorára, de nem nagy társaságban, hanem egyedül, ugy, hogy csak ők ketten üldögéljenek az asztalnál. A ravasz James maga akarta élvezni az érdekes, elmés embert. Hát valahogy sikerült is neki Heinét ilyen módon megszereznie. Heine megjelent a vacsorán és rövid diskurzus után leültek ketten a kis asztalhoz. Képzelhetik, micsoda válogatottan jó és drága ételek jelentek meg az abroszon. Egyszerre csak azt mondja James:

— No most, kedves Heine, valami nagyon jót fogunk inni.

Azzal int az inasnak, aki egy porlepte borospalackot hoz nagy áhitattal. Gyönyörü aranysárga, tüzesszinü bort töltött belőle a két embernek. Megizlelik.

— Mi ez? kérdi Heine.

— Ez egy igazi, hamisitatlan palack Lacrimae Christi. Drága, nagyon drága . . .

Szünet áll be. James Rothschild szürcsöl egyet a drága nedüből és Heinéhez fordul:

— Mondja, Heine . . . hiszen maga olyan okos ember . . . mivel tudná maga megokolni, hogy ezt a bort Lacrimae Christi-nek, a Krisztus könnyeinek nevezik . . . na, halljunk valami elmés megokolást!

És várta a szellemességet.

Heine ránéz, szomoru kis mosoly jelenik meg az ajkán és csöndesen azt mondja:

— Báró ur, ezek Krisztus könnyei. Mert Krisztus sokat sirt. És még most, fenn az égben, az Atyaisten jobbján ülve is sir, ha lenéz és látja, hogy két olyan rongyos zsidó, mint mi, ilyen jó bort iszunk.

Aztán James nem tette többé próbára Heine szellemességét.

*

„— Van Párizsban egy Rothschild-kórház. Valahányszor egy szegény lengyel zsidó Párizsba érkezik, első dolga az, hogy elmegy a pályaudvarról egyenesen a Rothschild-kórházba és ott fekszik három hétig. Akár beteg, akár nem. Ha beteg, azért, mert beteg. Ha meg nem beteg, hát a három heti jó kosztért, finom életért, meg azért,

hogy miért ajándékozza ő ezt a három hetet Rothschildnak? Az egyszer biztos, hogy mindenkinek első dolga ez a három heti maródi. Hát jött egyszer egy szegény, nagyon szegény rabbinus Lengyelországból Párizsba, kifeküdte az obligát három hetet és a kórházból egyenesen elment Rothschildhoz.

— Alászolgája.

— Jónapot — mondja Rothschild és már nyul a zsebébe — mivel lehetek szolgálatára?

— Báró ur — mondja nagyon előkelően a rabbi — én nem vagyok koldus, én csak azért jöttem, mert én mindenütt fölkeresem a nagy embereket. Jöttem tiszteletemet tenni.

— Igen, igen — mondja Rothschild és átnyul abba a zsebébe, ahol a nagyobb aranypénzek, a huszfrankos louis-k vannak. — Ön tiszteletét jött tenni.

— Igen.

— Hát itt van egy arany.

— Köszönöm, — rebegi a rabbi — köszönöm.

Zsebredugja a pénzt és indul. A báró szeliden utána szól:

— Tisztelendő ur, kérem . . .

— Tessék.

— Ha majd máskor is eljön hozzám tiszteletét tenni . . . mert én sejtem, hogy még el fog jönni . . . izé . . . hát ne fáradjon föl ide az emeletre, hanem menjen a földszinten balra, az udvarba, ott van az én jótékonysági irodám, ott müködik Kohn ur, az majd . . . izé . . . szóval egyenesen hozzá tessék fordulni.

— Alászolgája — mondja a rabbi és távozik. Két

hét mulva ismét megjelenik, de nem megy az udvarba Kohn urhoz, hanem megint egyenesen föl az emeletre, Rothschild báróhoz. Hogy miért? Mert Kohn ur lenn minden kedden ezüstpénzt osztogatott. Ötfrankos tallérokat. A rabbi tudta ezt és neki nem volt elég az ezüst-adomány. Hát beállit megint a báróhoz. A báró nagyot néz.

— Kérem, — szólt a rabbi — jöttem tiszteletemet tenni.

— Kérem — mondja a báró és átad neki megint husz frankot, aranyban.

— Köszönöm — rebeg a rabbi és távozni készül. A báró megint utána szól:

— Tisztelendő ur, egyszer már kitanitottam önt, most szerényen megismétlem . . . az udvarban balra, minden kedden, monsieur Kohn . . . jegyezze meg jól: monsieur Kohn, az udvarban, minden kedden, balra.

A rabbi erre visszajön az ajtóból és dühösen szól:

— Ejnye, báró ur. Micsoda dolog ez? Kicsoda ön? Ön báró Rothschild, a világ leggazdagabb embere. *És ön akar engem koldulni tanitani*?"

*

„— Fölmegy egyszer egy lármás kéregető a párizsi Rothschildhoz:

— Kérem — mondja — mégis csak disznóság, hogy önnek harminc milliója van, én meg éhen halok. Hogy egyezteti ezt ön össze az egyenlőség gondolatával?

— Kérem, kérem — mondja nyugodtan Rothschild — fogja, itt van egy frank.

Az ember vigyorog:

— Egy frank? Ön egy frankot ad nekem?

— Igen. Ön azt mondja, nekem van harminc millióm. Viszont francia meg szintén harminc millió él ebben az országban. Önre tehát jut egy frank. Itt van. Hogy egyezteti ön össze az egyenlőség gondolatával azt, hogy *önre több jusson, mint másra?*"

*

„Ugyanez a Rothschild egyszer megnézte Amsterdamban Six polgármester hires gyüjteményét. A gyüjteményben megtetszett neki négy kép: Van der Mer van Delft, Ruysdael, Rembrandt és Peeter de Hoog egy-egy képe. Odalépett a polgármesterhez és egyszerüen szólt:

— Ezt a négy képet megvenném. Rothschild vagyok.

— Nem eladó — mondta hidegen és gőgösen a polgármester és hátat forditott neki.

— Kérem — mondta Rothschild — én csak azt mondtam, hogy megvenném. Ezt fönntartom most is. Ha majd eladó lesz, irjon nekem egy sort és én minden összeget megadok ezért a négy képért.

Két év mulva kap Rothschild egy levelet a polgármester aláirásával. A levélben csak ez volt:

Eladó. Ára két millió frank.

Másnap, még mielőtt a képeket megkaphatta volna, elküldött a polgármesternek Rothschild egy csekket két millióról és csak ennyit irt egy levélben:

Csak egyre kérem, csomagoltassa be gondosan a képeket.

A négy kép azóta a Rothschild-muzeumban van. Igy vásárolt képet Rothschild Alfonz. A mostani bankárok azonban, ugy látszik, nem tanultak tőle".

ꝏ ꝏ ꝏ

A TUTISTA ÉS A NIMOLISTA.

A legjobb osztrák irók egyike, Felix Salten itt volt Pesten, felolvasást tartott, egy-két mulatságon is résztvett, aztán hazament Bécsbe és onnan a Berliner Tageblattnak tárcát irt Budapestről. Nagy örömünk lehetett ebben az érdekes és szép tárcában, mert valóságos lelkesedéssel irt Budapestről Salten, egy kicsit szerette a politikánkat, eddig még külföldi tól nem hallott értelmességgel és szimpátiával irt a magyar nyelvről s leirta azt a tettvágyat, lelkességet, hirtelen fellángoló vadságot, hangos és mégsem intenziv cselekvést, amit itt megfigyelt. Szeretettel irt rólunk, látszott, hogy néhány napi itt időzése alatt megfogta ennek a városnak furcsa és egészen speciális lendülete, de amellett nem dobta sutba ujságirói okosságát sem és alapjában véve igazságosan itélt rólunk.

Főként két megjegyzése ragadta meg figyelmünket. Az egyik, amelyben azt mondja, hogy zsenvedélyes élvezők vagyunk. A másik, amelyben azt mondja, hogy rettenetes gyorsan fejlődünk, palotáink, boltjaink csak ugy nőnek ki a földből. Mikor igy konstatálja a gyors és intenziv élvezést és a rohamos vállalkozást, igaza van. Csak egyben téved. Nem ugyanazok élveznek, akik vállalkoznak. Meg kell neki magyaráznunk, — örülök, hogy

alkalom van rá — hogy néhány ezer normális életü embert leszámitva Pest lakossága kétféle elemből áll. Hogy egészen megértessük magunkat, segitségül kell hivnunk két budapesti argot-szót. (Ez is jellemez bennünket: az az argot-nkat a tolvajnyelvből csináljuk). Az egyik szó a *tutista*, a másik a *nimolista*. A „tuti" szó a francia toutból, az olasz tutto, tutti szavakból csinálódott és jelenti a mindent, a sikert, a pénzt, a szerencsét, a hatalmat, a tekintélyt, — ebből kifolyólag a tutista a minden-birtokos, a hatalmas, a pénzcsináló, a tekintélyes, az aranyláncos, a jófellépésü, a szerencsés, akinek minden sikerül, aki előtt minden nyitva áll. Tutista tehát Lánczy Leó, Khuen-Héderváry, tutista Carnegie és Beöthy László, a német császár és Csortos Gyula, mindenki, akinek szerencséje, ereje, hatalma van, aki divatban van. Ezzel szemben a „nimolé" szó, amely a nem-ből, a nincs-ből, a nihil-ből, a niemand-ból csinálódott, jelenti a semmit, a pechet, a szomoru sikertelenséget, a divatból kimentséget, a hiábavaló küzködést, még ha tisztességgel és tehetséggel párosul is. Nimolista tehát a szegény ember, aki állásért jön könyörögni egy csomó jó bizonyitványnyal, nimolista Justh Gyula, nimolista az orosz cár, szegény, nimolista az egész szerb haza, nimolisták Haverda, Jánosi és Vojta, ellenben tutista a királyi Curia, — hogy még érthetőbb legyek: a hercegprimás nimolista, gróf Mailáth György tutista, az irodalomban Petőfi nimolista, (fiatalság, tehetség, szegénység, boldogtalan szerelem, korai halál), Heinrich Gusztáv tutista (magas állás, gyönge tehetség, tekintélyes szakáll, lármás és ügyes fellépés, jó reklám), a festészetben

Hollósy Simon nimolista (tehetség, élhetetlenség, szegénység, számüzöttség), László Fülöp tutista (ügyesség, összeköttetések, müvészietlenség, csinosság, élelmesség, gazdagság). Ime már maga a budapestianizmus, ez a keverék éjjeli, kávéházi-, artista-, pincér- és kocsisnyelv megcsinálta a választó vonalat a két nagy tábor közt, amelyből ennek a városnak a lakossága áll.

Komolyan megfogva a kérdést: a tutisták azok, akikről Salten azt irja, hogy palotákat, fényes üzleteket és vagyonokat csinálnak. Minden vagyon, amikor csinálódik, erőszakos uton csinálódik. Nagy és nagyon rendezett államokban. Németországban, Franciaországban, Angliában vannak vagyonok, amiket évszázadok hangyamunkájával gyüjtöttek nagyapák, apák és fiuk. Itt nálunk a vagyon egy-két év alatt csinálódik meg, hamar, amig él a vagyonszerző és ez nem megy erőszak és rablás nélkül. Itt fogja magát egy ember, nekimegy a pénzcsinálásnak, keresztültipor mindenen, megvesztegeti a hivatalnokot, a bankigazgatót, a házmestert, a városi üzletatyát, az álhirlapirót és vállalkozást csinál. Tönkreteszi a parasztot, kidobja a beteget, felrugja a szülő anyát, kistájgerolja a családot, elcsábitja a biztosállásut, elveszi a félkrajcáros hasznot a kisvállalkozótól, csal, lop, rabol és gyilkol, kirugja a kéregetőt, nem ad semmit semmiféle célra, csak rohan a vagyon után és véres erőszakkal, frakkos gazsággal, uzsorával, estélyekkel, automobillal, elszegényedett képviselők és megingott tisztességü hivatalnokok becsületének romjain meg is csinálja. A vagyon megvan husz-harminc év alatt, azalatt a nagy ragadozó, a Tutista megöregedett, megkapja az obligát vesebajt

vagy arterioszklerózist, a sok börzétől, szivartól, izgalomtól, spekulációtól meghibban a szive, még vánszorog egyideig Nauheimban és a Margitszigeten, aztán meghal. Persze, a boldog Salten csak a palotát látja, amit épitett, meg a husz villamos lámpát, ami a boltja előtt ég. Náluk, Saltenéknál, Bécsben, az a palota már szürke a régiségtől, a fiu örökölte az apjától, akinek gyára van Csehországban és azzal szerezte a vagyonát, hogy nem fekete papirosba csomagolta a varrótüt, amit Délamerikába exportált, hanem piros papirosba és igy lefőzte az angolokat, akik jobb varrótüt csinálnak, de a római pápa kedvéért sem térnek el attól a szokástól, hogy fekete papirba pakolják a tüt, már pedig a délamerikai vevő különösen babonás és visszadobja a kereskedőnek a fekete csomagot, mint ezt egy kereskedelmi szaktudósító jelentésében olvastam. Saltenéknél Bécsbe ugy csinálódik egy vagyon, hogy valaki talál egy bányát és azt kiaknázza, nálunk pedig ugy, hogy két tutista összeáll a kávéházban és azt mondja: ki kell tekerni ennek a Grünbaumnak a nyakát, csinálunk a kávéháza mellé egy nagyobbat, diszesebbet és őt tönkretesszük. Aztán majd ideadja olcsón az egész életét. A derék utleiró csak az éjjeli villanyfényben lobogó gyönyörü kávéházat látja. Én tudom, hogy Grünbaumnak ezért agyon kellett lőnie magát és most kinn fekszik a temetőben.

A Salten élvezői, tisztelt hölgyeim és uraim, az élvezők, azok a nimolisták. Itt az élvez, akinek semmije sincs. Elsején elfizeted a fizetésedet házbérre, szabóra, mosásra, hazaküldesz negyven forintot Böszörménybe mamáéknak, jön a suszter, a gázszámla, a gyerekeknek

tandij és dr. Bővitett tanár ur számtanának uj kiadása, marad összesen tizennyolc koronád. Minden ember, akiben egy kis életismeret és belátás van, megmondhatja: nincs-e igaza a nimolistának, ha ezzel a tizennyolccal elmegy az orfeumba, megiszik hat üveg sört, küld egy forintot a cigánynak, hogy játszsza el a Csingilingi prütty cimü kuplét, aztán mielőtt hazatér, bemegy a Mahagóni-kávéházba és ott husz krajcárért megiszik egy csésze fekete piszoklét kávé cimén, elolvassa az összes estilapokat, annak az egynek kivételével, amit kilop a rámából, hogy legyen az ágyban mit olvasnia, körülnéz a bronzvereteken és a csiszolt tükrökön, megnézi a berakott japáni pimaszfát és az opálkék mümárványimitációs üvegmozaik-fittyfrász-asztalt, kéri az Illustrated London News-t, nem kapja meg, nem is nagyon akarja, elálmosodik, káromkodik kettőt csöndben, egyet hangosan, leakaszt egy jó prémes bundát, meglátja, hogy nem az övé, szeretné elvinni, megijed a börtöntől, ráfanyalodik a saját korpásgalléru részletfizetéses átmenetijére, megnézi az apropénzét, van még van egy forint husza, ebből konflisba ül, hazahajtat, ott pofozkodik a kocsissal, följelenti, kap a rendőrtől egy unott gorombaságot, nem jön a házmester, aztán jön a házmester, aztán nem megy a lift, aztán fölmegy gyalog a negyedik emeletre és káposztaszag van és cselédszobaszag van és alvás-szag van és lefekszik aludni és elalszik és ő most egy vivőr volt, egy Lebemann volt, egy lump volt, egy élvező volt és a kitünő, okos és derék Salten véletlenül meglátta őt ma éjjel és azt irta róla a Berliner Tageblattba, hogy ő egy élvező, egy tüzes magyar élvező, sőt élvhajhász, aki keleti bujaságból és

magyar lendületből tobzódott és élvezett és éjszakázott. — Pedig . . . pedig ő tudja, szegény, hogy ő egy nimolista és azért élvez, mert ha még csak nem is élvezne, akkor igazán a szeméten rothadhatna el attól a kulturától és attól a polgári kényelemtől, amit ez a tündérváros a szegény embernek nyujt. Tanukul hivom az ugynevezett élvezetek legközelebbi szemlélőit, az éjjeli mulatóhelyek tulajdonosait és pincéreit, hogy nem ez-e az igazság. Hogy nem a legnagyobb ritkaság-e Pesten, hogy egy gazdag ember költ pénzt éjszaka a hejehujahopp-kávéházakban, hogy nem kizárólag a kétforintos és hatkoronás cechelők tartják-e fenn az éjjeli életet, kivéve azt a két-háromezer sikkasztót, aki hetven-nyolcvan koronát is költ és akinek a sorsa a tavaszi lóversennyel dől el, mert tudniillik akkor vagy visszateszi a pénzt, vagy nem teszi vissza. Nem először konstatálom, de mert azóta csak még inkább meggyőződtem a valóságáról, ismételnem kell: ezek a kávéházi és orfeumi cechek, ezek a kerületi kaszinóbarlangokban elbakkarázott nyolcvan koronák és kilenc koronák és harminchét korona ötvenek nem egyebek, mint csupa *elvetélt tőkék*, tőkeembriók, amelyeket a párisi kistőkés elrak a postatakarékba vagy az ő kis bankjába, de amelyeket a pesti kispolgár elver, szétpofoz, még embriókorában megszül, mert nem érdemes neki kis-vagyont gyüjtenie, nem érdemes viselnie a kistőkével való terhességet kilenc és kilencven évig, mert ugyis kétszer annyit fizet a lakásáért, mint kellene, ugyis ötszörösen veszik meg rajta a hus, a kávé, a liszt, a kenyér, a közlekedés árát és végül ugyis csak nem a munkájából él meg, hanem valamelyik rabló tutistának a kegyelméből, vagy

a sógora nagybátyjának a protekciójából, vagy abból, hogy egyszer tévedésből többet ad neki vissza a főpincér egy huszkoronásból, mint amennyi járna neki. Az egész kispénz-életnek ez a nagy irrealitása, ez a levegőben való lógása, ez a bizonytalansága, meg az a körülmény, hogy a nagy rablók épen az életszükségletekre: a kenyérre, a lakásra, a villamos vasutra, a világitásra, a marhahusra vetik magukat, ahelyett, hogy aranybányákkal svindliznének, ez teszi azt, hogy a kisember nem oszthatja be rendesen a pénzét, nem tehet félre, nem hagyhat a gyermekére néhány ezer koronát, ez teszi azt, hogy a kisember kénytelen beülni az Andrássy-uti kávé-zsinagógákba és estilap-bazilikákba, a Mahagóni-kávéházba vagy a dombovári Babáriba, ahol tüzes zsidó-angol-magyar népdalt harsog a cigány, akinek viszont már több tányérja van, mint hegedüje, — ez teszi azt, hogy a derék, pozitiv, reális és becsületes német iró megjelenik itt és látva a mondhatatlan kéjnek és az éjjeli kéjgyönyörbe való fulladozásnak ezt a hallatlan mértékét, ami abban áll, hogy Schwarc benn émelyeg a kávéházban még fél egykor, mert otthon nincs fütve és Schwarcnak lelóg a szája a nyomortól, a nem-fürdöttségtől, az adósságtól, a holnapi lejárattól és attól a szégyentől, hogy délután fél kettőkor rendelt egy pikkolót, azóta semmit, a cukrot zsebredugta és ahányszor dombovári Babári a tányérral rá akart mosolyogni, kiszaladt a toalettbe s mivel mindehhez négy ivlámpa ég és dombovári Babári a Grünermarcsa-indulót vágja és mert a kávéházban meleg van és bűz van, azért Schwarcnak azt kell magáról olvasni a Berliner Tageblattban, hogy ő egy élvező. Egy keleti buja. Egy palota-

építő. Holott ő tudja, én tudom és mi tudjuk, hogy ő egy nimolista. És Weisz Manfréd és Lánczy Leó és gróf Károlyi Mihály három tutista. De ezeket nem is látta élvezni Felix Salten.

A világért se higyje senki, hogy ezt az igazán kitünő és a világirodalomban is jelentős irót ki akartuk csufolni a Budapestről irott tárcájáért. Köszönet és hála neki, amiért a maga irói hirnevét és tehetségét, ha csak egy napra is, de a mi városunk szolgálatába állitotta. Ő a rólunk irott tárcája alcimeül ezt adta: „eine Ansichtskarte". Egy képes levelezőlap. És megirta hozzá a szöveget. Legyen szabad nekünk, bennszülötteknek, ehhez a képeslevelezőlaphoz ezennel liferálni a képet.

ÉLETMŰVÉSZET.

Néhai Salamon Ödönről, a királyian gőgös bohémről, már sokszor emlékeztem meg. Bölcs és nemes elme volt és akik ismerték, be fogják látni, hogy igen sok alkalom van, amikor lehet rá hivatkozni, ha bölcseségről és a lélek előkelőségéről van szó. Ugy jutott megint eszembe, hogy valaki azt mondta: a pesti ember nem tud bánni a pénzével, mert husz koronát ugy költ el, hogy két koronának látszik. A pénz nem annyit ér, amennyi rá van irva, hanem annyit, amennyit mutat és nem tréfa az, hogy a milliomos husz koronája többet ér, mint a szegény emberé, hiába mondja a szólás-mondás, hogy: az én pénzem is csak annyit ér, mint a kegyedé.

A Margitszigeten laktunk, egy kis iró és ujságiró kolónia, ezelőtt körülbelül tizenkét évvel. A társaságban Salamon Ödönt nevezték királynak, mert ő volt közöttünk a legelőkelőbb. Pénze, az nem volt. Ha volt nála két forint, akkor már gazdag embernek érezte magát. De azért ugy ruházkodott, mint boldogult Sagan herceg és aki először látta, nem mondta volna rá, hogy a világ egyik legszegényebb ujságirója, hanem legalább is azt, hogy valami igen jómódu földbirtokos, aki most jött a Nemzeti Kaszinóból és azért nézi a menetrendet, hogy holnap Pá-

risba utazzék a lóversenyekre. De ezt lehetett hinni róla akkor is, amikor husz krajcár volt a zsebében, ami viszont a gyakoribb eset volt. Egyizben — nem egyetlen alkalom volt ez — egyikünknek sem volt pénzünk ebédre. Ilyenkor mi, ifjabbak és tapasztalanatlanabbak, ősi szokás szerint megebédeltünk és adósak maradtunk az ebéd árával.

— Nem, — mondta a király, — ez nem helyes. Az embert nem tisztelik az olyan vedéglőben, ahol adósa marad az ebéd árával. Már pedig az kell, hogy az embert tiszteljék.

Nagyot néztünk:

— De ha nincs.

— Akkor nem ebédel az ember.

Valaki megszólalt:

— Hát neked van?

— Nekem sincs, — mondta nemes egyszerüséggel, — azaz hogy van. Pont negyven krajcárom van.

— Szóval nem fogsz ebédelni, vagy elmégy valami kis kocsmába, ahol negyven krajcárért megebédel az ember.

— Nem én. Uriember finom vendéglőben ebédel. Ha épen érdekel benneteket, nézzétek végig, hogyan ebédelek én meg ebben a vendéglőben, ahol a legolcsóbb étel nyolcvan krajcár, negyven krajcárból, ugy, hogy senki sem fog lenézni, mindenki tisztelni fog és senki sem fogja hinni, hogy pont csak épen ez a negyven krajcár van a zsebemben.

Köréje gyültünk és végignéztük, Mindenkinek, aki szeret tanulni az életben, ajánlom ezt a történetet. Töb-

bet lehet belőle tanulni az élet számára, mint akármelyik könyvből. Az eset igy folyt le:

— Pincér, — mondta unottan Salamon, — mi jó van az étlapon?

A pincér odaadja az étlapot, Salamon unottan végigfut rajta a tekintetével, aztán félredobja:

— Nem érdemes maguknál kész ételt enni... csupa állott, izetlen holmi. Csináltatni fogok valamit. Valami kiadósat, mert ma éhes vagyok...

Mi csak bámultunk.

Azt mondja a király:

— Csináltasson nekem egy vagdalt beefsteaket... még pedig nem marhahusból, hanem gyönge, szép borjuhusból, a javából, piritsák meg egy kicsit a tüzön, hogy ropogós legyen, adjon hozzá valami jó főzeléket, mondjuk: zöldborsót. De sokat.

Néztük, néztük, vártuk a végét. Eltelik vagy husz perc, a pincér hozza a kivánt ételt. Egy gyönyörü, pirosra sült, ropogós vagdalt beefsteaket, amely dacára a nevének nem marhahusból készült, körülötte csodaszép zöld borsó disszel. Leteszi az asztalra.

— Ejnye, — mondja Salamon, — nem szégyenlik magukat?

— Miért, kérem? — dadogja a pincér.

— Ez hus?

— Igen kérem.

— Ez? Hiszen ez agyon van sütve, ez ki van égetve, ezt talán valami porcellánolvasztó kohóban csinálták, olyan kemény... azt mondtam, hogy egy kicsit piritsák meg, de nem azt, hogy égessék össze!

— De kérem... — próbált valamit mondani apincér.

— Ne feleseljen! — szólt rá Salamon olyan arccal, mintha a feleselésre a büntető törvénykönyvben tiz évi fegyház volna előirva.

— Kérem, — mondja szeliden a pincér, — visszaviszem.

— És azt hiszi, hogy én most itt megint várok egy félóráig, amig egy másikat rontanak el, vagy hogy eszem valamit ebből a rossz étlapból. Bocsánatot kérek, de az én gyomrom nem birja az ilyet. Ennél már finnyásabb ember vagyok.

A pincér tanácstalanul állt ott.

— Vigye vissza a hust a konyhába, — szólt Salamon békülékenyebb hangon, — mondja meg, hogy nem fogadom el, soha többé ebbe a vendéglőbe nem jövök.

A pincér nyul a tál után.

— A főzeléket hagyja itt, — kiált rá. — Éhen csak nem halhatok.

A pincér kiveszi a hust a tálból, ott hagyja a zöldborsót és távozik. Salamon jóizüen elfogyasztja a zöldborsót, megeszik hozzá egy darab kenyeret, aztán rászól a félénk pincérre:

— Ananászt hozzon.

A pincér nem felel. De az arcán látszik, hogy kinban van.

— Ananászt hozzon, — kiált rá ismét a király.

— Bocsánat, — hebegi, — ananász nincs.

— Szép kis vendéglő! Ide igazán csak boszankodni jár az ember. Küldje ide a fizetőpincért, fizetek, engem ugyan nem látnak többé.

Megjelenik a fizetőpincér, hajlong.

— Kérem, — mondja neki Salamon, — ide nem lehet járni. Rendelek egy husételt, azt elrontják. Rendelek egy ananászt, egy egész ananászt, mert a barátaimat is meg akartam kinálni, mert ők már ebéd után vannak, az meg nincs. Igy aztán most fizetek egy főzeléket meg egy darab kenyeret. Szégyeljék magukat!

— Husz krajcár, — mondja a főpincér.

Salamon letesz az asztalra husz krajcárt. Tiz krajcár borravalót ad a főpincérnek, tiz krajcárt az ételhordónak, aztán fölkel és el akar menni. Mikor veszi a kalapját, megjelenik ijedt arccal a vendéglős.

— Bocsánat egy percre, Salamon ur, — mondja, — valamit szeretnék mondani.

— Halljuk, — hangzik a világ legelőkelőbb hangján.

— Kérem, én csak bocsánatot akarok kérni Salamon urtól, mert rosszul tetszett nálam ebédelni és igérem, hogy ezentul ez nem történik meg soha. Kérem, ne haragudjék ránk és tiszteljen meg máskor is látogatásával.

Salamon nem felelt, jóakaróan biccentett a fejével és az összes pincérek sorfala és hajlongása közepett ment ki a vendéglőből. A vendéglős a bejáratig kisérte és ott földig hajolt előtte.

— Lássátok, fiuk, — mondta, — igy kell negyven krajcárból előkelően megebédelni. De egyet hozzáteszek. Ezt csak egyszer lehet egy vendéglőben csinálni. Legközelebb, ha tiz forintom lesz, mind a tiz forintot elebédelem itt.

Ez az kicsiben és karrikaturában, amit ugy hivnak, hogy életmüvészet. Ez az, amit a franciák tudnak és mi

nem tudunk. Ez az, amit végig kellene vinni az embernek mindenféle dolgában az egész életen keresztül — „kellene" ugy mondom, mert én, isten bizony, nem vittem végig, — ez az, ami egy ember külső képét konzerválja, megrajzolja, színt, karaktert ad neki. A pesti ember többet ad végül a konflisnak, mint a berlini ember az automobilnak. Mégis a berlini embert sapkalengetéssel üdvözli a soffőr, amikor kiszáll a kocsijából, a pesti ember után pedig istállószagu megjegyzést tesz a kocsis. A pesti ember többet költ egy másodrendü kis kocsmában, mint a párisi egy jobbfajta helyen és mégis, a pesti embert lenézi a pincér, mert csak spriccert ivott, a párisit meg hallatlanul tiszteli a pincér egy üveg furcsa és olcsó ásványvizért, amit rendelt. A pesti ember annyit költ a ruházkodásra, mint egy asszony, de hitelbe teszi és ezért a szabó megváratja és lenézi őt, holott olcsóbban élne, ha készpénzzel fizetne és akkor másoknak kellene őreá várniok, mikor próbál. Igaz, hogy ebben szerepet játszik az is, hogy a pesti embernek nincs készpénze, de nem lehet eltagadni azt, hogy nálunk például még azok is hitelbe dolgoztatnak a szabónál, akiknek nem is esnék nehezükre kifizetni készpénzzel a ruha árát. Tudja isten, mintha csak azért tennék, hogy drágábban és rosszabbul éljenek. Nálunk vannak ügyvédek, akik annyit költenek konflisra, hogy abból a pénzből egy igen elegáns egyfogatu, gummikerekü, számozatlan kocsit tarthatnának, libériás kocsissal. Nem. Inkább veszekszenek a kocsisokkal, szépen magukra engedik száradni a sok drága pénzükért a smucigság hamis zománcát, rosszabbul élnek, kevesebbet mutatnak és többet költenek.

Mindez nem valami fontos probléma, de az életnek a tudományához hozzátartozik, mert az élet látszatokból áll a nagy többség számára és nincs száz között kettő, aki az életét belül, magának, mosollyal, fölénnyel éli végig s akinek nincs szüksége erre az alapjában véve hamis svindler-tudományra. Tehát ez a tudomány hasznos tudomány, mert az élet tulajdonképen mégis csak a svindlereké, — és most a világért sem gondolok Salamonra, aki egy nemes, tiszta és büszke szegénységet takart el a tömeg előtt ezzel a módszerével. De gondolok arra a millió emberre, aki felnő, megőszül, végigverekszik az életen és még mindig nem tudja, hogy nem magának él, hanem a világnak és hogy annak, aki másnak él, nevetni is másképp kell, fizetni is másképp kell, ebédelni is másképp kell, jönni, menni, dolgozni, cselekedni is egészen másképp kell, mint hogy szeretne.

A KÖZVETITŐ.

Heltai Jenő a maga szelid és bölcs módján megmondta egyszer a Pesti Hirlapban mindnyájunk véleményét a jótékony pumpokról, versben. Kénytelen vagyok ennek dacára megénekelni ezt a témát, mert, komolyan mondom, nincs az a járvány, amely az idén jobban és szorgalmasabban pusztitott volna hazánkban, mint épen a jótékony pump, az isten tartsa meg. Az idén jótékony volt mindenki, akinek csak ép volt a lába. Azt hiszem, ha annyian adtak volna pénzt jótékony célra az idén, amenynyien gyüjtöttek, már minden humanitárius egyesület kiakasztotta volna a Megtelt-táblát. Jótékony volt itt a jószivü uzsorás, a szőrösszivü és prémesmáju emberbarát, jótékony volt a háziur, aki miután letette a bicskát, amelylyel megnyuzta a negyedik emeleti lakókat, fölvette a perselyt és gyüjtött a hajléktalanoknak, jótékony volt a szép hölgy, aki minden szezonban öt-hatszáz korona gombostü-pénzt csinál magának ilyen gyüjtésekből, jótékony, természetesen gyüjtőleg jótékony volt báró Keserves, akinél ötforintos koldusok egyebet még, mint pofont a lakájtól, nem kaptak, jótékony volt smuckai Smutzigh udvari tanácsos és tüdővész-közangyal, aki még egyetkettőt gyüjt néhány évig, hogy ezzel is megszolgálja a ma-

gyar nemességet, amit ezen a cimen husz krajcárral olcsóbban kapott, jótékony volt a főpincér, aki az én bőrömre az elaggott markőrök üdülőházának második billiárdtermére gyüjtött egy papagájszinü levélbélyeggel, amit a számolócédulára ragasztott, amire az volt nyomtatva, hogy négy fillér, amiért felszámitott négy krajcárt, fizettetett érte nyolcat és rossz visszaadás utján hozzávett tőlem még kettőt, gyüjtött a szinésznő, aki már nem kap szerepet, tehát szalonokban mint jótékony angyal vigyorog ki savanyu arcot vágó öreg urakból néhány koronát, amit a nevezett vig aggastyánok csöndesen elmormolt átkokkal füszerezve nyujtanak át, jótékony volt ősz nagyatyám, aki Isaszegnél esett el, de fölkelt és most hosszu fehér álszakálla révén elnök a kutyahamvasztás szent ügyét előmozditó egyletben, jótékony volt pici unokám, aki persellyel a kezében jár éjjel a Helvecia kávéházba és szeparéba viszi a cigányt, jótékony volt unokaöcsém, aki elvállalta, hogy én jótékony cél érdekében dijtalanul olvasok fel az ő kaszinójukban, jótékony volt morganatikus nagybátyám, aki megkért, vegyem rá a Góthpárt, hogy ingyen utazzék az északi határra az ottani gyomorhurut ellen küzdő egylet külön e célra készült hangversenyére, jótékony volt itt én édes uram isten mindenki, aki tehette, mindenki, aki másvalakit be tudott ugratni valami munkába, pénzkiadásba vagy nehéz szolgálatba a jótékonyság ürügye alatt, röviden és őszintén: jótékony volt itt mindenki, aki egy krajcárt sem akart adni jótékony célra és ezt ügyesen óhajtotta leplezni.

El kell mondani a szép régi anekdotát, mert még soha ugy nem passzolt, mint ahogy most passzol. Akik is-

merik, ne olvassák el. Áll a szegény zsidó Bécsben az utca sarkán és keservesen sir. Arra megy egy másik izraelita és megszólitja:

— Miért sir, szegény ember?

— Miért ne sirjak — mondja az — mikor tizenhárom gyerekem van, tizenkettő betegen fekszik, a feleségem halálán van és nekem nincs egy megveszekedett krajcárom sem.

— Mennyi pénzzel volna magán segitve, jó ember?

— Ezer forinttal.

— Jöjjön — mondja a jószivü — én magának egy félóra alatt megszerzem az ezer forintot.

Az ámulva megy vele, ez meg vezeti, egyenesen az öreg Rothschildhoz. Fölmennek hozzá, a jószivü bemutatja a siró embert s megmondja, hogy ezer forinttal segitve van rajta. Rothschild benyul a zsebébe, kivesz ezer forintot, odaadja a siró embernek, aki hálát rebeg és elrohan. A másik ott marad és némán áll Rothschild előtt. Áll, áll, áll. Azt mondja neki Rothschild:

— Hát maga mit vár?

— Mit várok? — mondja ez, — hogy mit várok? A proviziót várom. *Hiszen én hoztam a pasast*!

Ebben a viccben már ezer évvel ezelőtt, amikor először hallottam, azt találtam jónak, hogy a jószivü ember pasasnak nevezi a koldust. A vicc tulajdonképen abban a perverz ötletben rejlik, hogy attól kéri a proviziót, aki ezer forintot adott. De a perspektiva, az emberismeret és a világbölcsesség ott van, hogy a koldust, aki kér és kap, baleknek, pasasnak, áldozatnak, olyannak tekinti, mint aki az üzletben alul maradt. Hogy nem az a balek, akitől

kipumpolnak ezer pengőt, hanem az, aki kapható arra, hogy Rothschild rajta kimutassa a jószivét. És ezzel egyszeribe jogosultnak is látszik előttem, hogy proviziót kér, hiszen oly ritka példányt hozott, hogy igazán tiszta nyereség, jó üzlet, sőt uzsora volt Rothschild részéről az, hogy ennek csak ezer forintot adott.

Nem akarok egy jótékony egyesületet sem megsérteni, de valóban vannak köztük kitünő pasasok, amelyek rettenetes betegségekről vannak elnevezve, jó fejős teheneknek, amelyeknek nem lehet ellentállni és amelyeken mindenki olcsón elégitheti ki a jótékonysági viszketegét, amely természetesen száz eset közül kilencvenkilencben nem abból áll, hogy az emberben viszket valami abban az irányban, hogy adjon, hanem abból, hogy neki viszket a szegény ember tenyere és ő megy gyüjteni helyette. Már most épen ezeknek az embereknek a nagy serege, épen ez a néhány ezer ur és hölgy, aki szenvedéllyel gyüjt, ez áll őrt a magyar jótékonyság kapujában és ez háborodik fel akkor, ha valaki a jótékonyságnak e neme ellen mer felszólalni. Ezek azok, akkik szőrösszivünek nevezik azt, aki kidobja őket az iveikkel és a perselyeikkel, ezek azok, akik minden ilyen cikk után, mint aminő ez is, névtelen levelet irnak az irónak, hogy cinikus és szivtelen kutya ön, sajnálja a pénzét a szegény embertől ön, holott pezsgőt zabál ön és fütött szobában feküdjön betegen ön, ne éljen sokáig ön és hulljon ki a haja önnek, iró ur. Ezek azok az emberek, akik ezeket irják és én mondhatatlan kéjjel olvasom el e leveleiket, mert látom belőlük, hogy megpukkadnak a dühtől, ha van valaki, aki a kis kártyáikba néz és aki a körmükre üt. És ezek az

emberek a maguk sokaságával és sokféleségével, mert vannak köztük méltóságos, kegyelmes urak és asszonyok és vannak köztük szegény emberek is, oly hatalmas falankszban állnak velünk, pumpolandó emberiséggel szemben, hogy igazán nagyfoku elkeseredés szülte kényszerü bátorság kell ahhoz, hogy megmondja nekik az ember a véleményét.

Most pedig, hogy kellőleg kigorombáskodtam magamat velük, itt következik rövid pontokba foglalva az a bizonyos vélemény, amit meg szeretnénk mindnyájan mondani nekik.

1. Jótékony ember Magyarországon nem az, aki pénzt ad a jótékony célra, mert annak más neve van, az a smucig disznó. Az sem jótékony ember, aki kapja a pénzt, mert annak is más neve van, annak neve: „maga örüljön, hogy él és örüljön, hogy ennyit kapott, mert ha még egy szót szól, soha többé egy vasat sem kap az egylettől, hálátlan kutya". Ez az ő neve. A két lény közt, a smucig disznó és a hálátlan kutya közt áll a jótékony ember, ez az, aki se nem ad, se nem kap, hanem közvetiti a smucig és a hálátlan közt az üzletet s ebből legtöbbször erkölcsi, de néha anyagi hasznot is huz. Mit szépitgessük a dolgot. Ebből él.

2. A jótékony ember nemcsak kéri, de meg is kapja a proviziót Rothschildtól. Mert ki a Rothschild? Én vagyok, te vagy, mi vagyunk, ti vagytok. Aki két krajcárt dob a perselybe, az egy Rothschlid-rész, és mi tizezren, akik adtunk, együtt egy Rothschild vagyunk, aki felé a jószivü emberbarát kinyujtja a kezét provizióért és mi meg is adjuk azt neki köztisztelet, magyar nemesség, ud-

vari tanácsosság, magas tiszteletbeli állás, fényes jubileum, vagy gyönyörü temetés formájában. Igenis, itt látszik tisztán és világosan, hogy az adakozótól jár a provizió és mi adunk neki népszerüséget és országos hirnevet, nem azért, mert szeretjük és tiszteljük, hanem, mert ő az, aki a mi lelkiismereti furdalásainktól, amelyek abból állnak, hogy mégis aljasság az, hogy amikor én a Hungáriában cigányzene mellett vacsorázom, azalatt az Angyalföldön késsel vágják el a torkát egy szegény vándorlegénynek, mert ötven krajcár van nála, — e lelkiismereti furdalásaiktól, mondom, megszabadit minden héten és még hozzá aránylag olcsón, mert csak néhány koronát kell érte fizetnünk.

3. A jótékony ember Magyarországon proviziót huz a szegény embertől is, aki elé nagyképpel odaáll, mikor odaadja neki az én pénzemet. És ha semmi egyebet nem vesz tőle, mint azt, hogy abban a pillanatban ő képviseli az örömtől siró szegény koldus előtt az emberiség szivét és a Krisztus tanitását, már ezért is megérdemli, hogy bekötött szemmel a kaszárnya udvarára állitsák, egy sirgödör elé és husz katona töltött fegyverrel vegye őt célba, majd a vezénylő tiszt parancsszavára odarohanjon hozzá és jól összevissza pofozza. Én láttam gyerekkoromban egy ünnepélyt, amikor egy egyesület felruházott szegény gyermekeket abból a pénzből, amit a jobbmódu iskolásgyerekektől szedett be szigoruan. Egy császárszakállas ur, aki maga bizonyára nem adott a dologhoz többet két hatosnál, oly sugárzó mosollyal adta át a csizmákat a siró szegény embereknek, oly fenkölt ábrázattal inkaszszálta a szegény anyák köszönetét, oly kéjjel engedte

megcsókolni a kezét, oly kéjvágyóan élvezte ki ezeket a perceket, hogy azt hiszem, istennek képzelte magát, aki a mennyekből szállt le csizmát és bekecset hozni az éhező kisfiuknak, miközben józan és egyszerü gyermekszivemre már akkor oly undoritó benyomást gyakorolt, hogy szerettem volna rákiáltani: „mit csókoltatja a kezét, hiszen mi adtuk össze a pénzt és aki nem hozta el csütörtökön, az „be maradt zárva".

4. Röviden összefoglalva az előző három pontot: ezen a világon semmi téren nem áll oly magas polcon a közvetitő, mint a jótékonyság terén, természetes tehát, hogy e az a pálya, amelyen senki sem bolond a kinálat vagy a kereslet pártjára állni, ha karriert akar csinálni, hanem mindenki a közvetités felé törekszik.

5. A magyar és speciálisan a budapesti jótékonyság az, amely megcsinálja a professzionátus szegény ember tipusát.

Miért? Mert nálunk nem ugy van, hogy előbb van valami baj, amin segiteni kell és aztán ehhez a bajhoz alapitanak egy egyletet, hanem forditva van. Előbb összejön husz ember, aki fel akar tünni, szerepet akar játszani, elő akar lépni a hivatalában, kormány-elismerést vagy királyi kegyet óhajt, ezek huszan megcsinálják az egyletet, aztán keresnek hozzá valami betegséget vagy nyomoruságot és mikor már ez is megvan, keresnek a nyomoruséghoz szegény embert. El tudom képzeln,, hogy vannak szegények, keresett, szépszakállu öregeik akik nagyobb dijért inkább az uj egylettől hagyják magukat segélyezni és biztos tudomásom van róla, hogy épen a szegény gyermekeket felruházó egyletek és asztaltársaságok ugy csábit-

ják el egymástól a segélyzendőket, mint a football-egyletek a jó játékosokat.

Ezeket óhajtottam tisztelettel lemondani e sulyos napokban, amikor báró Keserves feltünési viszketege nem énrám bizza, hogy egy szegény kollégám házbérét szép titokban kifizessem és e tudatban nyugodtan dobjam ki azt a két bárónét, aki reggel felkölt egy persellyel, hanem aki megköveteli tőlem azt, hogy azokat a célokat szolgáljam koronáimmal, amely célokért ő előbb királyi, majd udvari tanácsosságot kap és ha a lánya férjhezmegy, akkor a lapokban mint ismert emberbarát szerepel. És aki megrevolverez a jótékonyság gondolatában rejlő erkölcsi hatalommal, aki feltételezi rólam, hogy meg se merek mukkanni az ő svindler kis játékait látva, mert félek attól, hogy cinikus gazfinak fognak tartani s azt irják nekem névtelen levélben, hogy smucig és szivtelen kutya ön. De nem bánom, jól esett egy kicsit megmondani nekik. Ne legyen nekik se fenékig tejföl.

DIALÓGUS.

Párbeszéd Budapest sokat emlegetett éjjeli életéről és arról a kérdésről, hogy miért van nálunk egy egész kis társadalom, amely kizárólag éjjel él. Természetesen két ember beszéli végig ezt a dialógust, az egyik a rendes ember, a másik a rendetlen.

A rendes: Mert ha valami igaz volna abból, amit a külföldi pornografikus müvek és a rosszakaratu német ujságcikkek irnak, tudniillik, hogy Budapesten virágraszóló éjjeli élet van, amelynek villamos fényében a világ legszebb kokottjai ragyognak, tüzesszemü „tzigankák" és erdélyi oláh menyecskék ropják a borjupörköltet zeneszó mellett az Andrássy-ut közepén, deli magyar betyárok és villogószemü barna gabonaügynökök rugják a port a csárdákban, reggel felé pedig csókolózik az egész világ és piritott „varottascht" meg „főischpan"-t szerviroznak a pincérek aranyszinü tokayer kapcsán, — akkor, nem mondom, nem csodálnám, hogy épen a legokosabb, legelmésebb emberek: az irók, ujságirók, zeneszerzők, szinészek, meg egyéb müvészek reggel feküsznek le és este kelnek. De igy . . .

A rendetlen: Önnek látszatra igaza is van. De ha felhasználja az alkalmat, s tőlem, régi éjjeli embertől,

meghallgatja az éjjeli élet magyarázatát, mindjárt más nézeten lesz és meg fogja tudni magyarázni a többi rendes embereknek, hogy a budapesti éjjelezésnek — persze, nem a lumpolást értem, hanem a professzionátus, csökönyösen folytatott éjjeli életet — sokkal mélyebb és szebb okai vannak, mint azt a rendes emberek hiszik.

A rendes: Halljuk, halljuk.

A rendetlen: Egyszerü oka annak, hogy itt legalább ötszáz ember éjjel él, az, hogy Pesten éjjel sokkal jobban, tisztességesebben lehet élni, mint nappal.

A rendes: Halljuk a példákat.

A rendetlen: Minden rendszer nélkül fogom összehalmozni az éjjeli élet előnyeit. Először is éjjel nincs lárma. A művészember, akinek nincs pénze arra, hogy a Hüvösvölgyben villát épitsen magának, kénytelen az Erzsébet-köruton lakni és éjjel irni a regényt, mert csak éjjel van nyugalom. Aki éjjel dolgozik, annak éjjel is kell ennie. Az éjjeli kocsmának kicsiny lévén a közönsége, sokkal jobban és izletesebben főz, mint a nappali. Tehát éjjel jobban lehet enni Pesten, mint nappal. A kávéházban nappal négyszáz vendégre esik átlagban hat pincér. Éjjel három pincér van, de nem kétszáz vendég, hanem csak husz. Tehát mig nappal körülbelül hetven vendégre esik egy pincér, addig éjjel hétre esik egy. A kiszolgálás tehát pontosan tizszer olyan jó éjjel, mint nappal. Gyerünk tovább. Azt kell föltételeznünk, hogy nappal Budapest kilencszázezer lakosa közül legalább nyolcszázezer ébren van. Tehát élek nyolcszázezer ember közt. Éjjel legfölebb, ha két-háromezer van ébren, tehát, lakom egy városban, amelynek rám, éjjeli emberre nézve csak

két-háromezer lakosa van, szóval lakom egy faluban, amely villammal van világitva, kövezve van, amelyben ragyogó kávéházak vannak, s amelynek kétezer lakója közül ezer rendőr. Mit szól ehhez a mesebeli faluhoz, ehhez a közbiztonsághoz, ahol minden emberre egy rendőr jut?

A rendes: Ideális.

A rendetlen: Minden ideges embernek, aki szellemi munkát végez, utópiája egy csöndes kis falu, amelyben a kultura minden vivmánya meglegyen. A világ legcsöndesebb faluja, vagy villatelepe, vagy fürdőhelye pedig egy világváros, éjszaka. Minden sarkon kocsi, minden sarkon vendéglő, kávéház, minden kávéházban orvos, ügyvéd, mérnök, minden, ami kell. Az igazi éjjeli ember nem jön zavarba soha. Ha másnap fontos tárgyalása van, tudja, melyik kávéházban talál ügyvédet, ha baja esik, tudja, melyik éjjeli doktor melyik kávéházban tanyázik, nem tudok foglalkozási ágat, amelynek képviselője éjjel ne volna valahol található, még pedig rendesen épen a legtehetségesebb, legjobb képviselője. Még éjjeli államtitkár is van, nem szólva az éjjeli képviselőkről, vegyészekről, kereskedőkről, meg a többiről.

A rendes: És ülnek a kávéházban és nem csinálnak semmit.

A rendetlen: Beszélgetnek, némelyik félrevonul egy magányos asztalhoz és a levelezését végzi, vagy irodalmat ir, némelyik hangszerel, a másik számit, a harmadik üzletet köt, itt tulajdonképen egy megszükitett, kisebbre fogott, de azért épen olyan intenziv élet folyik, mint a nappali, s ez az, amit a rendes emberek nem tudnak megérteni, mikor elitélik azokat az embereket, akik

egész éjjel a kávéházban ülnek, ahelyett, hogy otthon aludnának és reggelre kelve munkához látnának. Nem akarják megérteni, hogy Pesten éjjel nem lumpolás folyik, — folyik az is, de a nagy többségnél nem, — hanem egy furcsa és a pesti szegény viszonyoknak megfelelő rendes kis élet, amely elmenekült a nappal elől, akár azért, mert az ember ideges és nem birja a nappali lármát és nyüzsgést, akár azért, mert nem bir rendes lakást fizetni, ahol magának a munkájához nyugalmat biztositson, akár egyéb okból.

A rendes: Mi az az egyéb ok?

A rendetlen: Egyéb ok alatt értem az életnek azt a végtelen kényelmét, amit csak az éjjel nyujt a szegény és intelligens embernek. Aki egyszer ebbe belekóstolt, aztán megpróbált megint nappal élni, az visszasirja az éjjeli nagy kényelmét és azt a megkönnyitett életet, amit az éjszaka jelent. Persze mindvégig művészemberekről, ujságirókról, vagy legalább is olyan emberekről van szó, akikre nézve mindegy, hogy mikor vannak ébren. Mert jó iró, vagy vegyész lehet az ember éjjel is, de jó miniszteri hivatalnok, vagy jó tanár nem.

A rendes: No és mik a nagy kényelmek?

A rendetlen: Ezeket is csak ötletszerüen sorolom fel. Például az üres utca. Ahol ugy sétálok, ahogy nekem tetszik, ahol nem kell kitérni, köszönésekre vigyázni, tolakodni és az átjáróknál a kocsikra vigyázni. Tudja mi az: a Rákóczi-uton nappal keresztülmenni? Tudja ön, mi ez egy ideges embernek? És éjjel semmi: kellemes kis séta. Másik kényelem: a gondolkodás lehetősége. Éjszaka nem jön a nyakamra senki, nem keres a levélhordó,

a szabó, az ismerős, az állásnélküli iskolatárs, a néni, a bácsi, az álbarát, az ismerős, az, aki „épen erre járt", éjjel én vagyok az ur, mert egy lépés és egyedül vagyok.

A rendes: Ez már valami.

A rendetlen: Ha nappal fiakkerre akarok ülni, a kocsis van felül, mert kegyelmet gyakorol velem, ha elvisz. Éjjel ugyan nem olyan szépek a kocsik, mint nappal, de ha az állomásra megyek, én válogatok, örülnek, hogy vihetnek. Ugyanigy vagyok a kávéházzal, a vendéglővel, a hajnali ujságárussal, a korai órában a gőzfürdővel, mindennel, ami éjjel, vagy kora hajnalban nyitva van.

A rendes: Ez is valami.

A rendetlen: Mindazt, ami Pesten nappal hibás és rossz, mindazt, ami nappal Pesten Pest, azt az éjszaka megjavitja. Összes intézményeink szükek ennek a gyorsan fejlődő városnak. Több, nagyobb a szükséglet, mint a kielégités. Hát éjjel sokkal kisebb lévén a társadalom ugyanazok mellett a kielégitések mellett, kényelmesebb és jobb az élet. Éjjel nem szük a kocsiforgalomnak a Baross-utca és éjjel nem életveszélyes a Calvin-téri villamos-forgalom. Tovább megyek, éjjel nem drága semmi, mert be vannak csukva a boltok és nem lehet vásárolni. Épen ezért nem is ébreszt vágyakat az emberben az éjszaka. Nem lát meg dolgokat a kirakatban, amiket meg kéne venni. Nem lát csodás nőket, akiket el akar érni, mert akiket lát, azokat elérheti, ha kedve van rá. Éjjel minden férfi egy hóditó, egy hatalmas nőcsábász, mint Pesten mondják, mert nem lehet olyan rút, oly esetlen és ügyetlen, hogy bármely nő, akit ő kiválaszt ma-

gának, ne szeresse. A nagyváros furcsa berendezkedése, a rendőri bölcseség és az emberi álszemérem teszi, hogy éjjel egyszerüen meg van forditva a világ: nem a férfi hajszolja a nőt, hanem forditva. És sok kiséletü, szerény igényü, ostoba és sikereket nem ismert férfi van, akinek ez egyszerüen növeli az önérzetét és az életkedvét.

A rendes: No hiszen, ha azokat is nőknek tekinti ...

A rendetlen: Kénytelen vagyok vele, amig a jóisten nőknek tekinti őket. Ebben a kérdésben pedig egyedül ő a kompetens, amig ő gondoskodik a teremtésükről. Majd ha ön rendezi be a világot férfiakkal, nőkkel, növényekkel, kövekkel meg minden egyébbel, akkor önt fogom megkérdezni, hogy kit tekintsek nőnek és kit férfinak. Egyelőre azonban el kell ismernem, hogy egyike a legérdekesebb társadalmi tüneményeknek az a négy-öt órai idő, amelynek keretén belül a férfi és a nő között való természetes viszony egyszerüen megfordul.

A rendes: Azért, mert éjjel kisebb a társadalom, ép oly elviselhető, vagy elviselhetetlen, mint nappal. Azzal, hogy kevesebb emberből áll, nem változik.

A rendetlen: Ez épen a nagy tévedés. Minél kisebb a társadalom, annál jobb. Gondoljon csak az eddig leirt legkisebb társadalomra, a Robinson szigetére, ahol az egész társadalom Robinson Kruzoéból és az ő Péntek barátjából állott. Milyen szép, jó, szeretetteljes kis társadalom volt az! Már három ember rosszabb társaság, négy még rosszabb és igy tovább. Én legalább ezzel magyarázom azt a titkos és sokat is megmagyarázhatatlannak tartott köteléket, amely az éjjeli társadalom embereit egymáshoz füzi. A kocsis udvariasabb, a vendég türelme-

sebb, a pincér szolgálatkészebb, mint nappal, mindenki jobb, melegebb, közlékenyebb, emberszeretőbb, mint például délben. Gazdag urak ilyenkor intim beszélgetéseket folytatnak szegény koldusokkal, élettörténetek hangzanak el olyan emberek szájáról, akiktől nappal igazán nem érdekli az embert semmi, komolyan figyelik az elbeszélést olyanok, akik nappal nagy szerencsétlenségek mellett is közömbösen tudnak elmenni. Nem is lehet vitatkozni ezen, ezt megmondja önnek tapasztalásból mindenki: éjjel az emberek sokkal jobban szeretik egymást, mint nappal.

A rendes: Szóval mindezekből vonjam le azt a konzequenciát, hogy bolond, aki nappal él és önöknek, az ön ötszáz, vagy ezer társának van igazuk, mikor kinevezik az éjszakát nappallá.

A rendetlen: Azt a világért sem mondom. Csak elnézést kérek önöktől, egészséges, rendes mesterséget folytató emberektől azok számára, akik más idegzettel más munkát folytatnak és rájöttek arra, hogy az éjszaka jobban megfelel nekik, mint a nap világos és napsütéses része. Amért a lumpok az éjszakát nevezték ki erkölcstelen napréssszé, azért az intelligens és gondolkozó embernek nem szabad azt hinnie, hogy éjszaka nem lehet munkás, rendes, erkölcsös és komoly életet folytatni. Pláne az olyan városban, mint a mienk, ahol a rendőrség a sok politikától még arra sem ért rá, hogy a kocsisokat megtanitsa minden körülmények között balra hajtani és jobbra előzni, s ahol ezért nappal a konflis életveszélyesebb, mint éjjel a repülőgép. Csak el kell választani a szombati lumpokat, az állandóan lumpoló züllötteket

attól a sok száz embertől, aki minden áldozaton, lenézetésen, közfitymáláson keresztül is éjszaka él, abból az egyszerü okból, mert nappal nem tud élni. Ha valaha meg fogják irni Budapest mai életének történetét, az ugynevezett késő utókor ugy fog beszélni ezekről az éjjeli lényekről, mint valami jobb, érzékenyebb, fejlettebb, betegesebb, de tisztább szektáról, amely különvált egy romlott és végleg elkomiszodott társadalomtól, hogy magának és a magához hasonlóknak éljen klubokban, kávéházakban, vendéglőkben, az utcán, — ott, ahol a többi, csak nem akkor, amikor a többi. És ha önöknek mindegy az, hogy Pesten lakom-e, vagy Budán, akkor legyen mindegy az is, hogy nappal élek-e, vagy éjszaka. Tudom, hogy nem győztem meg önt, de legalább elmondtam, ami a szivemen feküdt. Én szeretem az éjszakát, de azért igazán nem itélem el azokat, akik nappal élnek.

MAGYARORSZÁG ÉS A KÜLFÖLD.

Valahányszor szidnak bennünket a külföldön, mindig ujra meg ujra sürgetjük valami nemzetközi sajtóiroda fölállitását, amely magyar ügyekről informálná a külföldet. Az csak természetes, hogy igen hosszu ősz szakállunk lesz, amig végre egyszer csak majd akad egy magyar kormány, amely belátja ennek szükségességét. Addig is majd csak sürgetjük a dolgot, elvégre nekünk ez a kötelességünk. De egy vidám és néminemüleg fantasztikus esetet idejegyzek, talán föl tudja majd használni száz év mulva az, akit megbiznak Magyarország és a külföld viszonyának tanulmányozásával.

Van egy ismert és sok pénzt kereső, sőt igen tehetséges angol iró, akit ugy hivnak, hogy Louis Napoleon Parker. Nehány évvel ezelőtt elő is adták a budapesti Nemzeti Szinházban egy darabját. *A biborost.* Ezzel a Parkerrel szerencsém volt egyszer, személyes ismeretséget köthetni és egy órácskát együtt tölteni vele, amely órának történetét itt az emlékirat-iró pontosságával szeretném előadni.

Egy hajó fenekén ismerkedtünk meg. A hajó Doverből ment a francia part felé és én egy angol szinész ismerősömmel a nagy szél elől a hajó fenekére huzódtam, ahol már többen ültek kis asztalok körül és whiskyt ittak szódával. Egy kis asztalnál egyedül ült egy idősebb, so-

kat-élt arcu, hivatalnok-külsejü szerény ur, őszes nagy bajusszal, szemére huzott kalappal. Azt mondja a színész:

— Ez az ur Louis Napoleon Parker, a hires iró, az angol publikum kedvence. Akar megismerkedni vele.

— Hogyne, hogyne — mondom örömmel és már megyünk is az asztal felé. A színész bemutat, leülünk, mi is kapunk jó petroleumszagu hajó-whiskyt és kifejlődik valami unott, fanyar diskurzus közöttünk. Megtudom, hogy Parker ur Párizsba megy egy darabot megnézni. Ha a darab tetszik neki, átdolgozza London számára. Parker ur roppant mogorva és üzletszerü, e pillanatban én ugy érzem magamat, hogy százmillió mértföldnyire vagyok hazulról, a szép Pesttől, a sárga villamosoktól, a Lánchidtól, az Oktogontól, mindentől, amit szeretek. Itt ül velem szemben egy fanyar öreg angol üzlet-iró és kérdezgeti tőlem, hogy mennyit jövedelmezett Amerikában az a darab, amelynek szerzője vagyok. Elmondom, hogy magyar vagyok és az én kormányom nem tartja kötelességének az állampolgárai érdekeit védeni, tehát a magyar irónak a kutya sem fizet szerzői tiszteletdijat Amerikában.

— Hogyan, ön magyar? — kérdezi egyszerre vigan Parker mester.

— Az vagyok.

— Hisz akkor bizonyára tudja, hogy nekem adták a National Theaterben egy darabomat, a Biborost.

— Hogyne tudnám.

— Érdekes — mondja — Magyarország vidám ország lehet.

— Elég vidám — mondom — de miért épen a vidámságot méltóztatik kiválasztani nemzeti tulajdonságaink közül?

— Mert nekem egy nagyon furcsa esetem volt a magyarokkal.

— Halljuk.

— Előadták a darabomat az önök Nemzeti Szinházában és miután én előfizettem egy vállalatnál arra, hogy megkapok minden kritikát, amely a világ bármely részében előadott darabomról szól, megkaptam a magyar kritikákat is. Persze, nem értettem őket és nem volt senki, aki leforditott volna nekem csak egyet is. De két-három németnyelvü kritikát is kaptam és ezek közül az egyik nagyszerü volt.

— Nagyszerü? Mennyiben?

— A kritikus lerántotta a darabomat a sárga földig. Összeszidott, megirta, hogy nincs tehetségem, hogy a darabom tákolmány, de ezt én már mind megszoktam, az ilyesmi nem bánt. De a végére egy viccet irt, ami megmaradt az emlékezetemben.

— Nos?

— Azt irta, hogy aki ilyen rossz darabot ir, minek hivják azt Napoleonnak? Mert ha valakit Napoleonnak hivnak, az már irjon jobb darabot. Mit szól ehhez?

— Nem rossz — mondom — a kritikusnak kötelessége a közönséget nemcsak tanitani, hanem mulattatni is, és ha ő igy akarta mulattatni a publikumát, ehhez is joga van. Különben is nálunk a német sajtó hatása alatt a kritika egy része a tréfálkozásra adta magát, amit a publikum nagyon szeret.

— Igen ám — mondja ravaszul Parker bácsi — csakhogy én levelet irtam ám ennek a kritikus urnak.

— Mit irt neki?

— Körülbelül a következőket irtam: Tisztelt uram! Olvasom az ön igen tisztelt kritikájában, hogy kifogást emel a nevem ellen. Vegye tudomásul, hogy mikor arról volt szó, hogy engem milyen névre kereszteljenek, ámbátor jelen voltam, nagyon kevés beleszólásom volt a dologba, valójában pedig meg se kérdeztek, hogy milyen nevet akarok. Tehát igazságtalan hozzám, mikor olyasmiért hibáztat, amiért nem vagyok felelős. Ellenben engedje meg biztositanom arról, hogy ha fiam születik és arról lesz szó, hogy milyen névre kereszteltessem, akkor önt, igen tisztelt uram, sürgönyileg okvetlenül meg fogom kérdezni és szives tanácsa szerint fogok eljárni. Tisztelettel stb.

— El is küldte a levelet?

— El. Sőt választ is kaptam rá. A magyar kritikus ur olyan gyönyörü angolsággal irt és olyan kedves levélben exkuzálta magát, hogy azóta már nem haragszom rá, sőt, ha akarja, azt is belátom, hogy igaza van.

— Szóval ezért mondja ön, hogy Magyarország vidám ország.

— Ezért.

A többi, amit diskuráltunk, nem tartozik ide. Majd elbucsuztam Parker mestertől és azóta se láttam. Persze, Pestre érkezve, az első alkalommal megkérdeztem azt a kollégát, akiről a történetben szó volt, hogy igy történt-e az eset. Valóban, igy történt.

Az egész nem valami szenzációs eset, de egy bizo-

nyos. Hogy Parker ur szemében Magyarország most már vidám ország marad egy időre. Itt történhetik, ami akar, ő olvashat arról, hogy itt forradalom van és hogy földrengés dul, ő ilyenkor mindig el fog mosolyodni és azt fogja mondani, hogy Magyarország vidám hely, mert ott az ő nevét kifogásolták. Magyarország fejlődhetik, ujra feloszthatja a földbirtokot az állampolgárok között, uj törvényeket hozhat, háboruba keveredhetik, Parker bácsi számára egy névkicsufoló ország marad, ahol az egyszerü szántóvető paraszt egykedvüen ballag ekéje mögött és azon tünődik, hogy miért hivják őt Napoleonnak, este pedig a falu alján összegyülnek a menyecskék és a betyárlegények és szenvedelmes vitát folytatnak arról, hogy elég jó darab-e a Biboros ahhoz, hogy a szerzőjét Napoleonnak hivják. Ami természetes is, mert például egy igen okos ember egyszer azt mondta többek hallattára, hogy Flórenc a világ legutálatosabb városa, mert egyszer ő ott járt és akkor egy Csákvári nevü szinész harminc forint erejéig pumpolta őt meg ebben a városban, amely harminc forintot soha életében nem kapott meg. Az emberek nem bolondok, hogy objektivek legyenek és mindenki a szerint szereti Ostendében a tengert, hogy nyert-e a bakkarán, vagy nem. Igenis, mondják az emberek, én vagyok a világ közepe és tőlem függ, hogy Magyarország milyen ország, tőlem függ, hogy Flórenc gyönyörü-e, avagy utálatos.

Már most oda szeretnék kilyukadni, hogy mi, magyarok, mindig csak ugy csináltuk a nemzetközi rokonszenvet, hogy egyes emberek, vagy testületek ilyen szempontjainak alávetettük magunkat. Kollégám, a kritikus

sietve exkuzálta magát Parker mester előtt, nehogy az rossz véleménnyel legyen a magyarokról. Ha idegen ujságiró jelentkezik nálunk, az Otthonban meg az Ujságiró Egyesületben ünneplik, kocsikázni viszik, szabadjegyet szereznek neki, kifizetik a fiakkerét, Radics Bélával huzatnak a fülébe, meghivatják ebédre előkelő emberekhez és azt hiszik, hogy ezzel most már minden rendben van. Pedig ha elutazáskor a vasuti kalauz mindössze csak két másodosztályu gorombaságot vág a fejéhez ennek az idegen ujságirónak, akkor már hiába huzta Radics és hiába ünnepelt az Otthon, hiába adta az ebédet a főur, mert akkor már Magyarország egy rossz ország, ahol gorombák a kalauzok. A hires angol Nyolcvanas Klub tejben-vajban fürdött, mikor kirándult Magyarországra. Abban az időben nem volt szebb nemzeti feladat, mint a Nyolcvanasokat mézben fürészteni. Közben pedig Scotus Viatort, a magyarbántó angolt, valahonnan kidobták, ahová be akart menni jegy nélkül, s erre a kis öreg akkorákat döfött az angol sajtóban Magyarországba, hogy ha a Nyolcvanasok mind a kilencvenen egyebet se tennének életük végéig, csak a magyar hazát dicsérnék, akkor se lehetne jóvátenni ezt a kidobást.

Az volna a helyes, ha ezzel az ugynevezett személyes rendszerrel szakitanánk. Arról nem is kell vitatkozni, hogy ez a rendszer ránk szabaditja a világ összes zsaroló álhirlapiróit és álutazóit, pedig azok jobban tudnak zsarolva álhirlapirni, mint a mieink, és nem is elégszenek meg öt koronával. De a maga minden tiszteletreméltó buzgalma mellett gyerekes és ostoba az a módszer, amely egyenként és nyolcvananként akar barátokat fogni a ma-

gyar ügynek Európában. Igenis, itt határozottan, sőt arrogánsan kell fellépni. Ez a naiv vendégünneplés nemcsak, hogy nem használ, hanem egyenesen árt. Azt mondják: micsoda szomoru hely lehet ez, ahol igy szeretik az idegent. Szép, szép a vendégszeretet, de egy antipátiát, amely épen a világ vezető országaiban van elterjedve ellenünk, nem ilyen szelid kis eszközökkel kell legyürni. A tapasztalás mutatja, hogy meg vagyunk ijedve és ha itt egy idegent baj ér, azonnal tüzzel-vassal büntetjük azokat a gazokat, akik az idegent például meg merészelték zsarolni. Ugyan kit zsaroljanak szegény zsarolók, ha nem az idegent? A párizsi kocsis nem az idegent zsarolja? Az olasz hordár nem az idegennel gorombáskodik? Sem Franciaországban, sem Itáliában nem kényeztetik el ugy az utast, mint itt. És itt ugy elkényeztetik, hogy mindenik azt hiszi, ő most meghóditandó ellenfél, akinek lesik a gusztusát, aki roppant fontos személy és akinek kötelessége végül kimutatni, hogy ő milyen kulturális és szidni ezt a szomoru országot. Határozott, sőt arrogáns föllépés alatt értjük azt, hogy nem kell ilyen nagyon törődni egyesek megelégedésével. Nem kell igazat adni például annak a német főkonzulnak, aki ránk recscsentett, mert csaló magyar kereskedők Németországban fogtak balekeket. Spanyolországból évtizedek óta fogják a baleket az örökség-svindlerek, de nem hinném, hogy egy főkonzul, vagy nagykövet ezért meg merte volna Spanyolországot fenyegetni. De akik igy minden alkalommal kimutatják, hogy milyen fontos nekik egyesek rokonszenve, akik magyarán szólva igy elkényeztetik a külföldet, mint mi, azok megérdemlik, hogy igy bánjanak velük. Ha an-

nak a rengeteg pénznek a feléért, amely itt vendégünneplésre megy el, egy komoly és harcias sajtóirodát állitanának fel, sokkal többet használnának a magyar ügynek. De amig beugrunk egyeseknek, amig a Parkerek és társaik privát érzékenységét összetévesztjük a világ rólunk való véleményével, addig mindig ki vagyunk téve a megdorgálásoknak. Az, hogy valaki haragszik ránk, még nem elég ok arra, hogy kibéküljünk vele. Mi pedig minden külföldivel folyton kibékülünk. Az élet ugy van berendezve, hogy a haragosokat néha meg is kell ütni. Ebből az önérzethibából ki kell gyógyulnunk. Ha nem érzi jól magát itt a külföldi, hát nem érzi jól magát. Ha nem tetszik neki, ne jöjjön többé ide. És ha bánt, ha rosszat és hazugságot pletykál rólunk, hát ne béküljünk ki vele, hanem, hogy egészen népiesen szóljak, üssük kupán. Már csak azért is, mert ettől rendszerint meg szokott jönni az embereknek az eszük.

ꝏ ꝏ ꝏ

TERMÉSZETTUDOMÁNYOS SZOMJUSÁG.

Imádott szülőfalum, a szép Pest, az a város, ahol nem lehet elégszer elmesélni a párisi néger világfi esetét. A párisi néger világfi abban a korban élt, amikor Sagan herceg, a divatkirály, legszebb sikereit aratta. A néger hihetetlenül gazdag volt és versenyzett Sagan herceggel előkelőség, főként pedig divatos öltözködés dolgában. Sagan herceget boszantotta, de a jó párisiakat mulattatta ez a fekete legény, akinek a frakkjai, cilinderei, mellényei és redingotejai méltán vették fel a versenyt a herceg ruhatárával. Fájdalom, a dicsősége nem tartott sokáig. Egy napon ugyanis valami borzasztó történt vele. Premiére volt a nagy operában és a néger az utolsó percben érkezett haza, hogy frakkba vágja magát. Nagy sietve felöltözött, el is vágtatott az operába, megjelent rendes helyén a földszinten, de nem telt bele öt perc, az egész közönség őt nézte, bizonyos moraj, sőt elégületlenség tört ki, a nyugtalanság egyre nagyobb lett, ugy, hogy az előadás is majd hogy meg nem akadt. A feltünésnek, amit a szép néger keltett, igen egyszerü oka volt. A szép néger ugyanis annyira sietett az öltözködéssel, hogy elfelejtett nadrágot huzni. Ugy tiz perc mulva ő maga is észrevette ezt a jelentéktelen öltözködési hanyagságot, fölkelt és méltóságteljes léptekkel hagyta el az opera nézőterét. A közönség tapsviharral kisérte ki, a négert pedig nem

látták többé Párisban. Az esetet pedig az utókor számára az idősb Dumas jegyezte fel annak tanulságául, hogy elegáns embernek születni kell. Bizonyos ideig birja a versenyt a parvenü, de egyszer csak mégis kitör belőle a meztelenség, amit apáitól örökölt.

Ilyenformán vagyunk mi az ugynevezett sexuális kérdéssel. Mi mindig vagyunk valamivel ilyenformán, nekünk állandóan örömet okoz az, hogy egy-egy ponton elcsipjük az európai hyperkulturát, vagy annak valamelyes kinövését és büszkélkedünk vele, mint a néger a frakkjaival. Mintha mindig ezt mondanók: „nem is olyan nagy kunszt ez a haut-gout-ja a legnyugatibb, kissé rothadó, de épen a tönkremenetelében pikáns illatu és kábitóan foszforeszkáló kulturának, tudjuk ezt mi is.“ Most a sexuális kérdés taglalásának uj módszerére mondogatjuk büszkén, hogy: tudjuk ezt mi is. Megjegyzendő, hogy odakünn, ahonnan mi a divatjainkat hozatjuk, már lemenőben van a napja ennek a piaci tudomány-ágnak, odakünn már nem olyan „fontos“, nem olyan „égető“, nem olyan „fájdalmas“ ez a kérdés, mint nálunk. De mi büszkén verjük a mellünket, hogy modernek vagyunk, sexuálisak vagyunk, nyiltak és bátrak vagyunk, taglalunk és tárgyalunk, nem vagyunk mi holmi elmaradott, szemérmetes Balkán, hanem bizony szép, büszke, pikáns nyugat vagyunk, mert sexuálitás dolgában nem adhat nekünk előnyt semmiféle nép a világon. És akármerre mégy, mindenütt boldog és szabad embereket látsz, akik azt hiszik, hogy most már el van intézve minden, a sexuális kérdés többé nem pornográfia, hanem szociologia és természettudomány, és ime, legnagyobb meglepetésedre

azt fogod látni, hogy mig eddig a természettudományba nem akart belekapni Pornicsek albiróné a Belvárosból és Fidibusz Ilona a Terézvárosból, hiába hivta őket a Természettudományi Társulat ingyen a szép, érdekes felolvasásokra a tenger faunájáról és a Föld őskori növényzetéről, addig most nincs természettudományosabb albiróné az egész Veres Pálné-utcában és nincs szociológusabb Ilonka az egész Aradi-utcában, mint épen ők, — miért? — miért?? — miért??? — csak azért, mert most mindaz, amire néhány évvel ezelőtt az albiró azt mondta a feleségének, hogy „ez már mégse illik tisztességes asszonyhoz", és mindaz, amiért Ilonka az édes-büvös leányszoba rózsaszinü derüjében halk, de elhatározott anyai pofonokat kapott, az most mind természettudomány és szociologia, felvilágosodás és modernizmus, az most mind illik, divat és muszáj. Ha nem hölgyekről volna szó, azt kellene mondanom, hogy mégis csak szemtelenség azt az érzést, amely ezt a hallgatóságot a természettudomány és a szociológia karjaiba kergette, öszszetéveszteni a tudományszomjjal.

Természetesen, itt meg kell állanom néhány percre és kötelességszerüen védekeznem dr Mandel Ibolyka levelével szemben, aki holnap „egy modern leány" aláirással levelet fog nekünk irni abban az értelemben, hogy modern létünkre hogy beszélhetünk ilyen gunyosan erről a szent és tudományos mozgalomról, és hogy vajon mi is amaz elmaradottak közé tartozunk-e, akiket nem ihletett meg az áramlat, amely nyugatról jön, fuj, viharzik. Meg kell mondani, hogy igazi nagy elragadtatással méltányolnók ezt a tudományszomjat, ha a tudomány

összes ágaira kiterjedne és ha ebből a szomjuságból a sexuális életre csak épen annyi jutna, amennyi érdeklődést a sexuális élet kérdése a tudomány egyéb kérdései közé sorolva és a maga rangfokozatába beosztva megérdemel. Meg kell mondani Ibolykának, hogy mégis csak gyanus az, hogy például a légzőszervek betegségei iránt megdöbbentően kevés érdeklődés zug Budapest tudományszomjas leánytársadalmában, holott tudtommal sexuális élet nélkül még csak megvan az ember valahogy, de légzés nélkül igen kevesen birják ki napokig. Meg kell mondani Ibolykának, hogy igaza van: joga van minden leánykának kiválasztani a maga számára épen azt a tudomány-ágat, amely őt érdekli és mi nem kötelezhetjük sem őt, sem Ilonkát arra, hogy a Rysokephalus cimü élősdi-rák embriológiájával foglalkozzék, mikor ő dr. Disznó hires német egyetemi tanár szerelemtanát óhajtja bemagolni, csak azt kell megjegyeznünk, hogy feltünő az, mikor egy városban ezer meg ezer leány és asszony egyszerre, mintha összebeszélt volna, egyazon tudományágra veti magát. Higyje el, ép ily feltünő volna és ép ily hosszu cikk megirására adna alkalmat az is, ha ugyanaz a sok ezer hölgy, aki most dr. Pikáncs előadásaira jár és dr. Nemy vaskos köteteit falja, mind, mind például váratlanul a növénytanra vetette volna magát. Képzelhetik, mennyire feltünő, hogy mind nem a növénytanra, hanem épen, véletlenül, a gusztusok meglepő találkozásával a nem-tanra rohantak csillogó szemmel, a tudományra éhes modern észlények féktelen fanatizmusával, sőt, ami a legboszantóbb, a félreértettek, az ostobaságból-kigunyoltak, szóval a mártirok allürjeivel. Meg

kell mondani Ibolykának, hogy ezt a mozgalmat nyugaton nem a nagy tudósok inditották, és még az a kevés nagy tudós is, aki odaadta magát a mozgalomnak, hamar kiugrott belőle. A mozgalmat részint könyvkiadócégek szervezték, akik horribilis üzleteket csináltak egy Forel jóhiszemü és tudományos életének eredményeiből, akik Bloch Ivánt nagyobb buzgalommal terjesztették, mint az angol bibliatársulat a bibliát, részint pedig tönkremenőfélben levő német hangversenyrendező cégek, amelyek már a jobb zenészeket, énekeseket és költőket nem kapták meg és igy elkezdtek szegénysorsu egyetemi tanárokkal kereskedelmi, akik egy-egy ilyen pseudo-tudományos pikáns felolvasásért két-háromezer márkát kaptak és egy szezonban husz-harmincezer márkát keresvén, utóbb maguk is hinni kezdték, hogy szent emberi missziót teljesitenek. Igy került néhány előkelő német tudós, akinek a helye a kórházban, a laboratóriumban, a tanteremben vagy az iróasztalánál volna, a hangversenytermek pódiumaira. hogy nekivadult és elhanyagolt ál-Nórák és a pubertás meleg viharait élő kis lányok előtt — minden teketória nélkül kimondhatjuk — izgató előadásokat tartson. Már most az ilyen tudományos hangverseny értékben és érdekességben csak nyert az által, hogy férfiakat is bocsátottak be a terembe és ez ujitás révén elvitathatatlanul fölvette a pikáns mozi jellegét és tudományos értékét. Igy lassan, de biztosan igen szép társasjáték lett belőle, és most már csak abban különbözik a pornografikus olvasmányoktól, hogy az ember nincs egyedül, amikor az idegeire hatni engedi dr Disznó német egyetemi tanárt, hanem mellette ül egy kipirult arcu mo-

dern leány, vagy egy elborult szemü, meg nem értett asszony. Meg kell mondani Ibolykának, bármennyire szabadság-ellenesen és haladás-ellenesen hangozzék is ez, hogy az egész mozgalom nem egyéb, mint a tisztességes elemnek a terrorizálása divatos jelszavakkal. Hisz itt Pesten már annyira vagyunk, hogy az igazi haladott és modern ember már ki se meri nyitni a száját a sok harsogó mű-modern miatt, mert a felületesek, a terroristák, a tudatlanok, a frakkba öltözött, de nadrágot huzni elfelejtett négerek az utcán ujjal mutatnak rá, hogy: itt megy a konzervativ ökör. Ma már itt, a müveletlenségnek, a tudatlanságnak, a rendszertelen kultura-habzsolásnak ebben a káoszában nagyobb bátorság kell bizonyos konzervativizmushoz, mint az anarchiához. Ha egy szemtelenül és aktualitás nélkül feltolakodott apró részletkérdésben nem vagy rögtön a legszélsőbben radikális, akkor rögtön levelet kapsz Ibolykától, hogy halj meg és temettesd el magad, mert tulajdonképen a mult században kellett volna élned és csak tévedésből kerüitél abba a korba, amelyben Ilonkának kinyilott a szeme.

Hát nem, tisztelt hölgyeim, ez se nem tudomány, se nem haladás. Ez az egyik részről a terembérletre és a jegyárusitásra alapitott igen jó üzlet, a másik részről pedig mohó kihasználása annak az alkalomnak, hogy egy-két év óta minden tisztességes nő elmehet nyilvánosan csiklandoztatni az idegeit anélkül, hogy ezért bárki megróhatná őt, mert most az jár pórul, aki őt ezért megrója. Most itt — bizonyos, hogy már nem sokáig, de fájdalom, mégis tovább, mint például Bécsben — az az erkölcstelen, aki nem akarja belátni, hogy ez a misszió,

komolyság és tudomány; az a szemérmetlen, aki nem tartja a világ legfontosabb kérdésének a sexuális kérdést. Pedig ha egyszer amugy istenigazában kisexuáliskodhatná magát az a tudós a közönsége előtt, azzal kellene kezdenie, hogy a szemérmesség igen lényeges és természettől belénk oltott kelléke a sexualitásnak, és hogy a szemérmességet nem a prüdéria tulzói találták föl, hanem maga a derék anyatermészet, amely ebbeli véleményének kétségbevonhatatlan jelekkel adta bizonyitékát, jelekkel, amelyek az igazi tudomány lapjára tartoznak, tehát sem itt, sem a koncertteremben nem tárgyalhatók. Erős a hitem, hogy sem dr. Disznó bécsi professzor, sem dr. Ibolyka pesti kulturlány nem fogja megváltoztatni a világ rendjét még abban a kis részletében sem, hogy vannak dolgok, amik magukon viselik örök időkre a négyszemköztiség kötelező bélyegét. Ideig-óráig divat lehet az, hogy nyilvánosan pertraktáltassanak ezek a dolgok, de mire itt egy uj és egészséges társadalom rendje fog kialakulni és mind a bécsi professzor, mind Ibolyka már rég a temetőben fog aludni, akkorra már egészen bizonyos lesz az, hogy a természet nem minden ok és szándék nélkül rendezte be a szerelmi életet épen két személy és nem három, vagy négy számára. Addig is, nem valami rettenetes baj, ha a tanárok és a kisasszonyok kimulatják magukat, csak azt az egyet ne akarják velünk elhitetni, hogy ez tudomány. És amennyiben mégis tudomány, hát tanulják meg előbb a többi, alapvető tudományokat, mert ugy találnak járni, mint a legfelül emlitett néger, aki a meztelenségből egyszerre a párizsi divatra ugrott át.

❧ ❧ ❧

TARTALOM:

Oldal

Az aruvimi erdő titka 5
A budapesti pletyka kis kézikönyve 60
Egy anekdota és egy példázat 68
Vasárnap délután 77
Levél a milliókról 87
Esetek 95
Regényvázlat 104
Modern legenda az igazság bajnokáról 113
Francia pezsgő a csárdában 121
A rongyódi barackok 126
Modern népballada 134
Karácsony előtt 142
Jótékonyság 151
„Magyarok dudája" 159
Bohémség 166
A Rothschildok 173
A tutista és a nimolista 181
Életmüvészet 189
A közvetitő 196
Dialógus 204
Magyarország és a külföld 212
Természettudományos szomjuság 220

M. T. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

17835

Az érdekes
ujság
könyvei
1

N. M.